

Mazowsze

ANALIZY I STUDIA

7

**Założenia programu działań
w Obszarze Problemowym
Nadbużańskim**

**Założenia programu działań
w Obszarach Problemowych
Obszar Nadbużański**

Warszawa, 2006

Opracowanie/Wydawca
Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego
ul. Lubelska 13
03-802 Warszawa
tel.: (022) 518 49 00
fax: (022) 518 49 49
e-mail: biuro@mbpr.pl

Dyrektor Biura
prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Zastępcy dyrektora
mgr Bartłomiej Kolipiński
mgr inż. arch. Tomasz Sławiński

Dyrektor Oddziału Terenowego w Siedlcach
dr Stefan Białczak

Wykonano przez Oddział Terenowy w Siedlcach

przez zespół w składzie:
mgr inż. Urszula Gadomska – koordynator
mgr inż. Zbigniew Cieszkowski
mgr Andrzej Dombrowski
mgr inż. Barbara Dymna
mgr inż. Teresa Oklińska
inż. Anna Olszewska
mgr inż. Krystyna Mazur

Redakcja naukowa:
dr Dariusz Piotrowski

Korekta językowa:
mgr inż. Urszula Gadomska

Opracowanie graficzne:
Danuta Aleksandrowicz
Elżbieta Dmowska
Krystyna Paprocka

Tłumaczenie:
mgr Andrzej Dombrowski

Redakcja techniczna, skład i łamanie:
Tomasz Cybulski

**Mazowsze
Analizy i Studia**

Zeszyt 7/2006

„Założenia programu działań w Obszarach Problemowych. Obszar Nadbużański”

ISSN 1896-6322

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	5
2. Uwarunkowania rozwoju	7
2.1. Położenie obszaru.....	7
2.2. Społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju	7
2.3. Przyrodnicze i kulturowe uwarunkowania rozwoju.....	23
2.4. Infrastrukturalne uwarunkowania rozwoju	33
3. Analiza SWOT	47
4. Analiza ustaleń <i>Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego</i> i wybranych dokumentów programowych polityki rozwoju regionalnego	48
5. Analiza wniosków złożonych do programu	50
6. Priorytety i cele rozwoju obszaru.....	52
7. Program działań.....	54
8. Priorytetowe działania o znaczeniu ponadlokalnym postulowane do realizacji w latach 2007÷2013	71
9. Instrumenty finansowe	73
Bibliografia:	74
Spis map:	75
Spis wykresów:	75
Załącznik. Wykaz wniosków do programu działań	76

1. Wprowadzenie

Województwo mazowieckie charakteryzuje się największymi w kraju dysproporcjami w rozwoju społeczno-gospodarczym jego poszczególnych rejonów. Obok silnego gospodarczo obszaru metropolitalnego Warszawy występują tereny, na których kumulują się negatywne zjawiska społeczno-gospodarcze. W *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa*, uchwalonym w czerwcu 2004 roku, zdelimitowano 5 obszarów problemowych o nagromadzeniu negatywnych zjawisk w dotychczasowym rozwoju i małych możliwościach samodzielnego ich przewyciężenia: mławsko-żuromiński, ostrołęcki, nadbużański, radomski i plocki. Wobec tych obszarów samorząd województwa sformułował w *Planie* politykę przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym polegającą na wspieraniu działań istotnych dla ich rozwoju. W celu uszczegółowienia ustaleń *Planu* oraz w związku z aktualizacją *Strategii rozwoju województwa mazowieckiego*, której jednym z głównych celów jest poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu, Zarząd Województwa Mazowieckiego w czerwcu 2005 roku podjął decyzję o opracowaniu programów działań mających na celu aktywizację rozwoju obszarów problemowych.

Podstawę prawną stanowią:

- art. 11 ust. 2 i 5 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.) w brzmieniu: „*Samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa...*” oraz „*Wykonywanie zadań związanych z rozwojem regionalnym na obszarze województwa należy do zadań samorządu województwa*”,
- art. 38 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80, poz 717 z późn. zm.), który brzmi: „*Organy samorządu województwa sporządzają plan zagospodarowania przestrzennego województwa, prowadzą analizy i studia oraz opracowują koncepcje i programy, odnoszące się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego odpowiednio do potrzeb i celów podejmowanych w tym zakresie prac*”.

Dokumenty powstały w wyniku współpracy i konsultacji z podmiotami realizującymi zadania społeczno-gospodarcze w przedmiotowych obszarach. Prace zostały przygotowane i skoordynowane przez Delegatury Urzędu Marszałkowskiego, a wykonawcą opracowania było Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego. Sporządzone projekty działań prorozwojowych zostaną wykorzystane przy opracowaniu *Regionalnego programu operacyjnego województwa mazowieckiego na lata 2007–2013* oraz dokumentów programowania regionalnego na następne okresy, a zapisane w nich przedsięwzięcia będą realizowane przez różne podmioty, w tym samorząd województwa, na zasadach współfinansowania z budżetu państwa i samorządu terytorialnego, środków prywatnych oraz funduszy Unii Europejskiej.

Przedmiotem niniejszego opracowania wykonanego przez siedlecki Oddział Terenowy MBPPIRR we współpracy z Delegaturą Urzędu Marszałkowskiego w Siedlcach jest program działań w wyznaczonym w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* problemowym obszarze nadbużańskim – na potrzeby niniejszego opracowania nazwanym **Obszarem Nadbużańskim**. Prace zostały zainicjowane wystąpieniem Marszałka Województwa Mazowieckiego Pana Adama Struzika skierowanym do podmiotów realizujących działania społeczno-gospodarcze w obszarach problemowych z prośbą o złożenie wniosków i współpracę przy przygotowaniu programów. Delegatura Urzędu Marszałkowskiego w lipcu 2005 roku powiadomiła o przystąpieniu do niniejszego opracowania 106 jednostek funkcjonujących w Obszarze Nadbużańskim m.in.: urzędy administracji samorządowej i rządowej, zarządców systemów infrastruktury technicznej, organy odpowiedzialne za ochronę środowiska i wartości kulturowych, organizacje społeczne i gospodarcze. Na seminarium

w Siedlcach w grudniu 2005 roku zaprezentowano wyniki przeprowadzonych przez MBP-PiRR analiz czynników rozwojowych i wniosków złożonych do programu oraz przedyskutowano priorytety i cele rozwoju przedmiotowego obszaru. Powołano także 3 zespoły robocze złożone z przedstawicieli zainteresowanych podmiotów do współpracy z zespołem autorskim przy opracowaniu programu działań. Wstępny projekt dokumentu został przedstawiony i przedyskutowany na kolejnym seminarium w marcu 2006 roku. Po wniesieniu korekt opracowanie zakończono w kwietniu.

W maju br. *Założenia programu działań w obszarze problemowym nadbużańskim* zostały zaprezentowane na spotkaniu Marszałka Województwa Mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi w Siedlcach.

2. Uwarunkowania rozwoju

2.1. Położenie obszaru

Obszar Nadbużański leży na krańcu wschodnim województwa mazowieckiego, obejmującym południową część Podlasia, w widłach rzek: Bug i Liwiec (Mapa 1). Zajmuje około 3650 km² tj. 10,3% powierzchni województwa. Jego naturalną granicę wschodnią, będącą jednocześnie granicą między województwami: mazowieckim i podlaskim, stanowi Bug. Od południa obszar sąsiaduje z województwem lubelskim.

Istotną cechą położenia Obszaru Nadbużańskiego jest jego znaczne oddalenie od dużych miast: Warszawy, Białegostoku i Lublina. Najbliższymi większymi ośrodkami są były miasta wojewódzkie: Siedlce i Biała Podlaska. Problemem większości obszaru jest brak bezpośrednich połączeń komunikacyjnych z obszarami nadbużańskimi województwa podlaskiego (zbyt mało mostów). Jedynie południowe i północne krańce są dobrze skomunikowane zewnątrz – przebiegają przez nie drogi i koleje realizujące powiązania międzyregionalne i międzynarodowe.

Przedmiotowy teren posiada wyjątkowe w skali międzynarodowej walory przyrodnicze, co łącznie z niskim poziomem zaludnienia i urbanizacji (mającym wpływ na czystość środowiska) pozwoliło na włączenie większości jego terytorium w granice obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski.

2.2. Społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju

2.2.1. Podział administracyjny i sieć osadnicza

Obszar Nadbużański obejmuje swym zasięgiem powiaty: łosicki i sokołowski oraz część powiatów: ostrowskiego, węgrowskiego i siedleckiego.

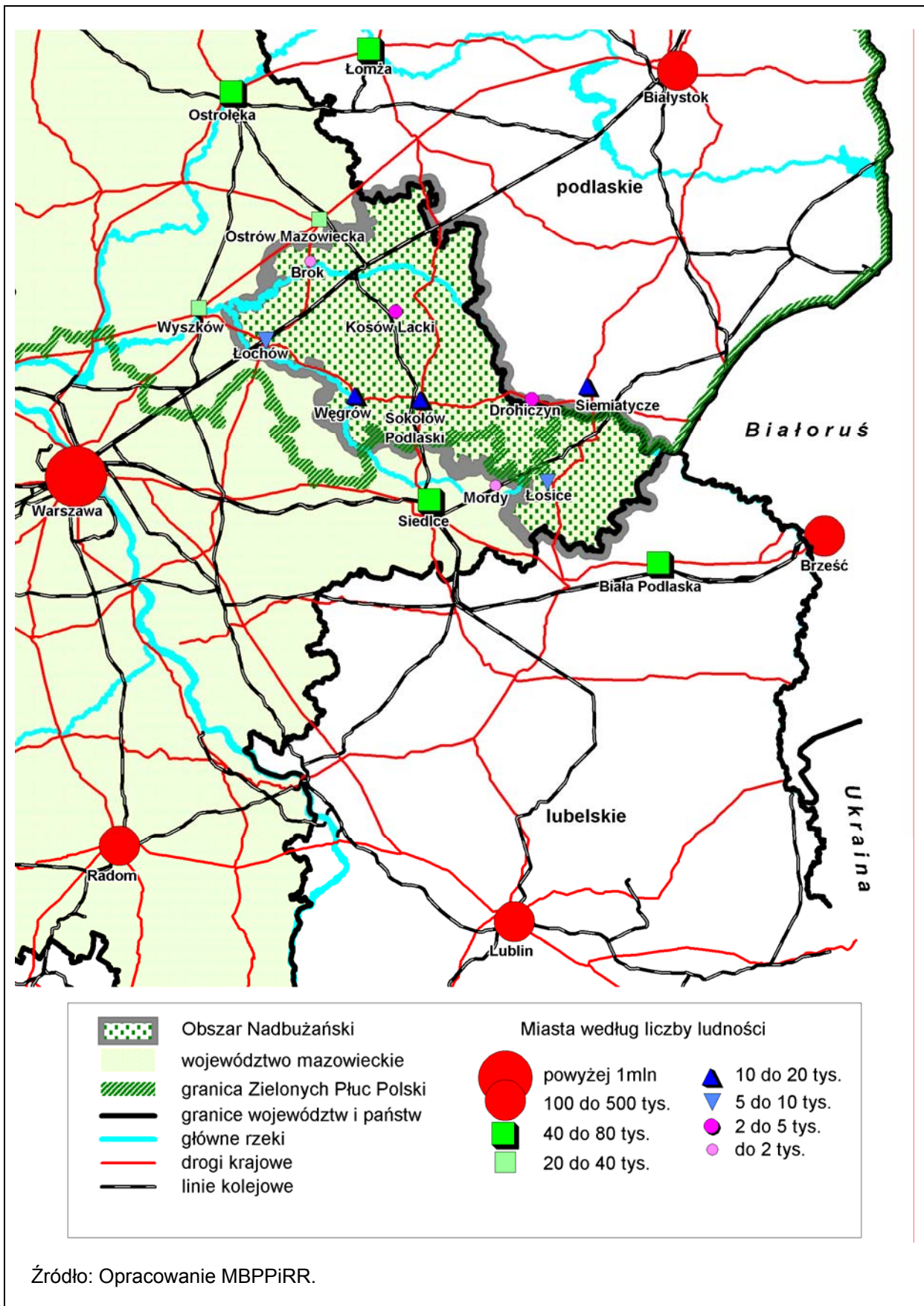
Miejską sieć osadniczą tego obszaru tworzą **miasta**: Sokołów Podlaski, Węgrów, Łosice, Kosów Lacki, Brok i Łochów, liczące według stanu na dzień 31.12.2004 r. łącznie 48,7 tys. mieszkańców, co stanowi 1,5% ludności miejskiej województwa mazowieckiego. Ludność miejska stanowi 26,1% ogółu ludności zamieszkującej w obszarze (w województwie mazowieckim 64,7%).

Jednostki osadnicze pod względem pełnionych funkcji administracyjnych dzielą się na:

- ośrodki powiatowe – miasta Sokołów Podlaski, Węgrów i Łosice. Dla gmin położonych w północnej części obszaru nadbużańskiego ośrodkiem powiatowym jest miasto Ostrów Mazowiecka nie należące do tego obszaru, dla gmin Korczew, Paprotnia i Przesmyki – miasto Siedlce;
- ośrodki gminne:
  - gminy miejskie – Sokołów Podlaski, Węgrów;
  - siedziby gmin miejsko-wiejskich - miasta Łosice, Kosów Lacki, Brok i Łochów;
  - siedziby gmin wiejskich: Huszlew, Olszanka, Stara Kornica, Sarnaki, Platerów, Korczew, Paprotnia, Przesmyki, Bielany, Ceranów, Jabłonna Lacka, Repki, Sabnie, Sokołów Podlaski, Sterdyń, Węgrów (siedziba gminy Liw), Miedzna, Sadowne, Stoczek, Andrzejewo, Boguty Pianki, Brok, Małkinia Górna, Nur, Szulborze Wielkie, Zaręby Kościelne.

Wiejską sieć osadniczą tworzy 835 wsi (łącznie z ośrodkami gminnymi). Zamieszkuje je 138,0 tys. ludności – średnio w jednej miejscowości 165 osób, podczas gdy w województwie mazowieckim 199.

Mapa 1. Położenie

Analizowany obszar jest nisko zurbanizowany, a ośrodki powiatowe i gminne zbyt słabo rozwinięte. Niektóre z nich wymagają szczególnego wsparcia w celu aktywizacji społeczno-gospodarczej regionu i poprawy poziomu obsługi ludności. Rozproszenie zabudowy wiejskiej powoduje utrudnienia w dostępie jej mieszkańców do podstawowych usług i pozarolniczego rynku pracy. Konsekwencją tego jest szybki, selektywny proces wyludniania, a jego następstwem – deformacja struktury ludności według wieku, płci i poziomu wykształcenia.

2.2.2. Ludność

Ludność Obszaru Nadbużańskiego według stanu na 31.12.2004 r. liczyła 186,7 tys. osób, co stanowi 3,6% ludności województwa mazowieckiego. Średnia **gęstość** zaludnienia wynosiła 50 osób/km², podczas gdy porównywalny wskaźnik dla województwa – 145 osób/km². Największą gęstością zaludnienia – ponad 60 osób/km² charakteryzowały się, oprócz miast, obszary wiejskie gmin: Małkinia Górna i Łochów (Mapa 2).

W latach 1999-2004 liczba ludności w Obszarze Nadbużańskim **zmniejszyła się** o 4,9%, podczas gdy w województwie mazowieckim wzrosła o 1,5%. Przyrost liczby ludności wystąpił jedynie w miastach Brok (o 1,6%), Łochów (o 0,6%) i gminie Andrzejewo (o 0,6%). Na ubytek mieszkańców składa się utrzymujący się ujemny przyrost naturalny (347 osób w 2004 roku) i ujemne saldo migracji (775 osób). Zmiany w liczbie ludności w latach 1999-2004 ilustruje Mapa 3.

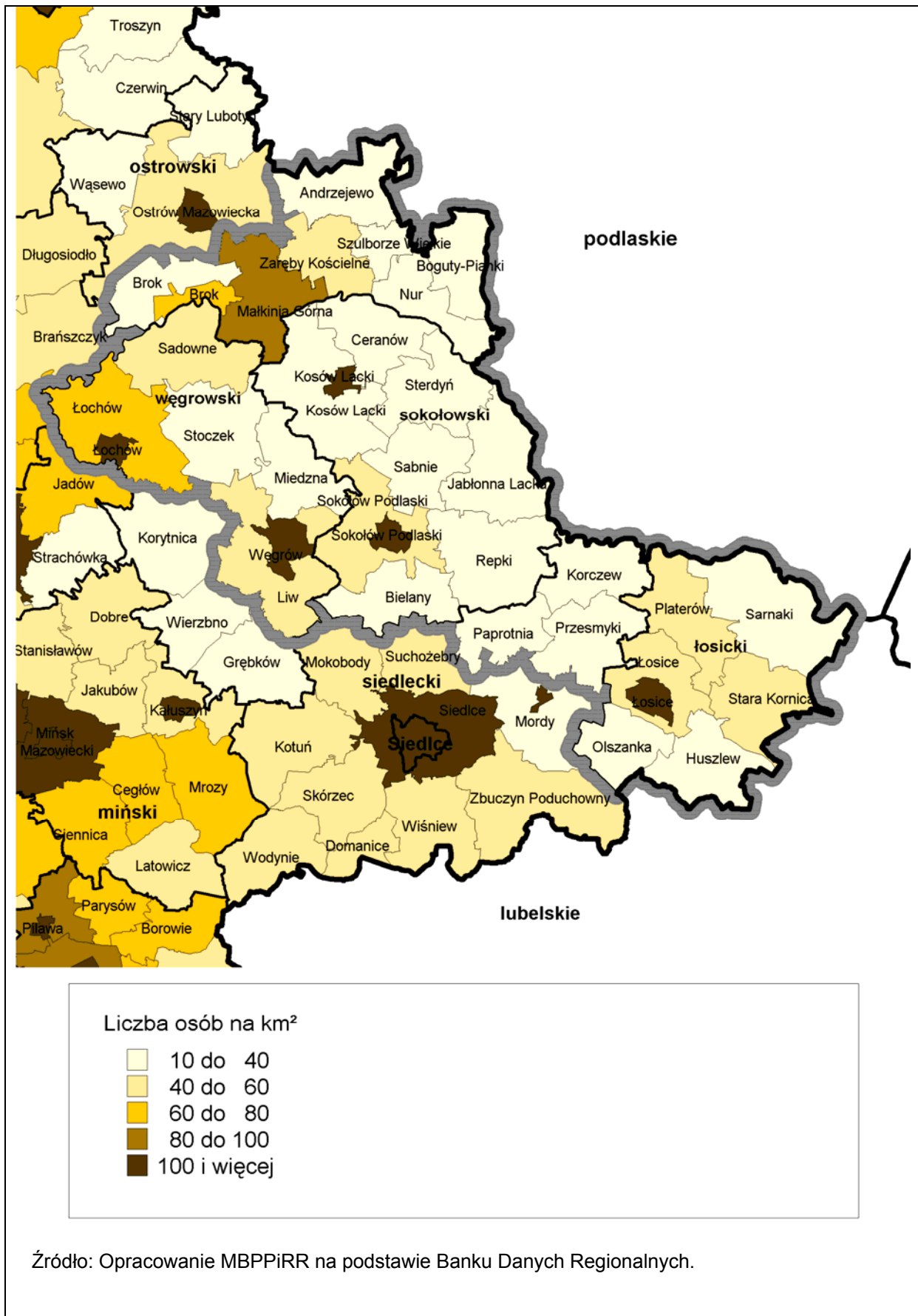
Struktura wiekowa charakteryzuje się dużym udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym. Odsetek ten kształtuje się na poziomie 18,6% ogółu ludności (w województwie mazowieckim 16,7 %). Najwyższe wskaźniki – powyżej 25% występują w gminach: Nur, Sterdyń i Ceranów. Dobra sytuacja występuje w miastach: Łochów, Węgrów, Sokołów Podlaski i Łosice, gdzie wskaźnik ten jest mniejszy od 13% (Mapa 4).

Według **prognozy GUS** opracowanej dla poszczególnych powiatów na lata 2002–2030 podobne tendencje utrzymają się i w przyszłości:

- liczba ludności w poszczególnych powiatach wchodzących w skład Obszaru Nadbużańskiego zmniejszy się, jednak tempo ubytku liczby ludności będzie mniejsze niż w latach 1999–2004; przewidywany ubytek w powiecie łosickim wyniesie 10,6%, sokołowskim – 10,0 %; ostrowskim – 3,9%, węgrowskim – 3,5%; spadek liczby ludności wystąpi na terenach wiejskich przy jednoczesnym wzroście liczby ludności w miastach;
- nastąpią istotne zmiany w strukturze wiekowej ludności – systematycznie wzrastał będzie udział ludności w wieku poprodukcyjnym i w 2030 r. kształtował będzie się na poziomie od 24,2% w powiecie węgrowskim do 26,6 % w powiecie sokołowskim;
- w latach 2002–2015 nastąpi spadek liczby dzieci w wieku szkoły podstawowej od 29,7% w powiecie ostrowskim do 37,1% w sokołowskim, w kolejnych latach nastąpi względna stabilizacja liczebności tych roczników;
- w latach 2002–2020 zmniejszy się liczba młodzieży w wieku gimnazjalnym od 38,4% w powiecie ostrowskim do 45,8% w łosickim oraz licealnym od 43,1% w powiecie węgrowskim do 49,4% w sokołowskim, a w latach 2020–2030 liczba młodzieży w tych grupach wiekowych nieznacznie wzrośnie;
- w latach 2002–2030 liczba ludności w grupie wiekowej szkół wyższych spadnie od 38,1% w powiecie węgrowskim do 40,2% w powiecie sokołowskim (po niewielkim wzroście liczebności tej grupy w latach 2002–2007).

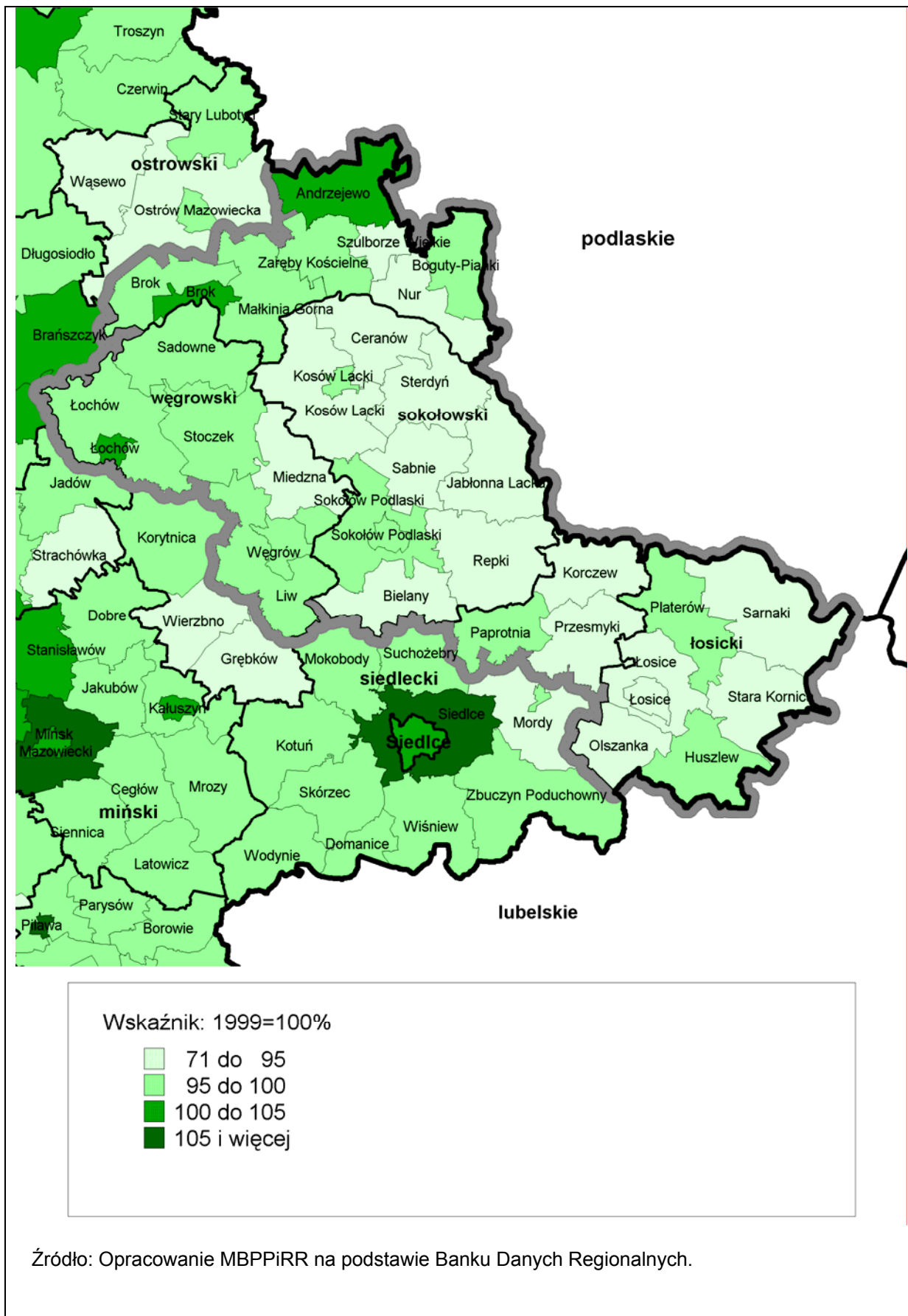
Dalszemu odpływowi ludności może zapobiec jedynie podjęcie działań na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru umożliwiających tworzenie nowych miejsc pracy i poprawę warunków życia mieszkańców.

Mapa 2. Gęstość zaludnienia w 2004 r.

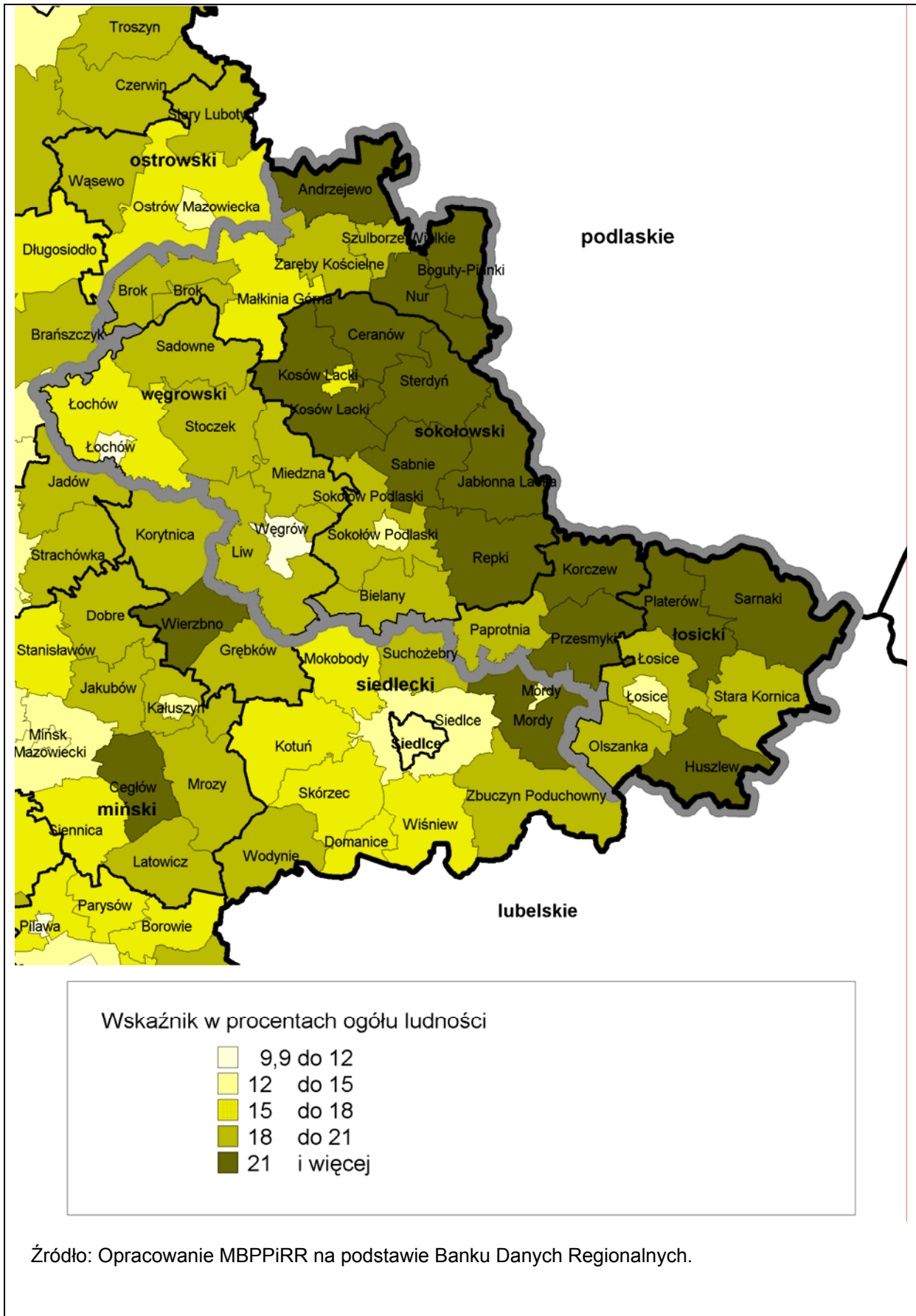

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych.

Mapa 3. Zmiany w liczbie ludności w latach 1999–2004

Mapa 4. Ludność w wieku poprodukcyjnym w 2004 r.

2.2.3. Infrastruktura społeczna

Obszar Nadbużański charakteryzuje się niskim poziomem wykształcenia mieszkańców. Wskaźnik osób z wyższym wykształceniem wg NSP 2002 wynosił 4,8 %, z policealnym – 2,7 %, a ze średnim – 20,3%. Dla województwa mazowieckiego wskaźniki te wynoszą odpowiednio: 13,8%, 3,8% i 30,6 %. Najlepiej wykształceni są mieszkańcy miast powiatowych: Sokołów Podlaski, Węgrów, Łosice oraz terenów wiejskich gminy Łosice.

Sieć szkół podstawowych i gimnazjalnych w obszarze jest wystarczająca w stosunku do ilości dzieci, ale ich rozmieszczenie przestrzenne (przeważnie 1 gimnazjum w gminie) wymaga uciążliwych dojazdów. Problem ograniczonej dostępności komunikacyjnej dotyczy także innych obiektów infrastruktury społecznej, a oprócz znacznych odległości, związany jest ze złym stanem dróg lokalnych omówionym w pkt 2.4.1.

Istnieją duże potrzeby w zakresie rozbudowy i remontów budynków szkolnych, budowy sal gimnastycznych i boisk sportowych oraz wyposażenia – przede wszystkim w sprzęt sportowy i komputery. Problemem większości terenów wiejskich, a więc i szkół Obszaru Nadbużańskiego jest niedostępność szerokopasmowego internetu ze względu na zły stan techniczny sieci telekomunikacyjnych, o którym mowa w pkt 2.4.5.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne zlokalizowane jest prawie w całości w miastach i obejmuje licea ogólnokształcące oraz technika i szkoły zawodowe kształcące młodzież na lokalny rynek pracy. Dominują kierunki związane z budownictwem, technologią żywności, agrobiznesem i agroturystyką, natomiast odczuwany jest brak zawodów mechanicznych. Młodzież korzysta także ze szkół średnich w miastach sąsiadujących z analizowanym obszarem, głównie: Siedlce, Ostrów Mazowiecka i Wyszaków. Siedlce są także znaczącym we wschodniej części województwa mazowieckiego ośrodkiem akademickim. Akademia Podlaska jest uczelnią państwową najbardziej dostępną dla młodzieży tego rejonu ze względu na odległość i kierunki studiów (dominuje profil rolniczo-pedagogiczny). Coraz większą renomę zdobywa także siedlecka prywatna Wyższa Szkoła Zarządzania i Finansów.

W miastach: Łosice, Sokołów Podlaski i Węgrów funkcjonują szpitale powiatowe oraz przychodnie, na pozostałym obszarze - sieć gminnych i wiejskich ośrodków zdrowia. Większość **obiektów służby zdrowia**, podobnie jak w całym kraju, jest niedoinwestowana i wymaga remontów oraz wyposażenia w sprzęt medyczny. W przypadkach konieczności specjalistycznej opieki medycznej mieszkańcy obszaru korzystają ze szpitala wojewódzkiego w Siedlcach.

W zakresie pomocy najuboższym i potrzebującym w Obszarze Nadbużańskim działają: gminne ośrodki **pomocy społecznej**; domy pomocy lub opieki społecznej w gminach: Jabłonna Lacka, Repki, Łochów, Stoczek oraz domy dziecka w gminach: Jabłonna Lacka i Łochów.

Na przedstawionym powyżej tle zaniedbanej infrastruktury społecznej, nie wyróżniają się także **obiekty kultury**. Nie we wszystkich miastach i gminach działają ośrodki kultury, dlatego szczególnie należy podkreślić wszelkie inicjatywy społeczne i prywatne mające na celu ożywienie kulturalne przedmiotowego obszaru: organizację imprez, działalność twórców ludowych, tworzenie muzeów, skansenów i zbiorów.

Zmniejszenie różnic w poziomie wykształcenia mieszkańców wymaga pilnych działań w zakresie wyrównywania ich szans edukacyjnych i dostępu do informacji. Obiekty oświatowe, w związku z malejącą ilością uczniów, mogą być wykorzystywane na doksztalcenie dorosłych, w tym szkolenia dla rolników, rozwój usług kultury i sportu oraz urządzenie publicznych punktów dostępu do internetu. Poprawa jakości życia mieszkańców związana jest także z rozwojem usług medycznych i opieki społecznej oraz poprawą bezpieczeństwa publicznego – co wymaga doinwestowania policji, straży miejskiej, straży pożarnej i ratownictwa medycznego.

2.2.4. Rynek pracy

Struktura zatrudnienia w Obszarze Nadbużańskim świadczy o typowo rolniczym charakterze tego rejonu (Mapa 5). Na taką strukturę ma wpływ niski stopień urbanizacji i uprzemysłowienia obszaru oraz oddalenie od dużych ośrodków miejskich: Warszawy, Białegostoku i Lublina – praktycznie wykluczające codzienne dojazdy do pracy.

Na koniec 2004 r. **bezrobocie** mierzone liczbą bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym w obszarze wynosiło 12,7 (przeciętnie w województwie mazowieckim 10,7). Najwyższym wskaźnikiem bezrobocia – ponad 15% charakteryzują się gminy: Brok, Stoczek, Małkinia Górna, Łochów, Liw i miasto Węgrów (Mapa 6).

Według GUS stopa bezrobocia (mierzona % liczby bezrobotnych w stosunku do aktywnych zawodowo) według stanu na koniec września 2005 r. wynosiła w powiatach: węgrowskim (20,8 %), ostrowskim (19,2%), siedleckim (16,2%), łosickim (15,8%), sokołowskim (14,0%), podczas gdy w województwie mazowieckim kształtowała się na poziomie 17,6 %.

Dochody ludności w Obszarze Nadbużańskim są znacznie niższe niż w województwie mazowieckim. Przeciętne wynagrodzenie brutto (bez podmiotów gospodarczych o liczbie zatrudnionych do 9 osób) kształtowało się na poziomie od 1882 zł w powiecie siedleckim do 1996 zł w powiecie ostrowskim (średnio w województwie 3096 zł).

Okolo 25% mieszkańców analizowanego obszaru utrzymuje się z rent i emerytur.

Szansą na poprawę sytuacji na rynku pracy jest przede wszystkim rozwój przedsiębiorczości mieszkańców obszaru oraz przyciągnięcie inwestorów zewnętrznych.

2.2.5. Aktywność gospodarcza

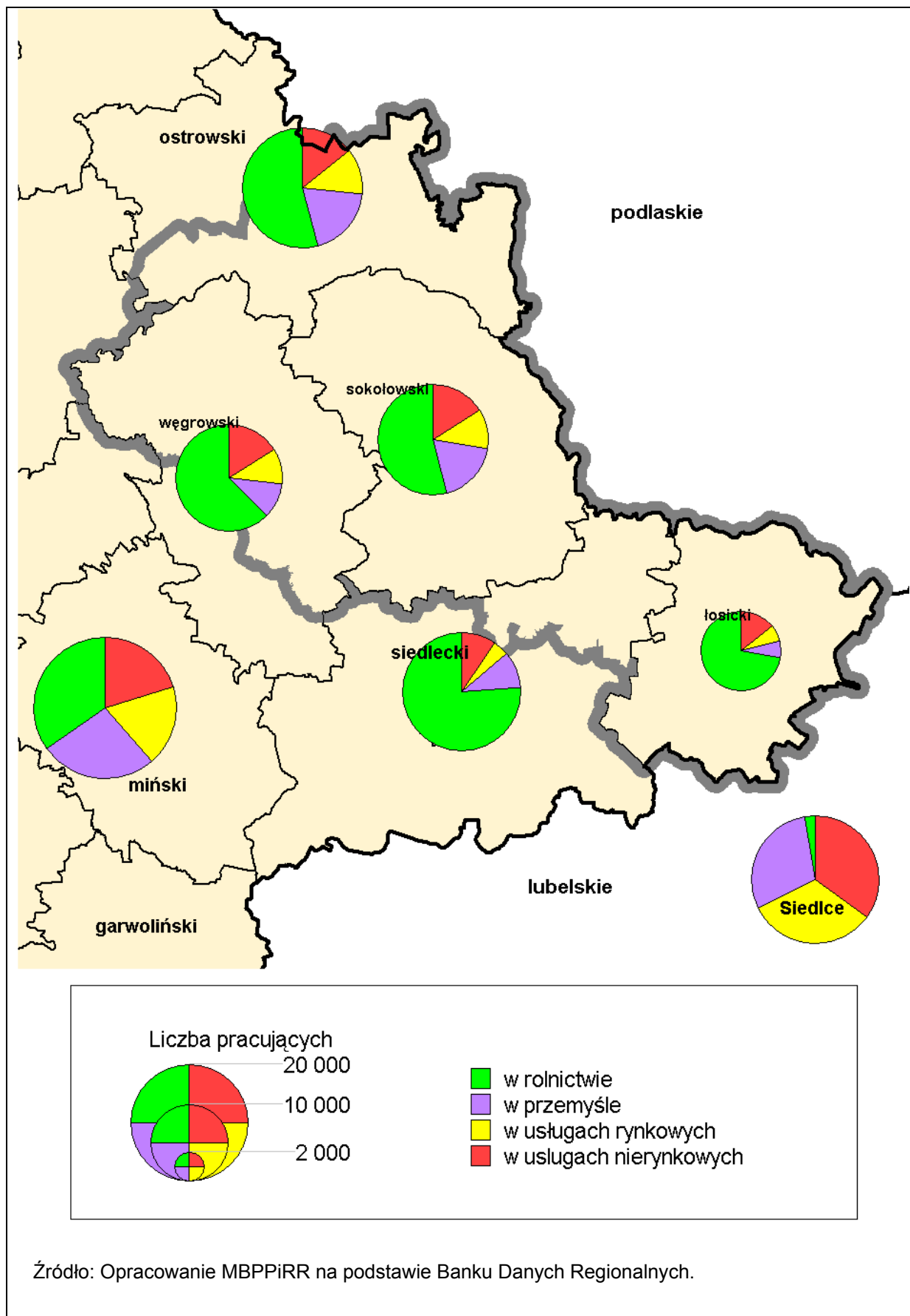
Miarą stopnia aktywności gospodarczej obszaru jest liczba funkcjonujących tu **podmiotów gospodarczych**. Na terenie Obszaru Nadbużańskiego skupiającego 3,6% ludności Mazowsza, na koniec 2004 r. zarejestrowanych było ogółem 10930 podmiotów gospodarczych tj. 1,9% ilości w województwie. Ta rozbieżność wskaźników świadczy o bardzo niskiej aktywności gospodarczej (prawie dwukrotnie niższej niż średnia wojewódzka). W konsekwencji bardzo niski jest również wskaźnik określający liczbę podmiotów w przeliczeniu na 1000 osób – 59,0, przy średniej dla województwa 113,8. Należy przy tym uwzględnić dynamikę zjawiska w ciągu ostatnich 5 lat (1999–2004), która wynosiła 106,0% (średnio w województwie 116,5), ale wobec niskiej aktywności gospodarczej oznacza przyrost zaledwie ok. 600 podmiotów gospodarczych. Szczególnie warto podkreślić, iż na analizowanym terenie było zarejestrowanych (stan na 31.12.2004 r.) 28 spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego (0,15% ogółu istniejących na Mazowszu). W latach 1999-2003 liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego zwiększyła się o 7, co oznacza dynamikę 33,3% (w województwie o 21,2%).

Z przestrzennego rozmieszczenia poziomu aktywności gospodarczej (Mapa 7) wynika, że podmioty koncentrują się w miastach – najwięcej w: Łosicach (113,5/1000 mieszkańców), Łochowie (105,5) i Węgrowie (102,9). Rozpiętość wskaźnika waha się od 30,1 do 113,5 podmiotów na 1000 osób. Najniższy - poniżej 40 występuje w gminach : Repki, Przesmyki, Paprotnia, Huszlew, Kosów Lacki (obszar wiejski), Platerów i Stara Kornica.

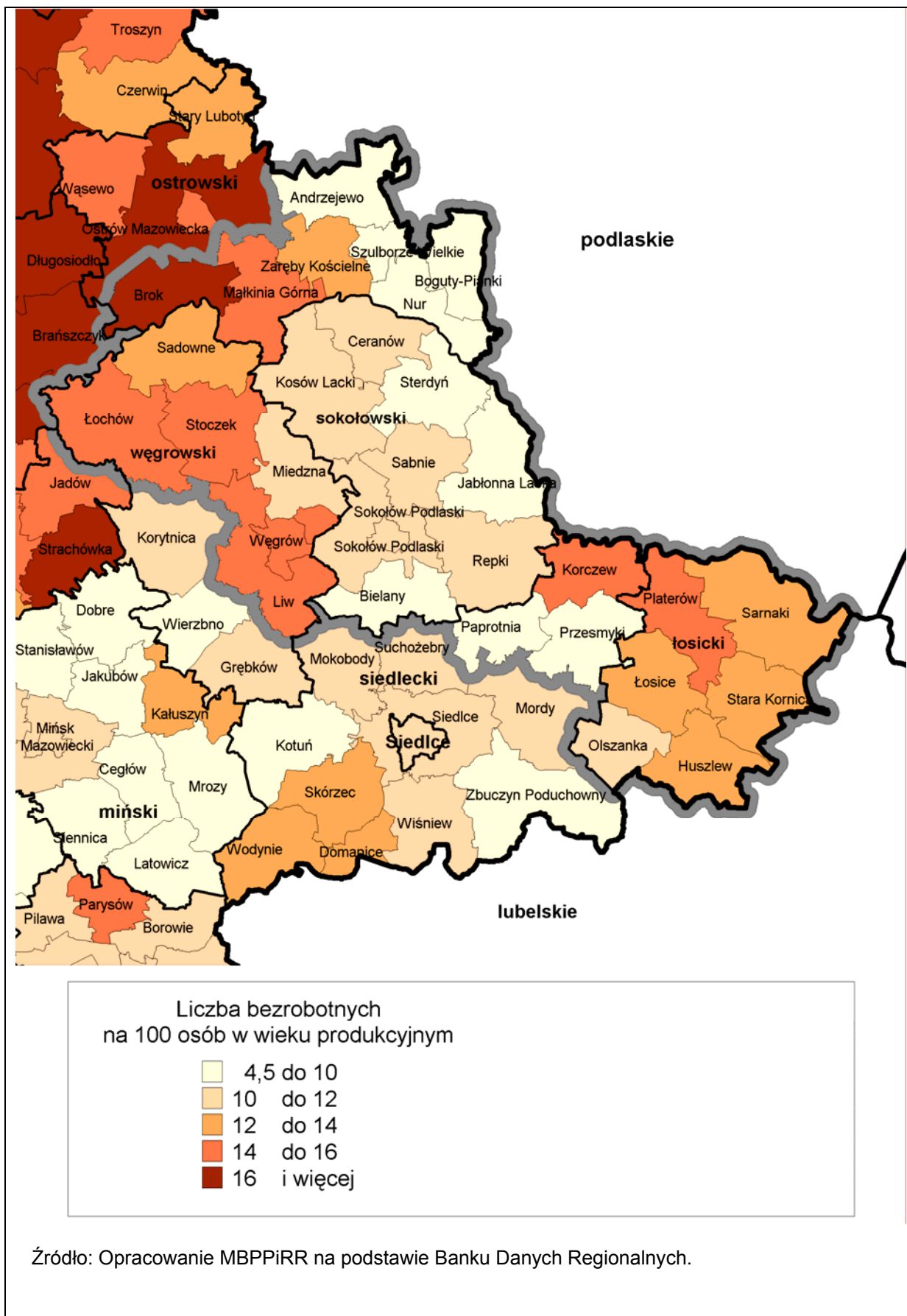
Niska atrakcyjność Obszaru Nadbużańskiego dla inwestorów spowodowana jest brakami w infrastrukturze technicznej (głównie drogowej i telekomunikacyjnej), brakiem planów zagospodarowania przestrzennego oraz utrudnieniami formalno-prawnymi w zakładaniu firm i uzyskiwaniu dofinansowania z funduszy Unii Europejskiej. Istnieje potrzeba organizowania lokalnych centrów przedsiębiorczości zapewniających kompleksową obsługę w tym zakresie.

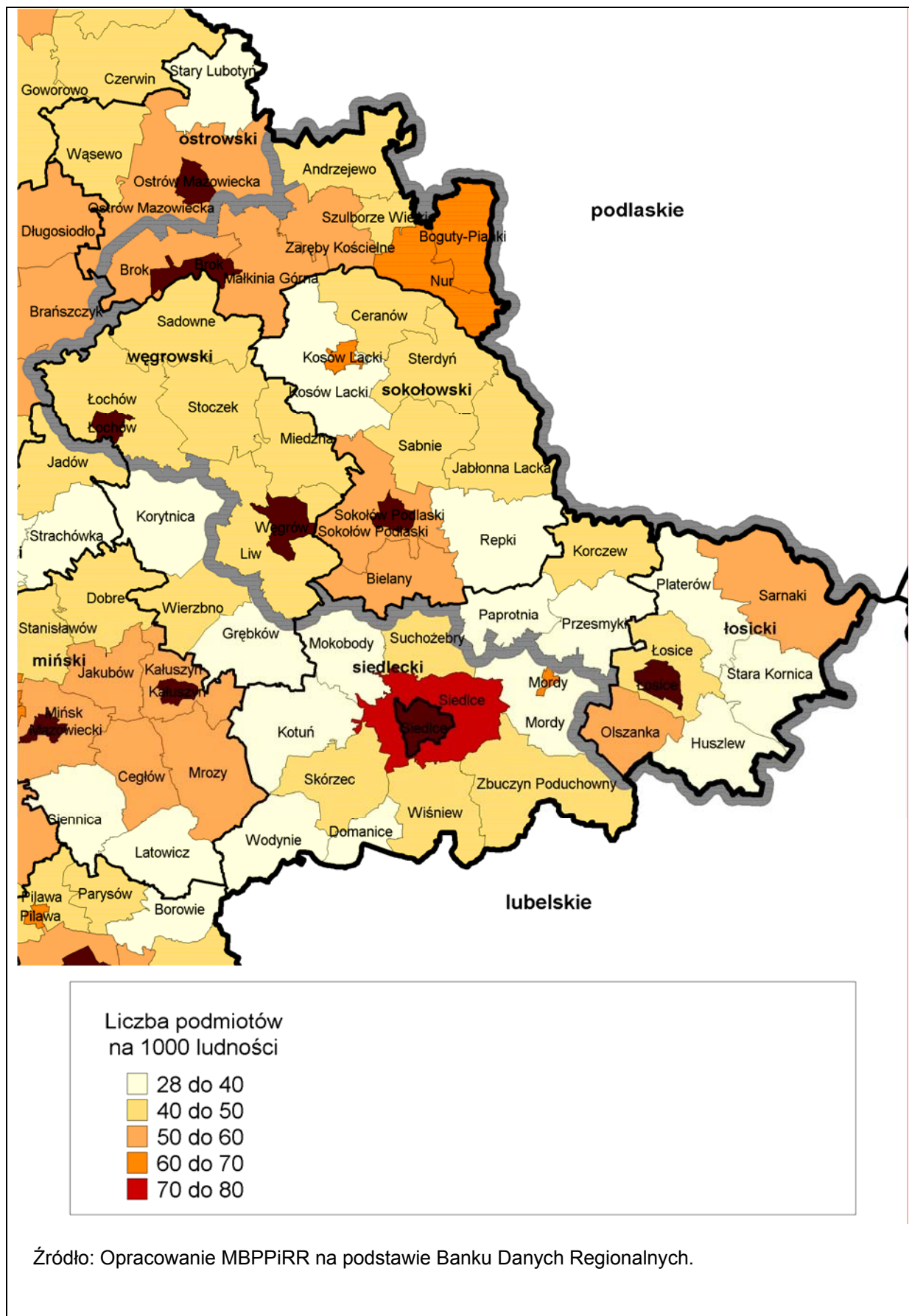
Mapa 5. Liczba i struktura pracujących w powiatach w 2004 r.

Mapa 6. Bezrobocie w 2004 r.

Mapa 7. Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON w 2004 r.

2.2.6. Rolnictwo i przemysł rolno-spożywczy

Na obszarze objętym opracowaniem dominującą formą gospodarowania jest **rolnictwo indywidualne**. Według Powszechnego Spisu Rolnego 2002 ogólna liczba indywidualnych gospodarstw rolnych wynosiła 31,6 tys. i obejmowała 252,7 tys. ha użytków rolnych. Średnia powierzchnia gospodarstwa wynosiła prawie 8 ha UR i była znacznie wyższa niż średnia w województwie (6,6 ha). Prawie połowa z ogólnej liczby gospodarstw mieściła się w grupie obszarowej do 5 ha, a powierzchnię przekraczającą 20 ha posiadało tylko 5%. W całym Obszarze Nadbużańskim występowały tylko 4 gospodarstwa o powierzchni 100 ha (w gminie Jabłonna Lacka).

Rolnictwo ma charakter wielokierunkowy, co oznacza, że nie występują wyraźnie zaznaczone obszary wyspecjalizowanej produkcji rolnej. W prawie 78% gospodarstw rolnych prowadzi się produkcję roślinną (brak danych o powierzchni i rodzaju upraw). Ma ona charakter tradycyjny, uprawia się głównie: zboża, ziemniaki i rośliny pastewne. Sady stanowią zaledwie 0,9% powierzchni użytków rolnych, a warzywa – 0.6%. O towarowej produkcji sadowniczej można mówić tylko w przypadku gminy Sarnaki (3,4%) oraz Platerów (2,9%). W gminie Łosice w ostatnich latach rozwija się produkcja pieczarek. Na uwagę zasługuje stosunkowo dobry poziom produkcji zwierzęcej wyrażający się wielkością obsady zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych. Według ostatniego spisu rolnego wskaźnik ten wynosił : 47,0 szt. bydła (w województwie średnio 37,7) oraz 96,2 szt. trzody chlewnej (województwie 81,5). Wskaźnik ten uzależniony jest, jak wszędzie w kraju, od koniunktury i cen skupu.

Obszar Nadbużański należy do nisko uprzemysłowionych, co jest zjawiskiem korzystnym z punktu widzenia ochrony jego walorów przyrodniczych. Dominuje tu **przemysł rolno-spożywczy** oparty na miejscowej bazie surowcowej: mleczarstwo, przemysł mięsny i przetwórstwo ziemniaków. Największymi zakładami są: Okręgowe Spółdzielnie Mleczarskie w Sokołowie Podlaskim i Kosowie Lackim, Hochland Polska sp. z o.o. w Węgrowie oraz Zakłady Mięsne Sokołów S.A. w Sokołowie Podlaskim. Dominujące kierunki produkcji rolnej oraz rozmieszczenie przemysłu rolno-spożywczego ilustruje Mapa 8.

Szansą rozwoju rolnictwa w przedmiotowym obszarze jest jego specjalizacja (głównie mleczarstwo) i ekologizacja oraz rozwój nowych kierunków produkcji rolnej (np. roślin energetycznych). W wyniku dofinansowania rolnictwa ze środków Unii Europejskiej pojawia się możliwość większego inwestowania w rozwój i unowocześnianie gospodarstw.

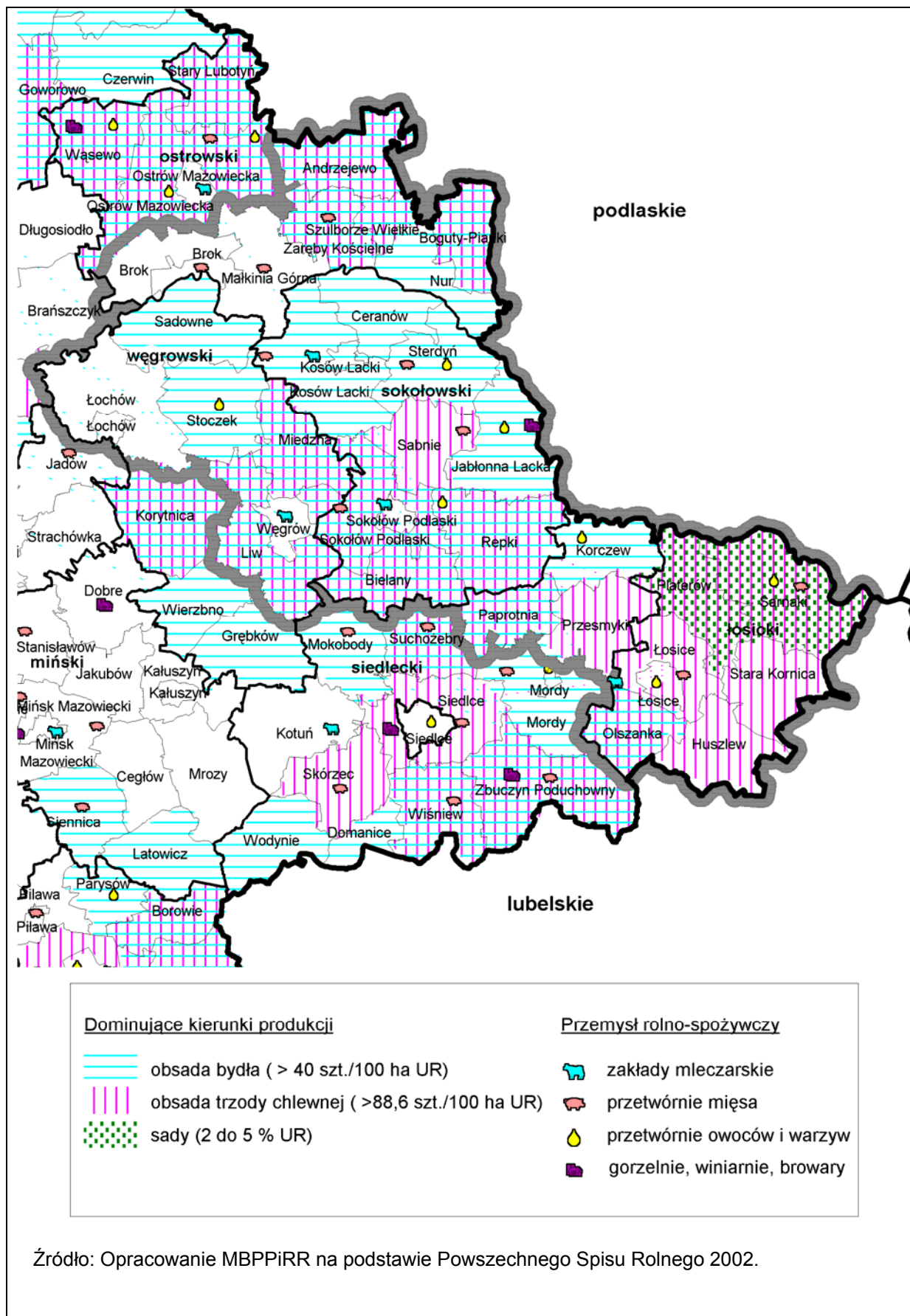
2.2.7. Baza turystyczna

Ważną i dającą szansę rozwoju Obszaru Nadbużańskiego dziedziną gospodarki jest turystyka. Podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego jest **baza noclegowa**, którą na omawianym obszarze tworzą 132 obiekty zbiorowego zakwaterowania – posiadające ogółem 5112 miejsc, w tym 1128 całoroczne (Mapa 9). Są to następujące obiekty (w nawiasach podano ich liczbę):

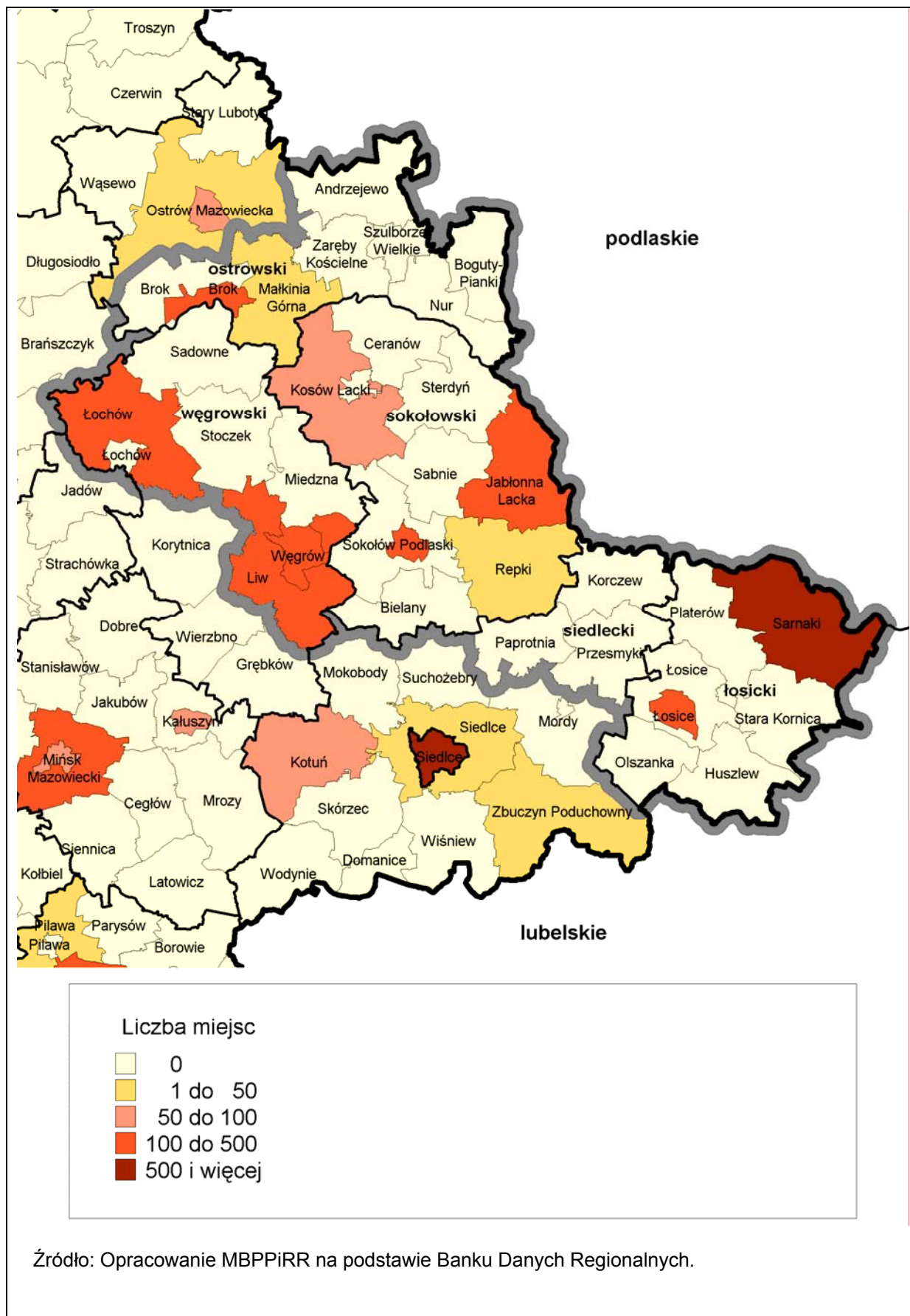
- ośrodki wczasowe w gminach: Sarnaki (12), Brok (9), Łochów (4), Jabłonna Lacka (1) i Liw (1);
- hotele i obiekty hotelarskie w Sokołowie Podlaskim (3) i Węgrowie (1) oraz w gminach: Korczew(1), Jabłonna Lacka (2), Sterdyń (1), Sadowne (1);
- motele w Małkini Górnej (1) i gminie Repki (1);
- sezonowe schroniska młodzieżowe, działające w okresie letnim w budynkach szkolnych np. w gminach: Sarnaki (Binduga, Zabuże i Mierzvice) i Kosów Lacki (Wólka Okrąglik);
- pola biwakowe przy niektórych ośrodkach wypoczynkowych np. w Broku i w gminach: Sarnaki (Mierzvice i Kózki), Platerów (Mężenin), Jabłonna Lacka (Gródek), Łochów (Szumin).

W 2004 r. z ww. miejsc noclegowych skorzystało 15 833osób, w tym 383 turystów zagranicznych.

Mapa 8. Rolnictwo i przemysł rolno-spożywczy

Mapa 9. Miejsca noclegowe w obiektach turystycznych w 2004 r.

Najatrakcyjniejsze tereny Obszaru Nadbużańskiego wykorzystane są jako tradycyjne miejsca wypoczynku w prywatnych **domach letniskowych**, głównie przez mieszkańców: Warszawy, Siedlec i Białej Podlaskiej. Koncentracja tzw. „drugich domów” występuje w następujących gminach: Brok (Brok, Bojany), Korczew (Mogielnica), Liw (Borzychy, Jarnice), Łochów (Nadkole, Szumin, Kaliska), Małkinia Górna (Glina), Platerów (Mężenin), Sarnaki (Mierzvice Kolonia, Stare Mierzvice, Serpelice, Kózki), Sterdyń (Kiełpiniec), Stoczek (Stare Lipki).

W ostatnich latach rozwinęła się bardzo atrakcyjna forma turystyki – **agroturystyka**. Gospodarstwa agroturystyczne działają w gminach: Sarnaki (18), Sterdyń (9), Liw (8), Łochów (6), Stoczek (5), Małkinia (4), Nur (4), Jabłonna Lacka (3), Sadowne (3), Brok (2), Korczew (2), Kosów Lacki (2), Paprotnia (2), Platerów (2), Przesmyki (2), Repki (2), Sabnie (1) i Sokołów Podlaski (1) – w nawiasach podano liczbę gospodarstw.

Główne rejon turystyczne położone są we wschodniej (gmina Sarnaki) i zachodniej części analizowanego terenu (gminy: Brok i Łochów). Brak jest ciągłości zagospodarowania turystycznego Obszaru Nadbużańskiego - nie tylko w zakresie bazy noclegowej i gastronomicznej, lecz także infrastruktury (miejsca wypoczynku, parkingi, tablice informacyjne) przy drogach oraz na szlakach turystycznych.

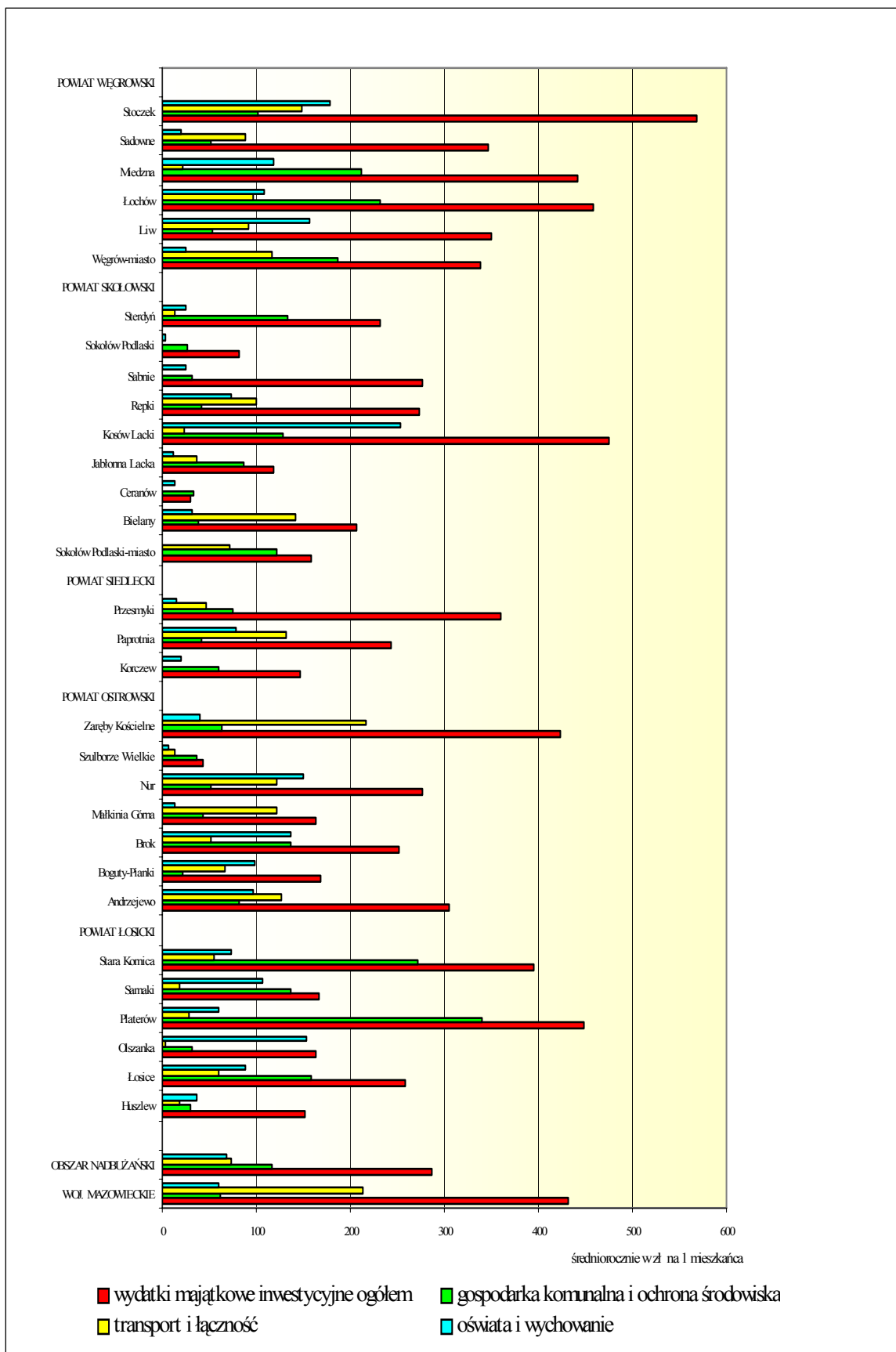
2.2.8. Dochody i wydatki budżetów gmin

Bardzo istotnym elementem wpływającym na poziom rozwoju gmin są dochody ich budżetów. Analiza dochodów budżetów gmin w latach 2002-2004 wykazała, że średniorocznie na 1 mieszkańca w Obszarze Nadbużańskim wynosiły one 1401 zł i były znacznie niższe niż przeciętnie w województwie mazowieckim (2125 zł). Najniższym wskaźnikiem (poniżej 1300 zł) charakteryzowały się gminy: Sokołów Podlaski, Huszlew, Brok, Repki i Ceranów, najwyższym natomiast (powyżej 1500 zł) gminy: Stara Kornica, Zaręby Kościelne i Stoczek. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem średniorocznie w latach 2002-2004 wynosił w analizowanym obszarze 36,6% przy średnim na Mazowszu 62,3%. Najniższym udziałem dochodów własnych w dochodach ogółem (poniżej 25%) cechowały się gminy: Paprotnia, Stoczek, Sadowne i Boguty-Pianki, najwyższym natomiast: miasta Węgrów (60,9%) i Sokołów Podlaski (58,8%).

W ślad za niskimi dochodami na 1 mieszkańca obszaru idą niskie wydatki. Średniorocznie w latach 2002-2004 wynosiły 1452 zł, podczas gdy w województwie mazowieckim 2232 zł. Najniższe wydatki (poniżej 1300zł) odnotowano w gminach: Brok i Huszlew, najwyższe w gminie Stoczek (1712 zł). Wydatki inwestycyjne kształtowały się na poziomie 287 zł na 1 mieszkańca (w województwie mazowieckim 432). Istniało ogromne zróżnicowanie wysokości tych wydatków w poszczególnych gminach - od najniższych (30 zł) w gminie Ceranów do najwyższych (569 zł) w gminie Stoczek (Wykres).

Struktura wydatków inwestycyjnych w Obszarze Nadbużańskim przedstawia się następująco: gospodarka komunalna i ochrona środowiska – 40,9%, transport i łączność – 25,8%, oświata i wychowanie – 24,2% (w województwie mazowieckim odpowiednio: 14,4%; 48,9%; 13,8%).

Zapotrzebowanie na inwestycje w Obszarze Nadbużańskim znacznie przekracza możliwości finansowe samorządów, a niski wkład środków własnych ogranicza wysokość dofinansowania z innych źródeł, w tym z funduszy unijnych. W związku z powyższym pożądane jest przystępowanie gmin do związków i porozumień powołanych do wspólnych działań, szczególnie w zakresie infrastruktury technicznej i ochrony środowiska.

Wykres. Wydatki inwestycyjne w latach 2002–2004

Źródło: Opracowanie MBPPIPR na podstawie Banku Danych Regionalnych.

2.2.9. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin

Za miarę rozwoju społeczno-gospodarczego gminy przyjęto wskaźnik syntetyczny, który jest średnią arytmetyczną wskaźników cząstkowych obliczonych na podstawie danych statystycznych w 4 blokach tematycznych. W Obszarze Nadbużańskim wskaźniki cząstkowe (w skali 0–1) w poszczególnych blokach osiągają następujące wartości:

- dochody i wydatki budżetów gmin – od 0,090 (gm. Paprotnia) do 0,359 (m. Węgrów), w województwie mazowieckim 0,071–0,937;
- sytuacja demograficzna – od 0,057 (gm. Sterdyń) do 0,462 (m. Węgrów), w województwie 0,043–0,911;
- podmioty gospodarcze – od 0,002 (gm. Repki) do 0,190 (m. Węgrów), w województwie 0,001–0,926;
- rynek pracy – od 0,261 (gm. Brok) do 0,640 (m. Sokołów Podlaski) i jest to najwyższy wskaźnik cząstkowy, w województwie 0,022–0,884.

Poziom rozwoju gmin nadbużańskich, na tle województwa mazowieckiego, jest bardzo niski. Wskaźnik syntetyczny przybiera wartości od 0,156 w gminie Korczew do 0,389 w mieście Węgrów (w województwie 0,097–0,736). Na ilustrującej to Mapie 10 przyjęto przedziały wartości ukazujące zróżnicowanie wskaźnika wewnątrz obszaru.

2.3. Przyrodnicze i kulturowe uwarunkowania rozwoju

Analizowany obszar charakteryzuje się wysokimi walorami środowiska przyrodniczego, a około 40% jego powierzchni objęto ochroną prawną. Powoduje to pewne ograniczenia w gospodarowaniu na tych terenach, dotyczące przedsięwzięć mogących niekorzystnie oddziaływać na środowisko, w zamian stwarza możliwości rozwoju w oparciu o walory środowiska – głównie w zakresie produkcji zdrowej żywności oraz turystyki.

2.3.1. Obszary przyrodnicze prawnie chronione

W Obszarze Nadbużańskim istnieją następujące formy ochrony przyrody, w większości związane z dolinami rzek Bug i Liwiec: obszary Natura 2000, 2 parki krajobrazowe, 17 rezerwatów przyrody, 3 obszary chronionego krajobrazu (Mapa 11), wiele użytków ekologicznych, pomników przyrody i stanowisk dokumentacyjnych.

Sieć **Natura 2000** obowiązująca od roku 2004 obejmuje wyłącznie Obszary Specjalnej Ochrony ptaków (OSO):

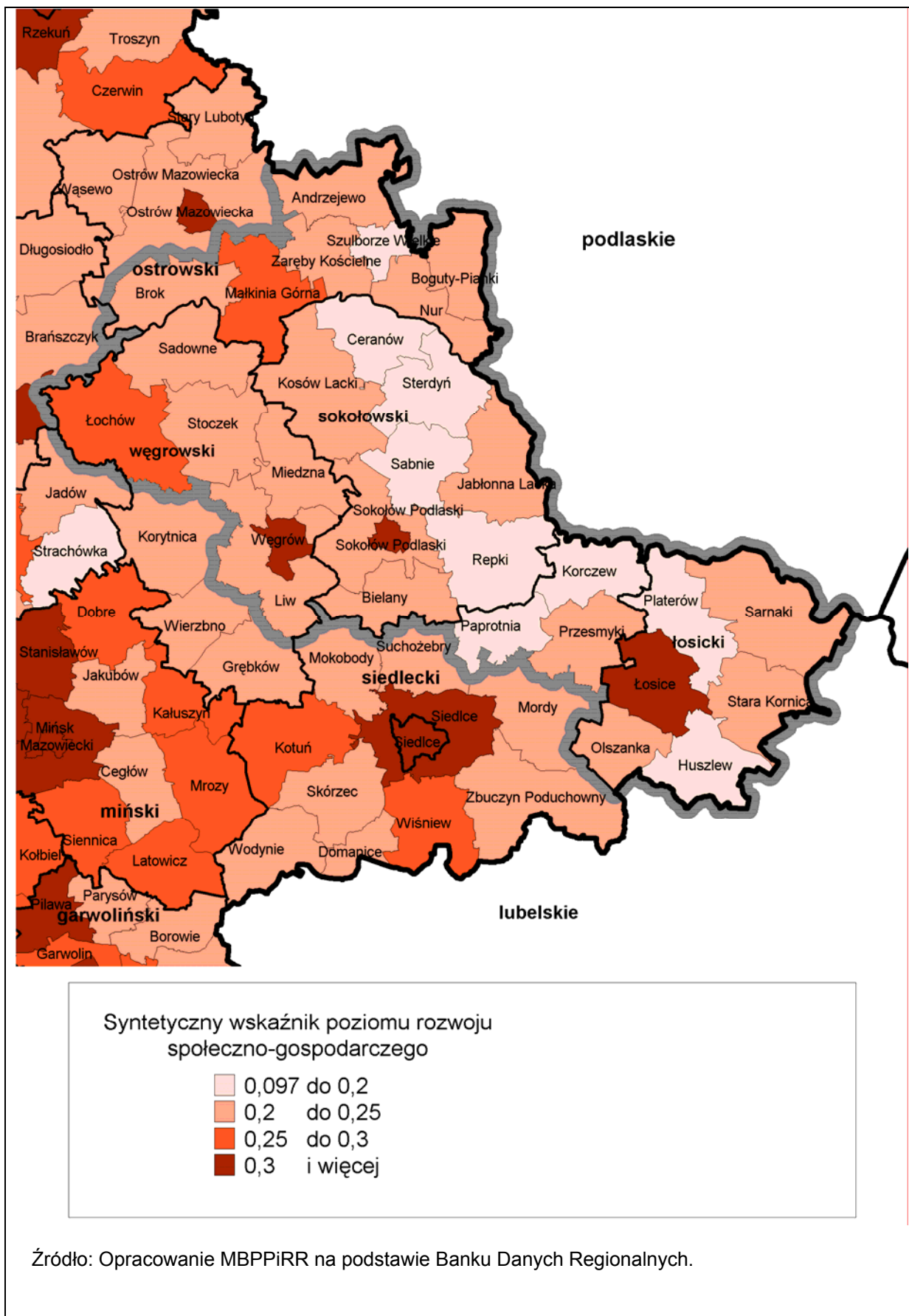
- Dolinę Dolnego Bugu – we wszystkich gminach obszaru wzdłuż Bugu;
- Dolinę Liwca – w gminach: Liw i Łochów oraz mieście Węgrów;
- Puszcę Białą – w przedmiotowym obszarze na terenie gmin: Brok i Małkinia Górna.

Sieć Natura 2000 wymaga uzupełnienia o Specjalne Obszary Ochrony siedlisk (SOO).

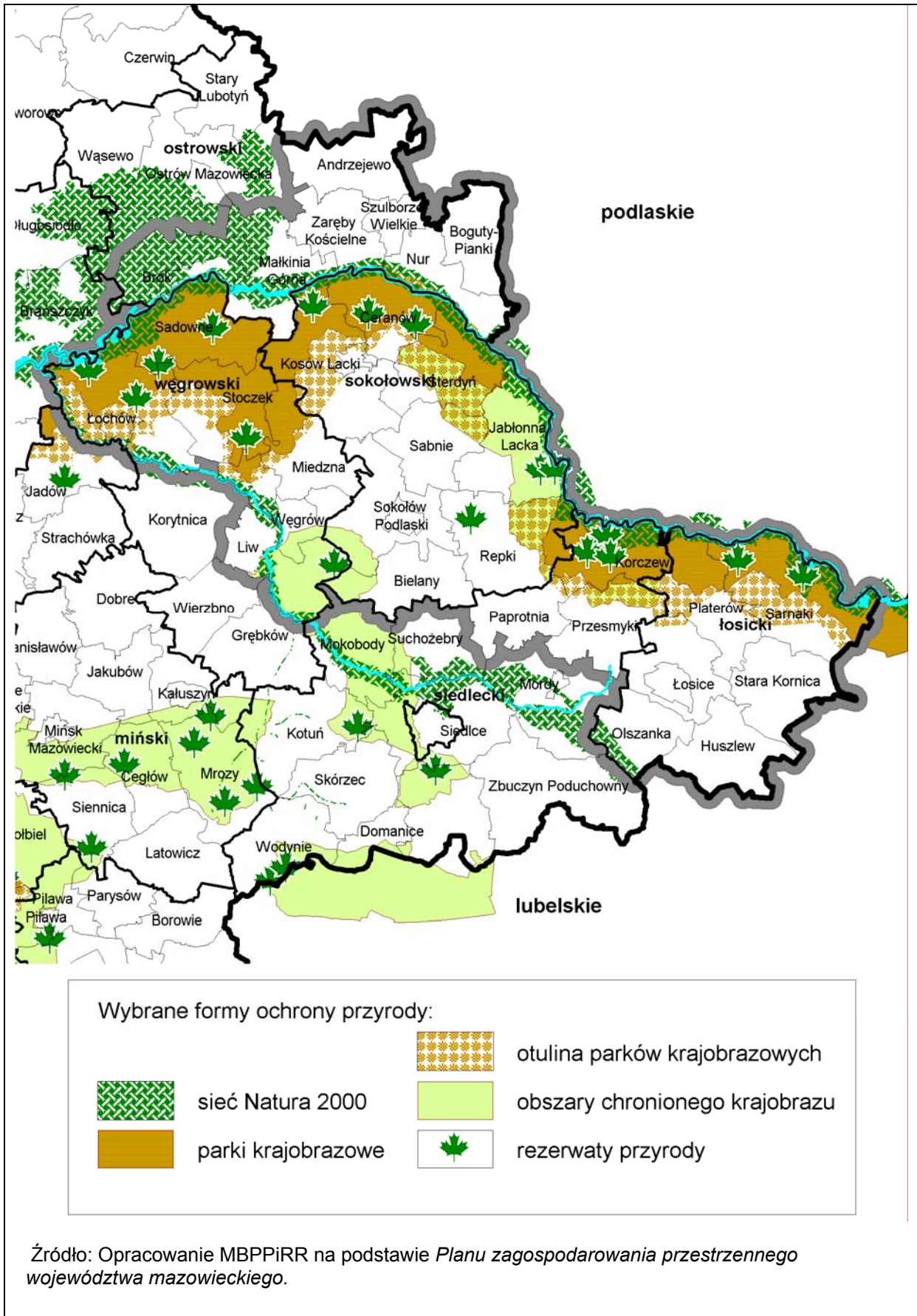
Nadbużański Park Krajobrazowy utworzono w roku 1993 w celu zachowania walorów przyrodniczych i kulturowych doliny dolnego Bugu, ujściowego odcinka Narwi i terenów przyległych. Park obejmuje w obszarze analiz tereny nadbużańskie pomiędzy gminami: Plate-rów i Łochów.

Postulowane jest powiększenie Parku na terenie gminy Jabłonna Lacka (obecnie obszar chronionego krajobrazu) w celu osiągnięcia jego ciągłości przestrzennej.

Mapa 10. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin w 2004 r.

Mapa 11. Ochrona przyrody

Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu utworzony w roku 1994 obejmuje w obszarze znaczne fragmenty gmin: Sarnaki i Platerów i jest kontynuacją w/w formy ochrony przyrody – rozdzieloną wyłącznie ze względu na poprzedni podział administracyjny kraju.

Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu utworzono w roku 1986 na terenie 6 gmin – od Platerowa do Sterdyny; **Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca** powstały w roku 1987 w całości położony jest na terenie gminy Nur, natomiast **Siedlecko-Węgrowski Obszar Chronionego Krajobrazu** z roku 1986 obejmuje w analizowanym obszarze fragmenty gmin: Bielany, Sokołów Podlaski, Liw oraz miasta Węgrów.

Ze względu na wysokie walory doliny rzeki Liwiec, proponowana jest zmiana w.w. formy ochrony na Park Krajobrazowy Doliny Górnego Liwca oraz utworzenie obszaru chronionego krajobrazu w dolnym odcinku rzeki.

Ponadto w Obszarze Nadbużańskim zgłaszanych jest wiele postulatów dotyczących powołania nowych rezerwatów przyrody.

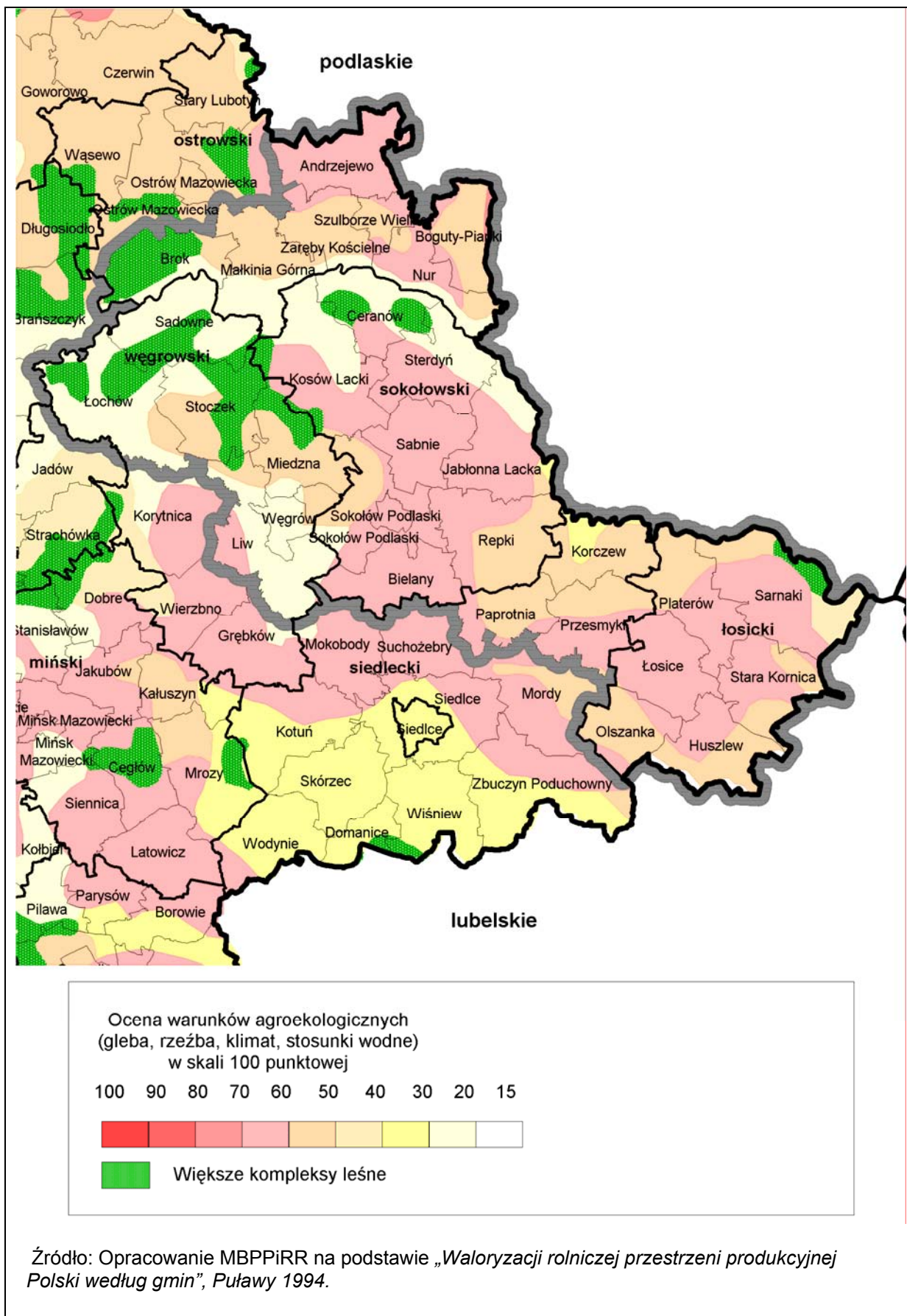
2.3.2. Uwarunkowania rozwoju proekologicznych form rolnictwa

Oceniając rolniczą przestrzeń produkcyjną posłużono się **wskaźnikiem IUNG** (ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej). Oprócz bonitacji gleb uwzględnia on rzeźbę terenu, agroklimat oraz warunki wodne. W 100-tu stopniowej skali wskaźnik dla gmin na Mazowszu osiąga wartości od 37 do 94 punktów (średnio około 60), natomiast w Obszarze Nadbużańskim waha się od 44,7 (gmina Brok) do 76,5 (gmina Andrzejewo). Warunki przyrodnicze dla produkcji rolnej przedstawia Mapa 12. Najsłabsze występują na obszarach najcenniejszych przyrodniczo omówionych w pkt 2.3.1., których walory pozwoliły na włączenie gmin w Strefie Bugu i Liwca do I strefy priorytetowej wdrażania **Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego** na terenie woj. mazowieckiego. W większości gmin Obszaru Nadbużańskiego proponowanych do wdrażania tego programu (Mapa 13) dominuje hodowla bydła mlecznego na bazie użytków zielonych, których udział w ogólnej powierzchni użytków rolnych wynosi około 30%. Wiele gruntów jest odłogowana, co stanowi jeden z głównych problemów rolnośrodowiskowych obszaru. W latach 2004–2006, na terenie gmin strefy I wdrażane są następujące pakiety programu rolnośrodowiskowego:

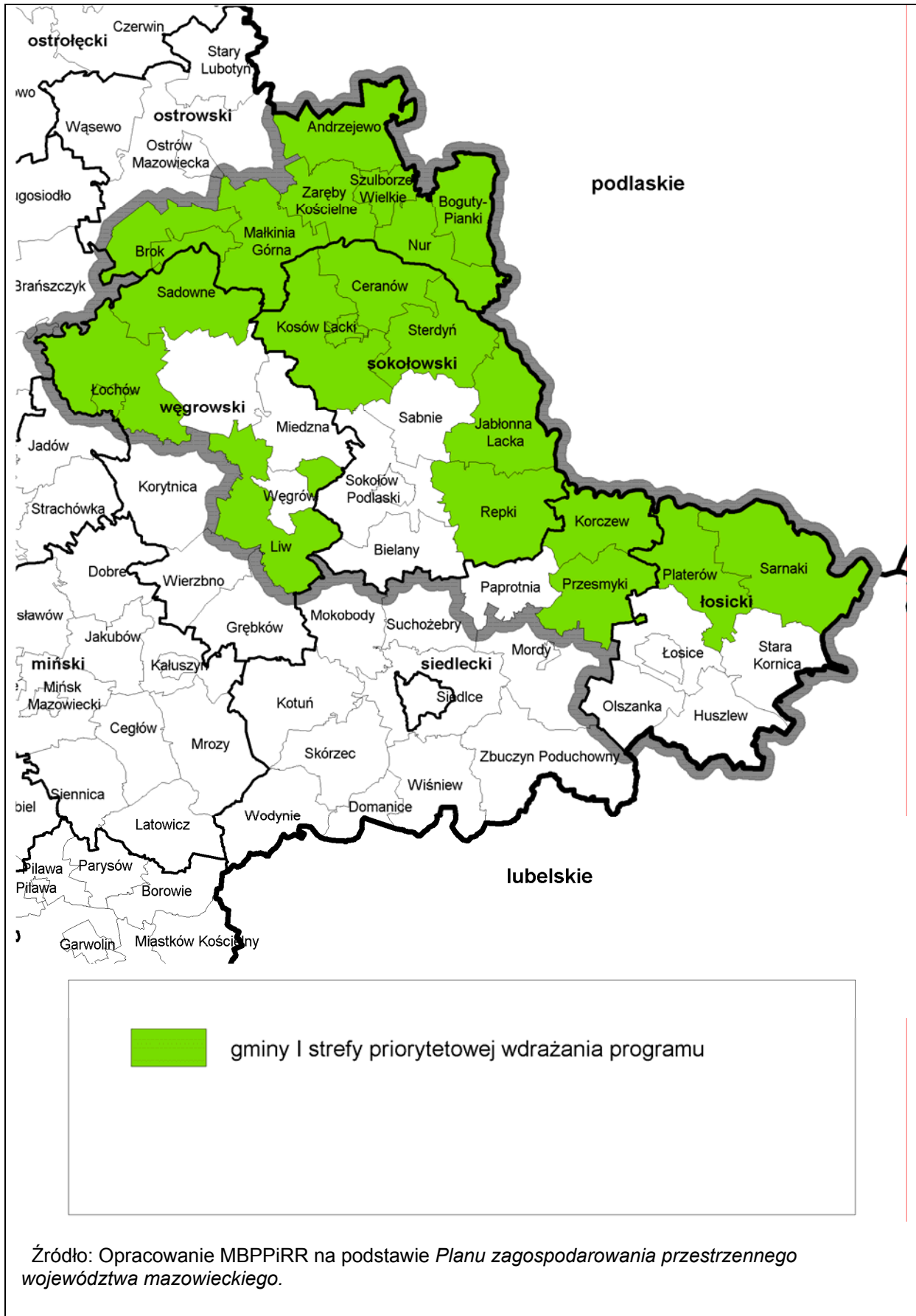
- „rolnictwo zrównoważone” – polegające na ograniczeniu nawożenia, zbilansowaniu gospodarki nawozami i przestrzeganiu odpowiedniego następstwa roślin, a także zachowaniu właściwej struktury upraw (rozdrobienie) i znacznego udziału łąk, pastwisk i śródpolnych zadrzewień, mokradeł i oczek wodnych;
- „utrzymanie łąk ekstensywnych” – związane z przywróceniem lub kontynuacją wykaszania traw, w terminie od dnia 1 lipca włącznie, na łąkach jednokośnych o wysokich walorach przyrodniczych, zagrożonych degradacją oraz ograniczeniem zużycia środków chemicznych, zaniechaniem intensywnego odwadniania, zachowaniem śródłąkowych zakrzewień, zadrzewień oraz oczek wodnych i torfianek;
- „ochrona gleb i wód” – polegająca na stosowaniu międzyplonów w celu zwiększenia udziału gleb z okrywą roślinną w okresie jesienno-zimowym oraz na ograniczeniu spływu azotanów i fosforanów do wód powierzchniowych i podziemnych, a także działania przeciwdziałające obniżaniu poziomu wód gruntowych.

Większość analizowanego terenu posiada predyspozycje do wdrażania pakietu „rolnictwo ekologiczne”. Produkcja żywności w gospodarstwach ekologicznych (wymagających uzyskania certyfikatu) umożliwi rozwój gospodarki rolnej przy zachowaniu walorów przyrodniczych i czystości środowiska, a więc jest szczególnie pożądana na obszarach objętych prawną ochroną przyrody. Realizacja wszystkich w/w pakietów Programu Rolnośrodowiskowego pozwoli na wytwarzanie w Obszarze Nadbużańskim zdrowej żywności (głównie produktów mleczarskich).

Mapa 12. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Mapa 13. Krajowy Program Rolnośrodowiskowy

2.3.3. Uwarunkowania rozwoju turystyki

Walory przyrodniczo-krajobrazowe Obszaru Nadbużańskiego związane są przede wszystkim z dolinami głównych rzek: **Bug i Liwiec** i objęte są ochroną prawną omówioną w pkt 2.3.1. Bug jest jedną z ostatnich dużych rzek w Europie o tak dużym stopniu naturalności. Płyynie szeroką i głęboko wciętą doliną tworząc liczne, malownicze meandry i starorzecza – tzw. bużyska, z których największe znajdują się w gminach: Małkinia Górna, Sadowne i Ceranów. Wzdłuż doliny ciągnie się wyraźnie widoczna w terenie wysoka krawędź erozyjna, tworząca atrakcyjną platformę widokową. Dodatkowym urozmaiceniem rzeźby terenu są liczne wydmy, pagóry kemowe, ozy i wzgórza moren czołowych, zbiorniki wodne oraz fragmenty lasów łęgowych, olsów i borów bagiennych należących dziś w Polsce do rzadkości. Zaskakujące na omawianym obszarze jest bogactwo świata zwierząt (szczególnie ptaków i płazów) oraz roślin, w tym gatunków zagrożonych wyginięciem. Na omawianym obszarze występują stare, okazałe drzewa. Najstarsze drzewostany dębowe i lipowe liczą ponad 200 lat i są objęte ochroną prawną w postaci rezerwatów przyrody: „Dębniak” i „Kaliniak” w gminie Korczew. Istnieje wiele miejsc widokowych nad Bugiem i Liwcem, z których można podziwiać bogactwo krajobrazu oraz przyrody (szczególnie świat ptaków).

Wśród walorów przyrodniczych duże znaczenie dla rozwoju turystyki mają lasy, których powierzchnia zajmuje 26,2% całości Obszaru Nadbużańskiego (średnia w województwie mazowieckim 22,5%). Szczególną przydatnością odznaczają się **zwarte kompleksy leśne** (Mapa 14), z których największe to: fragmenty Puszczy Białej, Lasy Ceranowskie i Miedzyńskie oraz Bory Łochowskie. Lasy te położone są przeważnie na siedliskach borów świeżych i mieszanym świeżym, charakteryzują się przewagą drzewostanów w wieku powyżej 40 lat, odpowiednim mikroklimatem i dużą odpornością na ingerencję człowieka (np. wydeptywanie), w związku z czym są przydatne do wykorzystania rekreacyjnego.

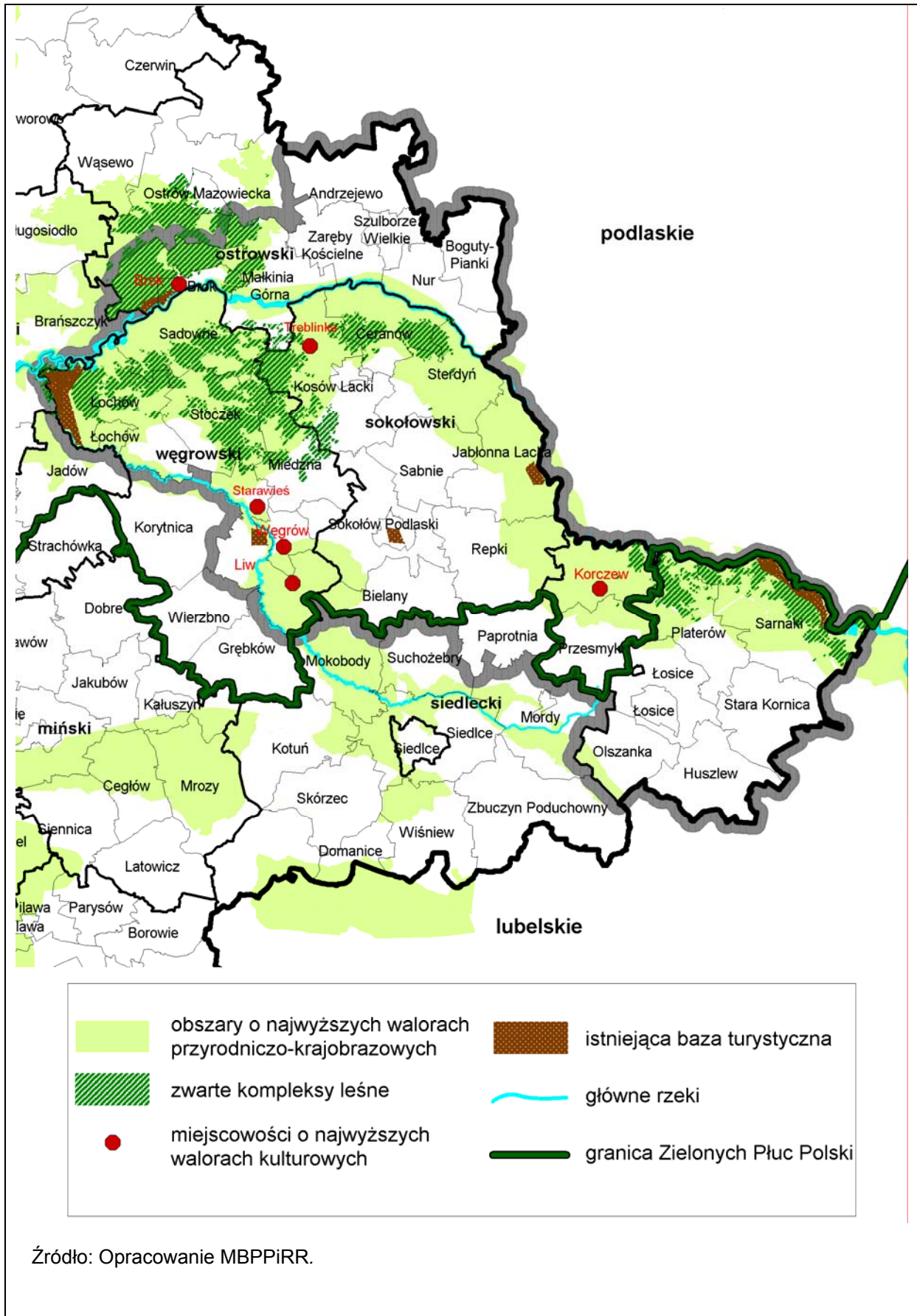
Oprócz w/w walorów przyrodniczo-krajobrazowych obszaru, atrakcjami przyciągającymi turystów są jego **walory kulturowe** (Mapa 15). W całym Obszarze Nadbużańskim znajduje się wiele dobrze zachowanych historycznych układów urbanistycznych obecnych i byłych miast, zabytków architektury, przede wszystkim: sakralnej, pałacowej i dworskiej, budownictwa ludowego oraz innych obiektów kultury: cmentarzy, pomników, miejsc pamięci narodowej i martyrologii, muzeów. Na tym tle wyróżniają się miasta: **Węgrów** i **Brok** oraz byłe miasto **Liw**, charakteryzujące się najwyższymi w obszarze walorami krajobrazu kulturowego, cenną tradycją historyczną, unikatowymi zabytkami oraz ponadlokalnymi imprezami kulturalnymi.

Przy gotyckim Zamku Księżąt Mazowieckich w Liwie (najstarszym zachowanym zabytku architektury na pograniczu mazowiecko-podlaskim, datowanym na XII÷XIII wiek) organizowane są „Ogólnopolskie Turnieje Rycerskie o Pierścień Księżnej Anny” oraz „Festyny Archeologiczne”. Na zamku znajduje się Muzeum-Zbrojownia.

Na rynku węgrowskim (największym na Podlasiu), którego najcenniejszymi zabytkami są: okazały kościół z XVI wieku w stylu gotycko-barokowym oraz późnobarokowy Dom Gdański (dawny zajazd z XVIII wieku), odbywa się corocznie impreza folklorystyczna „Biesiada Weselna”- dzięki transmisjom telewizyjnym znana w kraju i za granicą. W bezpośrednim sąsiedztwie rynku zlokalizowany jest najokazalszy w rejonie reformacki zespół klasztorny z XVIII wieku.

W Broku, znanym z imprezy „Dni Broku i Puszczy Białej”, można podziwiać najcenniejszy w Obszarze Nadbużańskim kościół w stylu gotycko-renesansowym z XVI wieku oraz XIX-wieczny oryginalny ratusz miejski – usytuowane na rynku będącym elementem renesansowego założenia miejskiego.

Mapa 14. Uwarunkowania rozwoju turystyki

Mapa 15. Walory kulturowe

Wśród zabytków architektury przeważają **budowle sakralne** – kościoły i klasztory rzymskokatolickie, lecz także cerkwie: grekokatolickie i unickie oraz kościoły ewangelicko-augsburskie, co świadczy o wielokulturowości analizowanego obszaru. Niektóre z w/w to cenne zabytki architektury drewnianej, podobnie jak licznie występujące: kapliczki, figury i krzyże przydrożne z XVIII÷XX wieku. Wiele obiektów sakralnych to miejsca kultu religijnego, z których najbardziej znanym jest Sanktuarium Trójcy Przenajświętszej i Świętej Anny w Prostyni (gm. Małkinia Górna) z późnogotycką Cudowną Statuą Trójcy Świętej wykonaną prawdopodobnie przez Wita Stwosza lub jego uczniów.

Na omawianym obszarze licznie występują **zespoły pałacowo-parkowe**. Większość z nich znajduje się w rękach prywatnych lub jest siedzibą instytucji i nie jest możliwe ich zwiedzanie. Często są w złym stanie technicznym. Pałace tego rejonu były w większości przebudowywane w końcu XVIII i początku XIX w. Najokazalszą rezydencją magnacką jest pałac Radziwiłłów w **Starejwsi**, pochodzący z XVI w., lecz wielokrotnie przebudowywany aż do obecnego kształtu angielskiego zamczyska z okresu elżbietańskiego. Wokół pałacu utrzymany jest park krajobrazowy założony w XVII w. Obiekt, który mógłby być atrakcją przyciągającą turystów, stanowi zamkniętą własność NBP. Największy w analizowanym obszarze zespół pałacowo-parkowy (z XIX wieku, w stylu klasycystycznym) znajduje się w **Korczewie**. Mimo, że jest obiektem prywatnym został udostępniony turystom. Odbywa się tu corocznie impreza plenerowa o charakterze promocyjno-rozrywkowym „Zielony Korczew” oraz „Mistrzostwa Polski w Sprincie Psich Zaprzęgów”.

W analizowanym terenie znajduje się wiele **dworów**, realizowanych w różnych okresach i stylach architektonicznych, murowanych i drewnianych. Z niektórymi związane były postaci historyczne, których ślady uatrakcyjniają te miejsca. Charakterystyczne dla tego obszaru są także **zabytki budownictwa ludowego**, w tym drewnianego: wiatraki, młyny, zagrody podlaskie oraz (w gminach: Brok i Boguty-Pianki) – kurpiowskie.

W Obszarze Nadbużańskim istnieje wiele **cmentarzy, pomników i miejsc pamięci**. Na cmentarzach, głównie parafialnych i przykościelnych, znajduje się dużo starych, zabytkowych nagrobków i grobowców, głównie dziedziców i właścicieli ziem. Pomniki i miejsca pamięci narodowej nawiązują do ważnych wydarzeń historycznych: powstań, wojen, męczeństwa i martyrologii ludności. Najważniejszym i najtragiczniejszym ich przykładem jest Muzeum Walki i Męczeństwa w **Treblince** w gminie Kosów Lacki (w miejscu byłego hitlerowskiego obozu zagłady) poświęcone pamięci męczeńskiej śmierci Żydów.

Przez tereny i miejscowości najatrakcyjniejsze pod względem przyrodniczo-krajobrazowym i kulturowym przebiegają **szlaki turystyczne**:

- piesze, z których najważniejsze w obszarze to: „Doliną Bugu” – długości 140 km, pomiędzy gminami: Korczew i Łochów oraz „Doliną Liwca” – długości 83 km, pomiędzy gminami: Siedlce i Łochów;
- rowerowe, z których najbardziej znany jest „Nadbużański Szlak Rowerowy” o łącznej długości 420 km, z Wyszkowa do Hrubieszowa;
- wodne: po Bugu i Liwcu;
- motorowy z Warszawy do Białowieży .

W analizowanym obszarze, głównie na terenach parków krajobrazowych, istnieją także urządzone **ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne**.

Omówione powyżej walory przyrodniczo-kulturowe obszaru kwalifikują go do rozwoju różnych form turystyki: pobytowa, krajoznawcza, specjalistyczna, hobbistyczna, pielgrzymkowa, a także sentymentalna – dla Polonii (w pobliskim Pułtusku istnieje Centrum Polonijne) oraz wspólnoty żydowskiej (były obóz zagłady w Treblince).

Na rozwój turystyki mają także wpływ dodatkowe, wymagające działań inwestycyjnych i organizacyjnych, czynniki:

- stan środowiska, który w Obszarze Nadbużańskim jest ogólnie zadowalający w stosunku do ziemi i powietrza (Zielone Płuca Polski), ale charakteryzuje się złym stanem czystości rzek (z powodu zanieczyszczeń wytwarzanych w obszarze i poza nim);
- powiązania komunikacyjne i stan techniczny dróg obszaru omówione w pkt 2.4.1.;
- baza turystyczna (opisana w pkt 2.2.7.) i infrastruktura na szlakach;
- informacja turystyczna i promocja obszaru.

2.3.4. Zagrożenie powodziowe

Na sieć rzeczną obszaru składają się cieki związane ze zlewnią rzeki Bug, której największymi dopływami są: Liwiec, Toczna, Kosówka, Buczynka, Cetynia, Turna, Myśla, Kołodziejka (lewobrzeżne) i Brok (prawobrzeżny).

Bug – największy dopływ Narwi stanowi naturalną granicę analizowanego obszaru od strony wschodniej i północnej. Jest on rzeką nieuregulowaną, co powoduje, że zarówno szerokość koryta jak i głębokości są znacznie zróżnicowane. Zmienny jest również nurt rzeki, występują liczne rozlewiska i płycizny. Bug charakteryzuje się śnieżno-deszczowym ustrojem zasilania i wysokimi stanami wód w 2 okresach: wiosną – w kwietniu (co związane jest z zasilaniem śnieżnym – roztopowym) oraz w miesiącach czerwiec-lipiec (w związku z letnim maksimum opadów atmosferycznych). Największe wylewy występują w kwietniu i maju, a okresy niskiego stanu wód – we wrześniu.

Podstawową formą ochrony przeciwpowodziowej w dolinie Bugu są wały. W Obszarze Nadbużańskim wały rozciągają się wyłącznie wzdłuż lewego (południowego) brzegu rzeki na odcinku: Krzemień Zagacie (gm. Jabłonna Lacka) - Szumin (gm. Łochów).

W roku 1999 rozpoczęto sypanie wału wstecznego rzeki Kosówki pod Bojarami (gm. Kosów Lacki). Długość wałów przeciwpowodziowych, łącznie z wstecznymi, wynosi około 100 km. Szczególnie wysoki (70%) jest stopień obwałowania odcinka Bugu wchodzącego w skład Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, przez co najbardziej zagrożone stały się półnaturalne siedliska tarasu zalewowego, do niedawna regularnie zalewanego (zmniejszyła się wilgotność doliny, co spowodowało przekształcenie części łąk na grunty orne). Ponadto, ograniczenie obszarów zalewanych zmniejsza możliwość odnowy naturalnych siedlisk, głównie lasów łągowych oraz zalewowych łąk kośnych.

W związku z powyższym powstała koncepcja odsunięcia wałów od rzeki w kierunku skraju tarasu zalewowego – na odcinkach położonych w gminach: Sadowne (Morzyczyn-Płatkownica), Ceraanów i Sterdyń (Przewóz Nurski-ujście rzeki Cetyni). Realizacja powyższej koncepcji byłaby pionierską w skali Mazowsza próbą pogodzenia ochrony walorów przyrodniczych z ochroną przeciwpowodziową. Swoisty polder, który zostałby wykreowany w znacząco poszerzonym międzywału miałby ogromne możliwości retencyjne.

2.4. Infrastrukturalne uwarunkowania rozwoju

Obszar Nadbużański charakteryzuje się niskim poziomem infrastruktury technicznej, co jest jedną z głównych przyczyn jego małej atrakcyjności dla inwestorów, niskiej jakości życia mieszkańców oraz zanieczyszczeń środowiska. Istniejące w obszarze lub jego sąsiedztwie ponadlokalne systemy komunikacyjne i energetyczne umożliwiają rozwój powiązań lokalnych. W zakresie infrastruktury komunalnej szansą na poprawę sytuacji jest realizacja inwestycji międzygminnych.

2.4.1. Komunikacja

Obszar Nadbużański położony jest w zasięgu oddziaływania dwóch **europejskich korytarzy transportowych** (Mapa16):

- korytarz KI relacji Warszawa-Kowno-Ryga-Tallin-Helsinki, tworzony przez drogę krajową nr 8 (E67 – Via Baltica) oraz linię kolejową nr 6 (E75), przebiegający na północy obszaru;
- korytarz KII relacji Berlin-Warszawa-Terespol-Moskwa, tworzony przez drogę krajową nr 2 (E30) oraz linię kolejową: nr 2 (E20) w sąsiedztwie południowych granic obszaru.

W międzynarodową sieć połączeń komunikacyjnych wpisują się również 2 **drogi krajowe** (spośród 5 przebiegających w obszarze): nr 19 – łącząca Państwa Bałtyckie z południem Europy i nr 63 – z Obwodu Kaliningradzkiego na Ukrainę. Drogi te łączą w.w. korytarze KI i KII.

W zachodniej części obszaru przebiegają drogi krajowe i wojewódzkie umożliwiające realizację ważnych **regionalnych połączeń** obwodowych: „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza” (łączącej ośrodki subregionalne województwa) oraz „Dużej Obwodnicy Warszawy”.

Sieć zewnętrznych powiązań komunikacyjnych Obszaru Nadbużańskiego jest dobrze rozwinięta – tylko 4 gminy: Korczew, Paprotnia, Jabłonna Lacka i Miedzna nie mają bezpośrednio dostępu do drogi krajowej lub wojewódzkiej. Miasta: Sokołów Podlaski, Łochów, Łosice i Małkinia Górna to ważne węzły na mapie komunikacyjnej woj. mazowieckiego.

Problemami ponadlokalnych systemów komunikacyjnych są:

- zły stan techniczny nawierzchni około 50% dróg krajowych i 75% dróg wojewódzkich;
- brak obwodnic miast i większych wsi, szczególnie na trasach dróg krajowych;
- zły stan techniczny większości mostów na rzece Bug;
- nadmierne obciążenie dróg, szczególnie drogi nr 19;
- brak oświetlenia (lub jego zły stan) wielu dróg i skrzyżowań na terenach zabudowanych.

Niektóre z w/w problemów zostaną rozwiązane w wyniku realizacji planowanych inwestycji: przebudowy dróg krajowych nr 8 i 19 do parametrów dróg ekspresowych, modernizacji linii kolejowej nr 6 i linii nr 2 (odcinek Siedlce-Terespol) do parametrów magistrali oraz realizacji autostrady A2 w południowym sąsiedztwie obszaru.

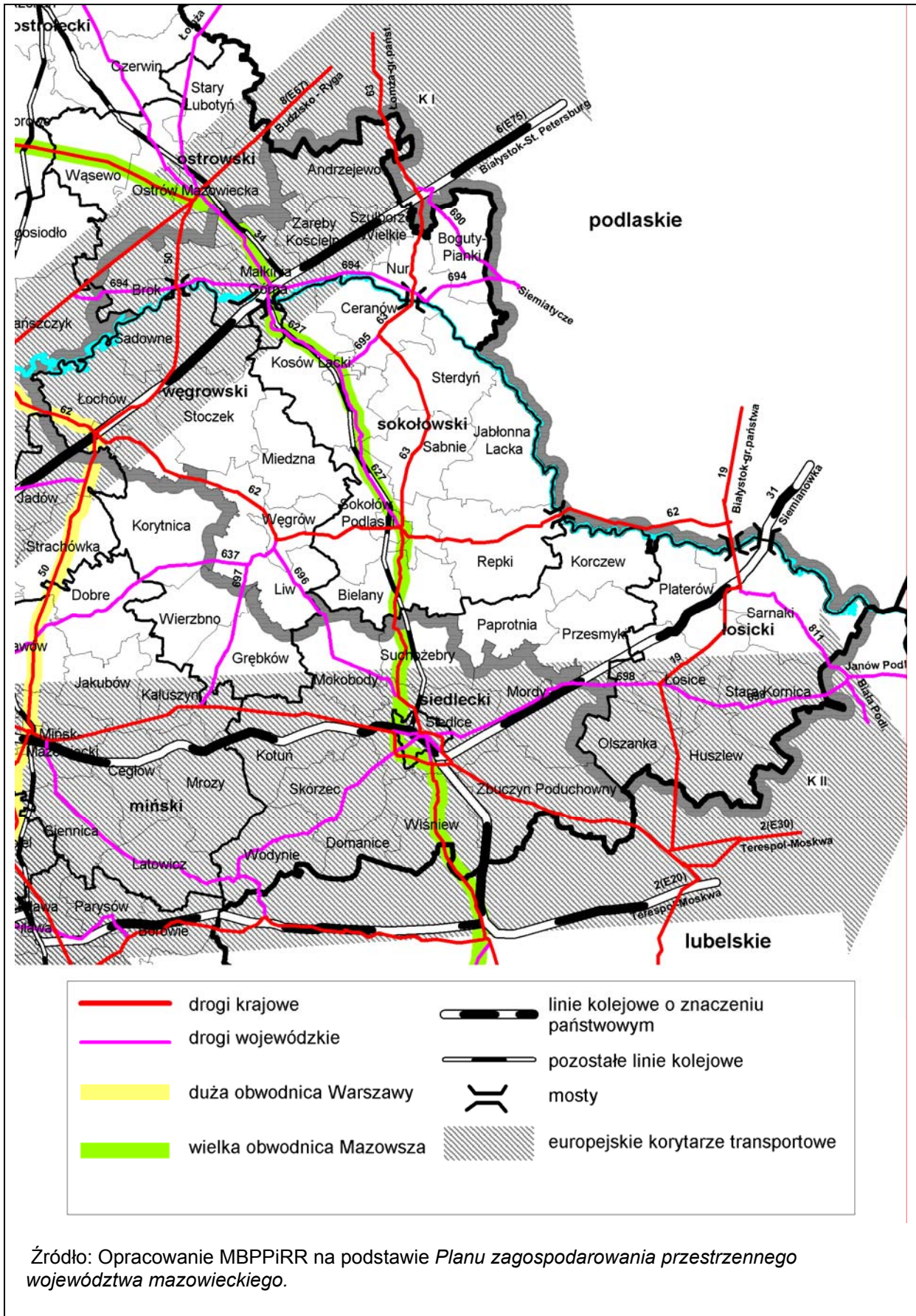
W zakresie powiązań zewnętrznych o znaczeniu lokalnym problemem dla większości obszaru jest brak bezpośrednich połączeń komunikacyjnych z obszarami nadbużańskimi województwa podlaskiego (zbyt mało mostów i przepraw promowych). Istnieją także problemy w **komunikacji wewnętrznej** obszaru:

- ograniczony dostęp mieszkańców niektórych miejscowości do obiektów infrastruktury społecznej (administracji, szkół, ośrodków zdrowia) – ze względu na brak dróg utwardzonych;
- brak dostępności wielu atrakcyjnych obszarów nad Bugiem dla turystów zmotoryzowanych.

Odsetek lokalnych dróg utwardzonych w Obszarze Nadbużańskim jest bardzo zróżnicowany: dla dróg powiatowych wynosi średnio 83% (w woj. mazowieckim 85%) – od 54,3% w gminie Brok do 100% w gminie Ceranów; dla dróg gminnych 29% (w województwie 38%) – od 5% w gminie Korczew do 100% w gminie Jabłonna Lacka (Mapy 17 i 18).

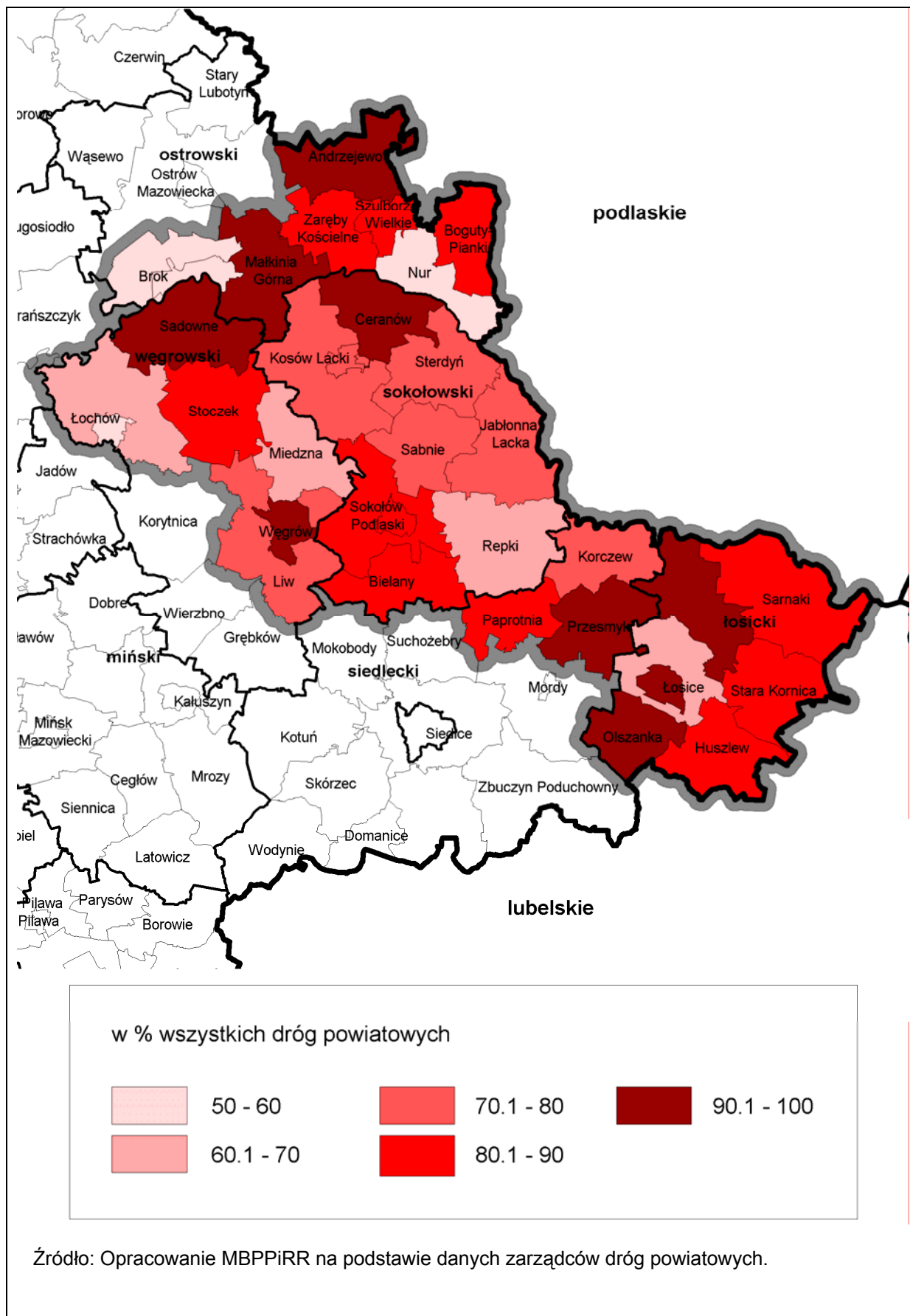
Stan dróg lokalnych, w tym tworzących projektowaną **Nadbużańską Trasę Turystyczną** wymaga pilnych działań modernizacyjnych. Idea tej trasy jako elementu uaktywnienia turystycznego przedmiotowego obszaru pojawiała się w wielu dokumentach planistycznych, w tym w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*. Przy jej realizacji należy w największym możliwym stopniu uwzględnić wymogi ochrony walorów przyrodniczo-krajobrazowych terenu.

Mapa 16. Zewnętrzne powiązania komunikacyjne

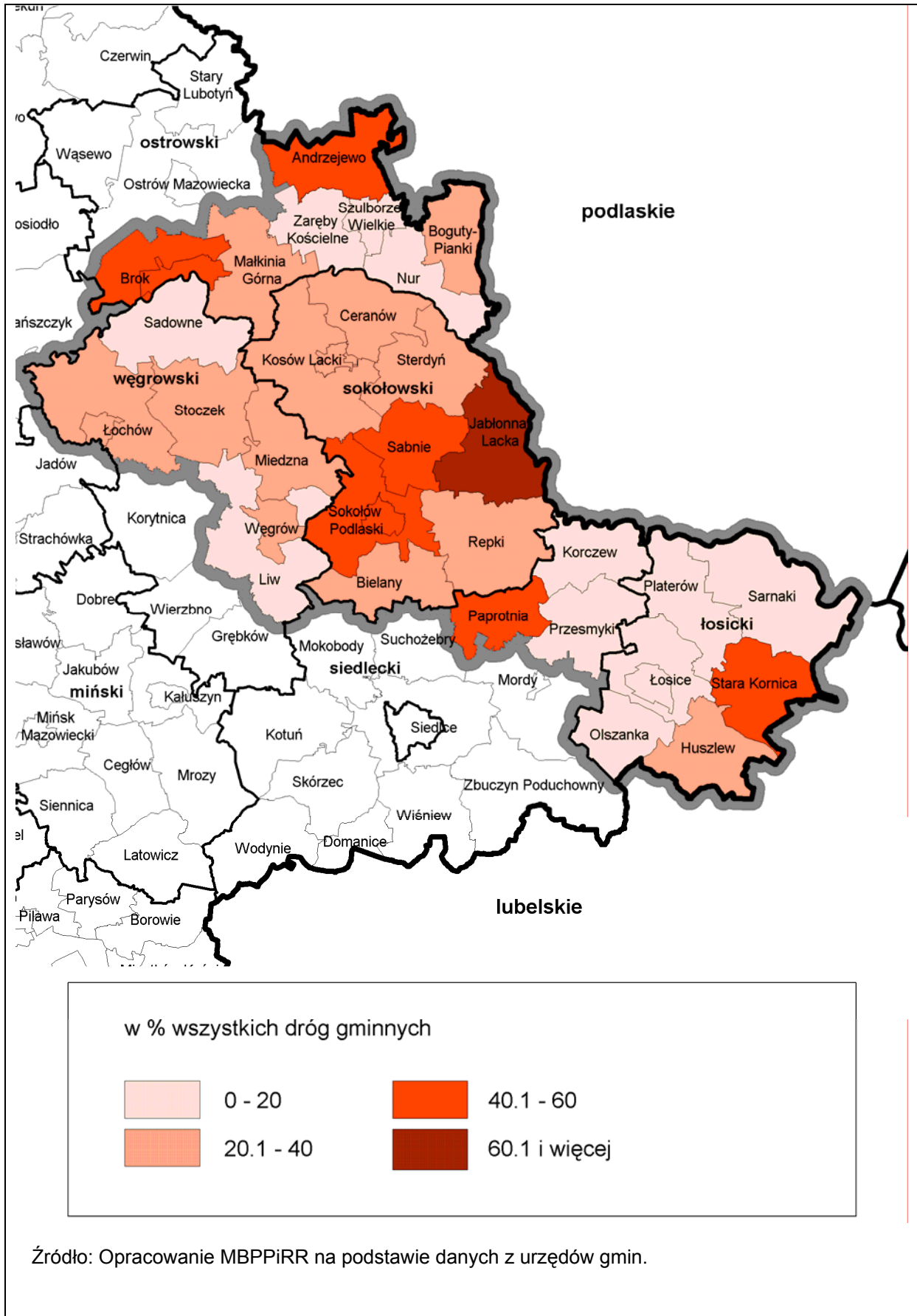

Omawiając koncepcje tras komunikacyjnych, należy wspomnieć o **drodze wodnej Wschód-Zachód** (połączenie Odry z Bugiem do Brześcia), której budowa byłaby zagrożeniem dla korytarza ekologicznego doliny Bugu. Koncepcja tej drogi przewiduje skoncentrowanie nurtu rzeki, wyprostowanie i pogłębienie jej koryta oraz budowę tam podłużnych (wariant minimalny), bądź pełne obwałowanie doliny i budowę od 7 do 13 stopni wodnych, w tym w obszarze analiz w: Zuzeli (gm. Nur) i Małkini Górnej, co spowodowałoby zalanie doliny w miejscu utworzonych zbiorników zaporowych. Efektem realizacji któregokolwiek z wariantów, byłoby zniszczenie walorów przyrodniczych rzeki i jej doliny przy wątpliwych korzyściach gospodarczych.

Mapa 17. Drogi powiatowe utwardzone

Mapa 18. Drogi gminne utwardzone

2.4.2. Infrastruktura komunalna

Głównym **źródłem wody** na potrzeby komunalne i przemysłowe obszaru są ujęcia wód głębinowych czwartorzędowych. Jakość ujmowanych wód jest dobra, poza zwiększoną zawartością żelaza i manganu, która jest obniżana w procesach uzdatniania. Wskaźnik mieszkańców korzystających z wodociągów zbiorowych w analizowanym obszarze w 2004 r. wynosił w miastach 81,5% (od 68,4% w Broku do 93,2% w Sokołowie Podlaskim), a na terenach wiejskich 67,8% (od 21,2% w gm. Szulborze Wielkie do 87,9% w gm. Stoczek) – co ilustruje Mapa 19, przy średnich w województwie odpowiednio 88,9% i ok. 60%.

Poważnym problemem w obszarze, podobnie jak w całym województwie, jest niedostateczne **oczyszczanie ścieków** komunalnych i niedorozwój sieci kanalizacyjnej zwłaszcza na obszarach wiejskich (Mapa 20). Z kanalizacji zbiorczej w 2004 r. korzystało 52,3% mieszkańców miast (od 3,5% w Broku do 86,5% w Sokołowie Podlaskim) i tylko 5,5% mieszkańców wsi (od 1,4% w gminach pow. węgrowskiego do 11,9% w pow. łosickim), przy średniej w województwie 82,3% i ok. 10%.

Ścieki komunalne (w tym także powstające poza Obszarem Nadbużańskim) są głównym, oprócz ścieków z gospodarstw rolnych i spływów z terenów nawożonych, źródłem zanieczyszczenia wód podziemnych i powierzchniowych.

Kontynuowanie procesów wodociągowania i równoległego kanalizowania terenów zurbanizowanych (na wsi także rozpowszechnianie oczyszczalni przydomowych i organizacja wywozu ścieków), budowa oczyszczalni komunalnych, podczyszczanie ścieków deszczowych – to procesy niezbędne do poprawy warunków życia mieszkańców obszaru nadbużańskiego oraz ochrony walorów środowiska, w tym głównie wód powierzchniowych i podziemnych.

Utylizacja odpadów odbywa się głównie przez składowanie na gminnych i międzygminnych wysypiskach. Niewielka ich część jest kompostowana (głównie osady ściekowe) i spalana (odpady szpitalne). Wysypiska nie zawsze są właściwie eksploatowane z powodu niedostatecznej ilości odpadów i braku specjalistycznego sprzętu. Zorganizowane systemy zbiórki odpadów komunalnych obejmują już większość mieszkańców miast i wsi, natomiast selektywna zbiórka prowadzona jest pilotażowo tylko w niektórych ośrodkach. W związku z tym na wysypiska trafiają odpady nadające się do przerobu wtórnego, a także niebezpieczne.

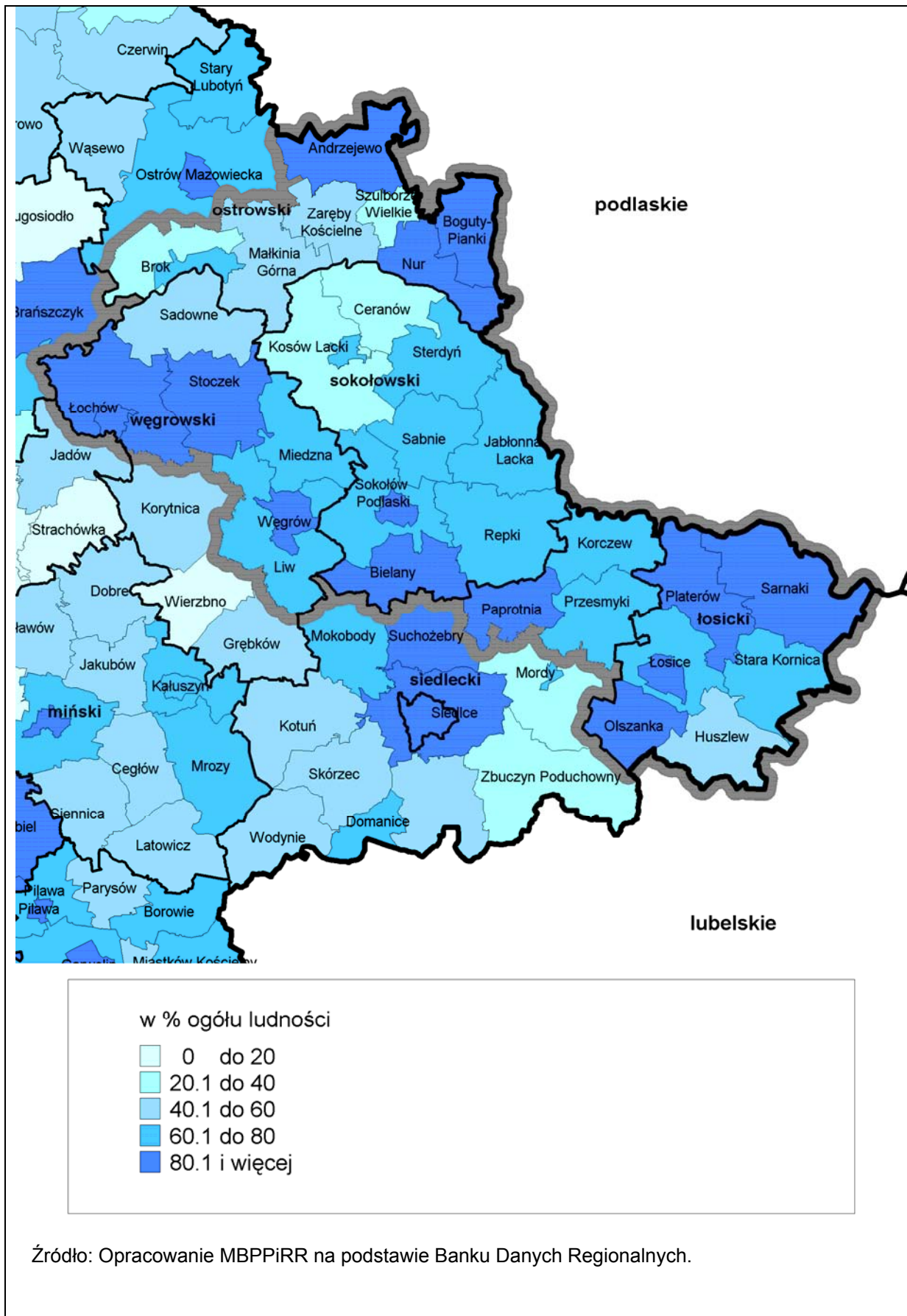
Zasadniczym kierunkiem gospodarki odpadami powinna być minimalizacja ich wytwarzania i maksymalne wykorzystanie gospodarcze. W zakresie unieszkodliwiania odpadów pożądana jest współpraca międzygminna, będąca warunkiem technicznej i ekonomicznej opłacalności stosowania nowoczesnych technologii utylizacji, selektywnej zbiórki i odzysku surowców wtórnych. Konieczne jest też rozwiązanie problemu utylizacji odpadów niebezpiecznych, w tym azbestowych i medycznych oraz likwidacja i rekultywacja wysypisk zagrażających środowisku.

2.4.3. Zaopatrzenie w gaz ziemny

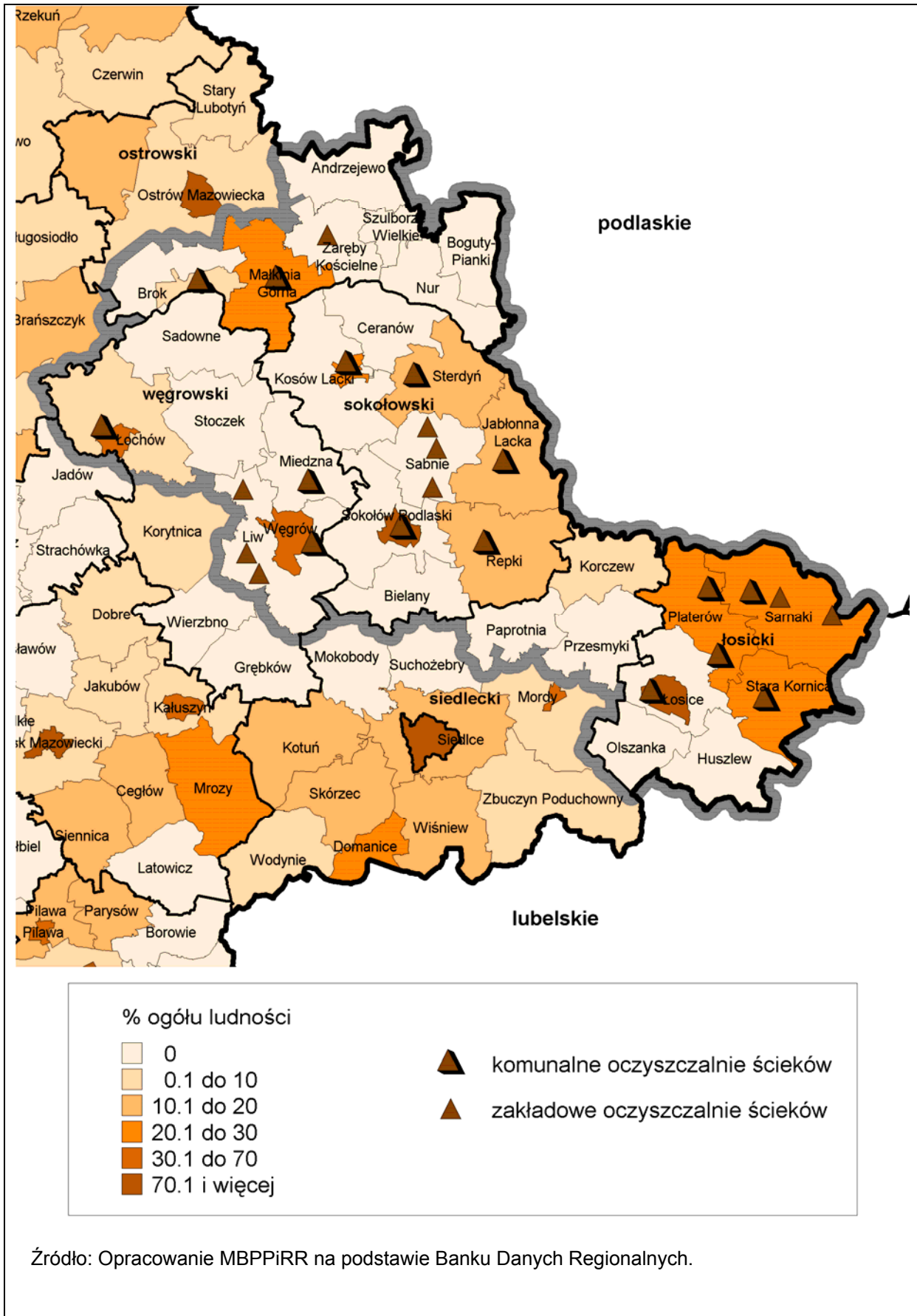
W południowej części Obszaru Nadbużańskiego zlokalizowane są następujące urządzenia krajowego systemu gazowniczego:

- ponadregionalne gazociągi wysokiego ciśnienia przeznaczone do importu i przesyłu gazu: Ø 700 Kobryń (Rosja) – Warszawa i Ø500 Podlasie (tłocznia Hołowczyce) – Puławy;
- tłocznia gazu „Hołowczyce” w gminie Sarnaki;
- gazociągi o znaczeniu lokalnym (o średnicach mniejszych niż Ø300) będące odgałęzieniami od magistrali Kobryń-Warszawa do miast: Łosice, Węgrów i Sokołów Podlaski.

Mapa 19. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w 2004 r.

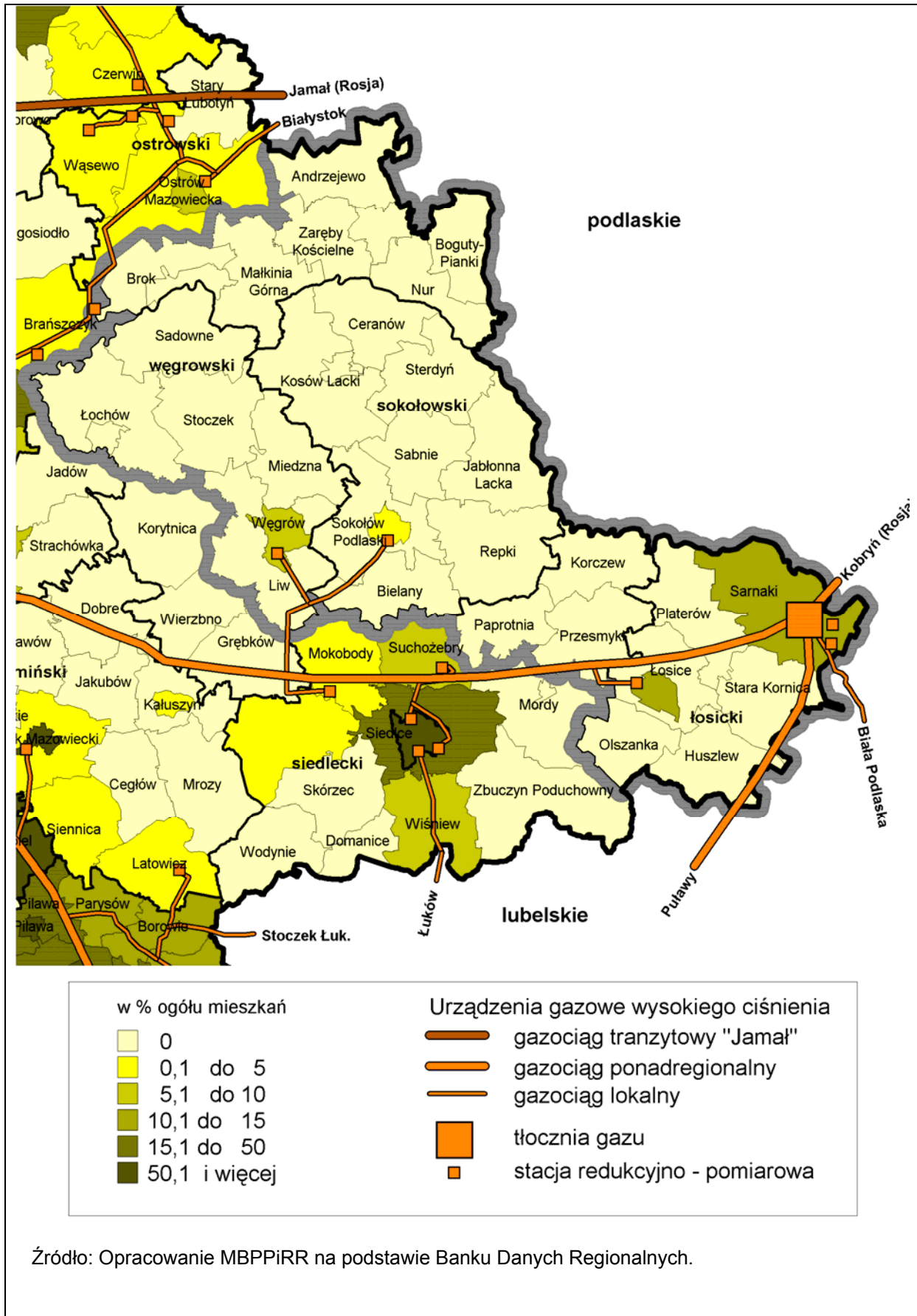

Mapa 20. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w 2004 r.

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych.

Mapa 21. Podłączenia do sieci gazowej w 2004 r.

W związku z powyższym tylko ww. miasta oraz gmina Sarnaki posiadają sieć gazową średniego ciśnienia zaopatrującą niewielką część mieszkań – od 8,1% w Węgrowie do 13,6% w gm. Sarnaki. Średnio w analizowanym rejonie z gazu sieciowego korzystało w 2004 roku około 5% mieszkań w miastach i 0,6% mieszkań na wsi (w woj. mazowieckim 77,6% i 14,6%). Na Mapie 21 przyjęto przedziały wartości pokazujące zróżnicowanie w poziomie gazyfikacji Obszaru Nadbużańskiego.

Urządzenia gazowe wysokiego ciśnienia zlokalizowane w obszarze i w jego sąsiedztwie – gazociąg Ø250 Warszawa-Ostrów Mazowiecka-Białystok posiadają rezerwy wydajności umożliwiające dalszą gazyfikację. Warunkiem stawianym przez dystrybutora sieci jest jednak opłacalność ekonomiczna, a sprawy ochrony środowiska (Zielone Płuca Polski) nie są traktowane priorytetowo.

2.4.4. Elektroenergetyka

Podstawowym problemem w dziedzinie zaopatrzenia Obszaru Nadbużańskiego w energię elektryczną jest zły stan ogólny lokalnych sieci elektroenergetycznych średniego napięcia 15 kV i niskiego napięcia 0,4 kV, występujący na terenach wiejskich w 15 gminach obszaru. Ogólny odsetek sieci lokalnych w złym stanie technicznym wynosi około 38% i jest zbliżony do wskaźnika dla woj. mazowieckiego. Szczególnie zaniedbane w procesie modernizacji wiejskich lokalnych sieci elektroenergetycznych są gminy powiatów: ostrowskiego i siedleckiego (Mapa 22). W obszarze występują także tereny o pogorszonych parametrach energii elektrycznej średniego napięcia 15 kV, wynikających z nierównomierności rozmieszczenia stacji trafo 110/15 kV (Mapa 23).

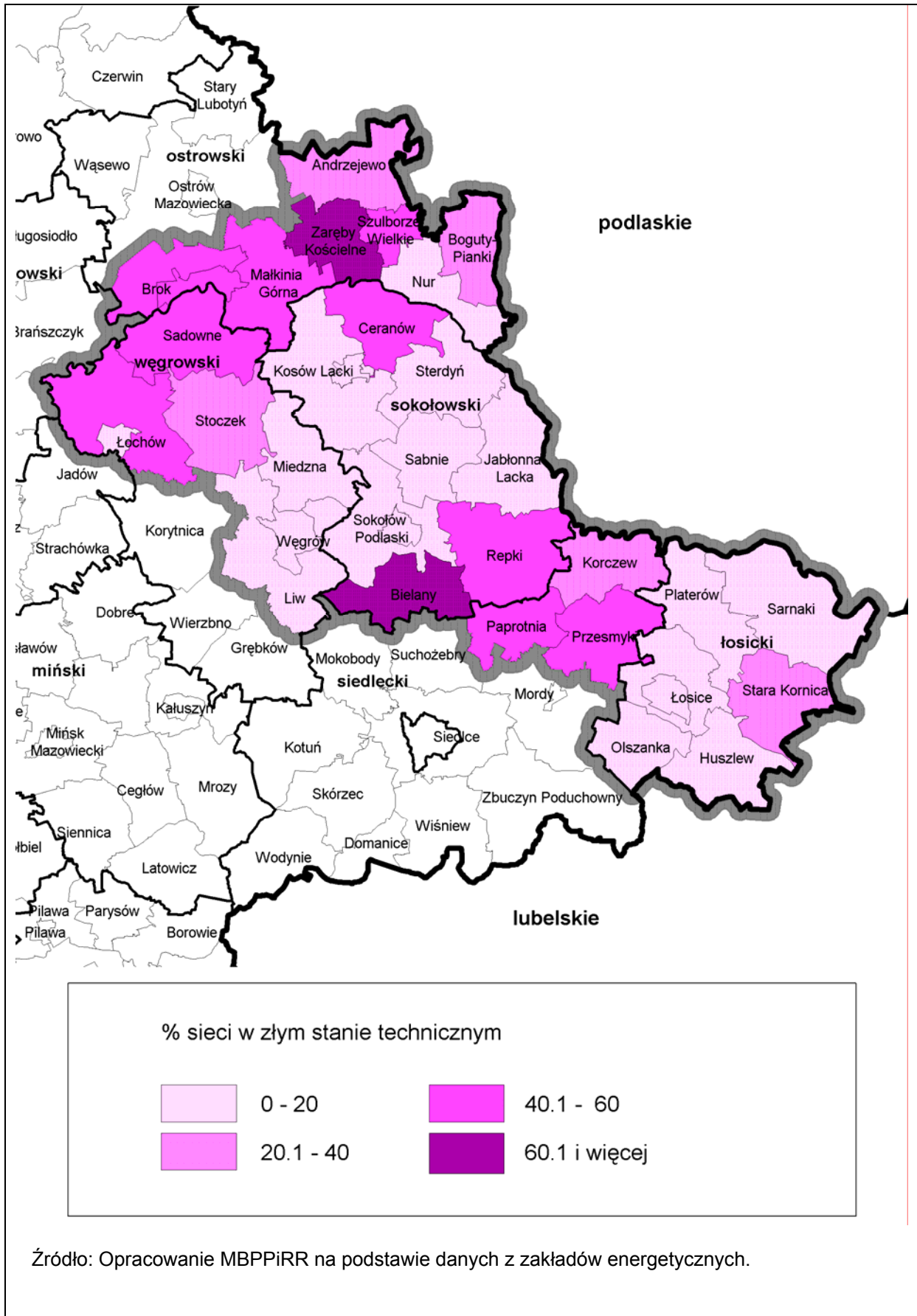
Koniecznością staje rozbudowa systemu dystrybucyjnego wysokiego napięcia w Obszarze Nadbużańskim oraz remonty sieci lokalnych. Poprawy wymaga także oświetlenie dróg, którego zły stan, a w niektórych miejscowościach nawet całkowity brak, istotnie pogarsza poziom bezpieczeństwa publicznego, w tym bezpieczeństwa ruchu kołowego i pieszego.

2.4.5. Telekomunikacja

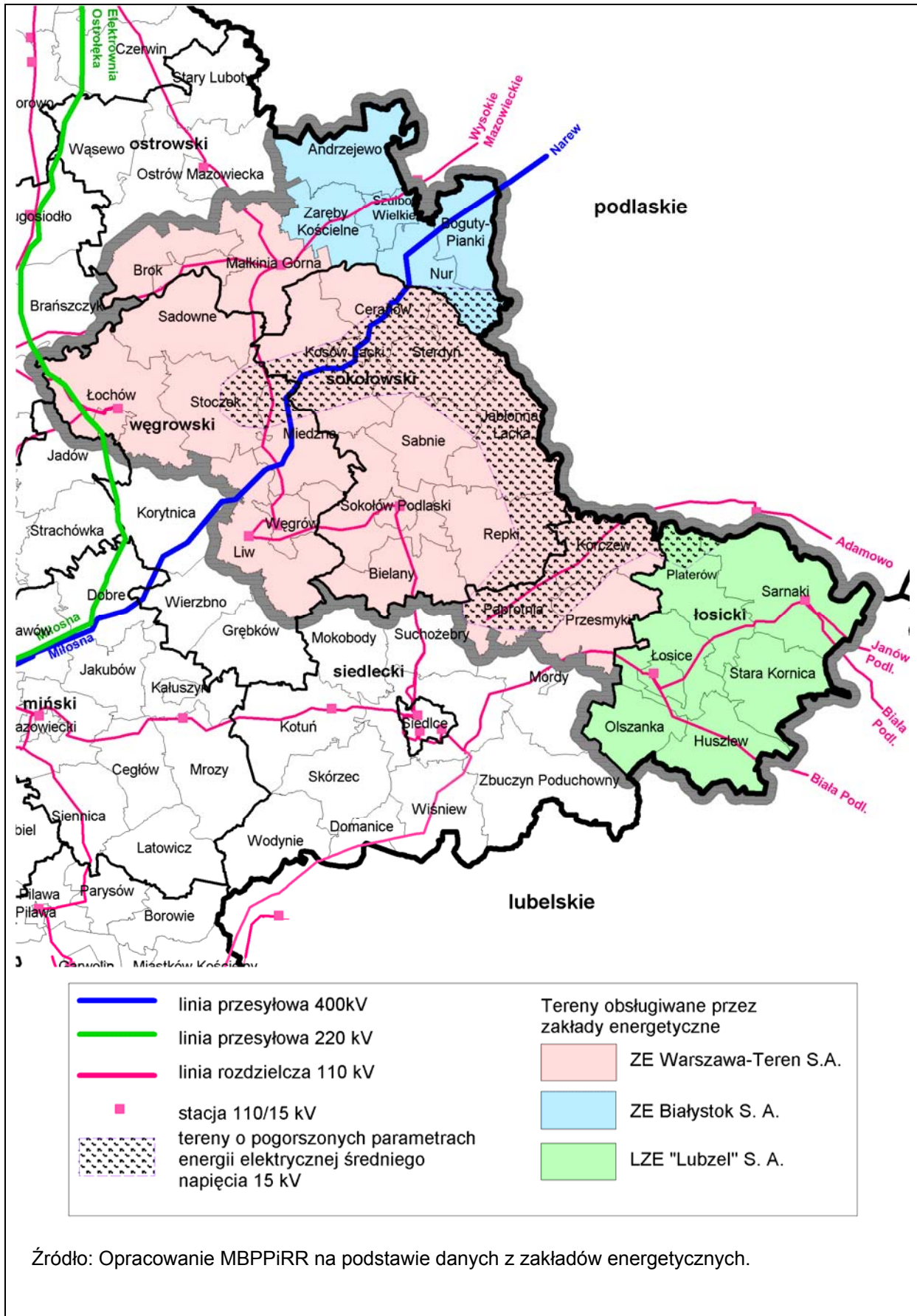
W 2004 r. średnia ilość abonentów telefonii stacjonarnej w Obszarze Nadbużańskim w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosiła 174 (w woj. mazowieckim 369,1; a na jego terenach wiejskich 209). W 6 gminach powiatów: ostrowskiego i węgrowskiego jest on niższy od 100, a najwyższe wartości osiąga w miastach: Węgrów (344) i Sokółów Podlaski (293) – co przedstawia Mapa 24. Największym problemem w zakresie telekomunikacji stacjonarnej jest ograniczony dostęp do internetu, w tym szerokopasmowego, bowiem – ze względu na parametry techniczne sieci – zdecydowana większość gmin wiejskich obszaru jest go zupełnie pozbawiona, a na terenach miejskich z dostępu takiego korzysta tylko około 13% abonentów.

Szansą na poprawę sytuacji jest rozwój nowoczesnych sieci telekomunikacyjnych, a także oferty operatorów sieci telefonii komórkowej w zakresie bezprzewodowego dostępu do internetu. Zasięg stacji bazowych systemów GSM obejmuje większość zamieszkałych terenów obszaru analiz.

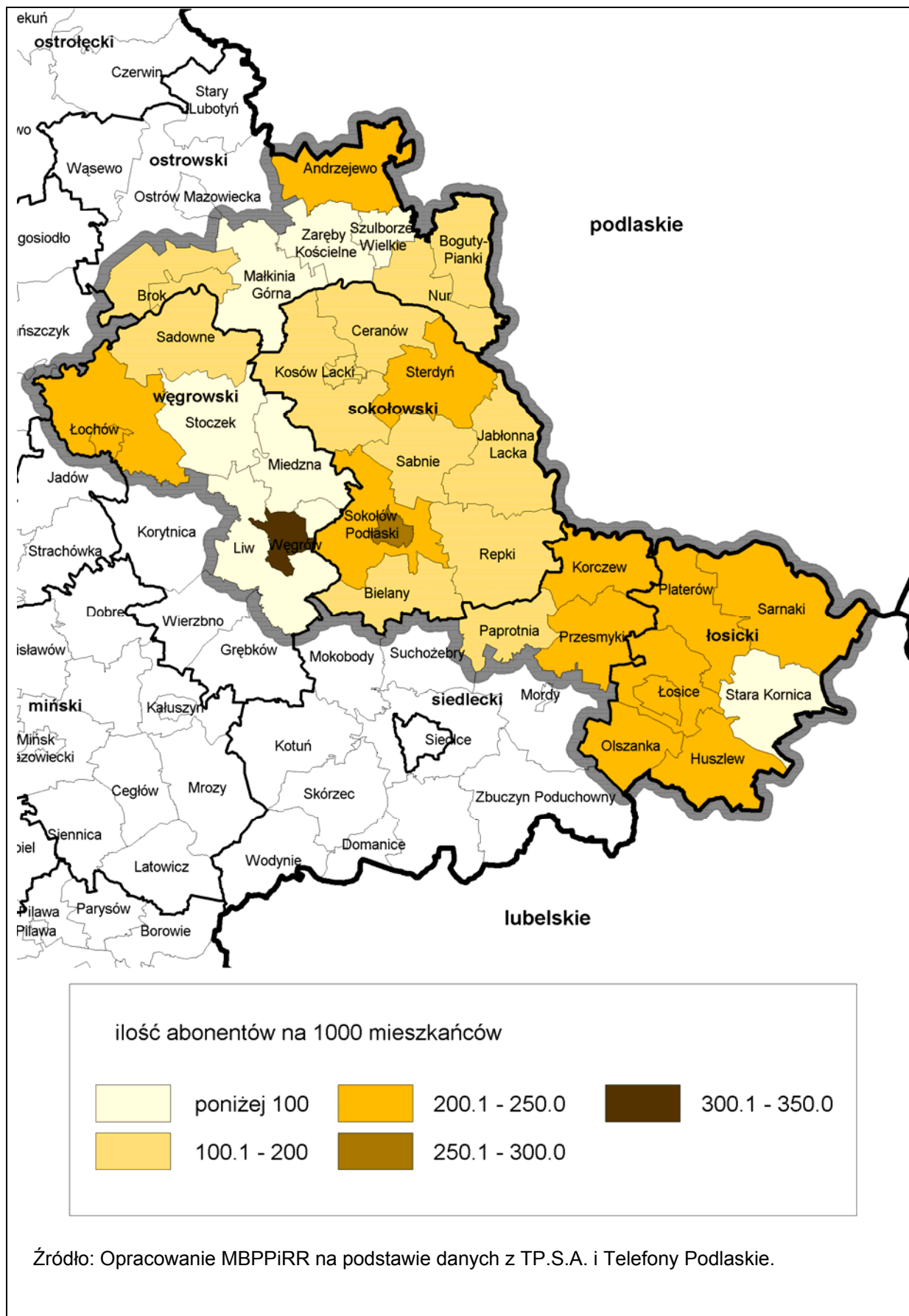
Mapa 22. Stan lokalnych sieci elektroenergetycznych

Mapa 23. Powiązania zewnętrzne ponadlokalnych sieci elektroenergetycznych

Mapa 24. Abonenci telefonii stacjonarnej

3. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - dobra lokalnie jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej i korzystna struktura agrarna indywidualnych gospodarstw rolnych; - wysoki poziom produkcji zwierzęcej; - dobrze rozwinięty przemysł spożywczy; - dobra jakość powietrza i powierzchni ziemi; - wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe; - bogate walory kulturowe; - ponadregionalne i regionalne powiązania komunikacyjne; - ponadlokalne systemy przesyłowe gazu i energii elektrycznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - niski poziom urbanizacji; - deformacja struktury demograficznej wg wieku, płci i poziomu wykształcenia; - niewystarczający poziom infrastruktury społecznej i systemów bezpieczeństwa publicznego; - niski poziom przedsiębiorczości; - niskie budżety gmin; - zły stan czystości wód powierzchniowych; - niewystarczający poziom zagospodarowania i usług turystycznych; - mała zdolność retencyjna obszaru; - zły stan techniczny dróg; - zbyt mała ilość mostów lub przepraw promowych przez Bug; - niski poziom lokalnej infrastruktury technicznej (systemy elektroenergetyczne, gazowe oraz infrastruktura komunalna); - bardzo niski poziom usług telekomunikacyjnych, w tym w zakresie dostępności do szerokopasmowego internetu.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - rozwój edukacji w zakresie nowych zawodów oraz rolnictwa ekologicznego; - produkcja zdrowej żywności; - tworzenie grup producenckich i izb gospodarczych; - postęp technologiczny; - rozwój turystyki i agroturystyki jako alternatywnych form zatrudnienia; - rozwój informatyzacji; - realizacja ponadlokalnych inwestycji infrastrukturalnych, zwłaszcza drogowych; - promocja obszaru, jego walorów turystycznych i kulturowych oraz produktów regionalnych; - współpraca międzyregionalna i międzynarodowa w zakresie ochrony środowiska i rozwoju obszaru; - możliwość uzyskania środków z funduszy Unii Europejskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> - postępujący proces starzenia społeczeństwa; - utrzymywanie się niekorzystnych trendów na rynku pracy (głównie bezrobocie); - utrudnienia w dostępie do szkolnictwa ponadgimnazjalnego i specjalistycznej opieki medycznej; - przepisy utrudniające rozwój przedsiębiorstw i procesy inwestycyjne; - zewnętrzne zanieczyszczenia rzeki Bug (z Białorusi); - rosnąca presja turystyczna na obszarach najcenniejszych przyrodniczo; - koncepcja drogi wodnej Wschód-Zachód; - niewydolność układów komunikacyjnych i pogarszanie ich stanu technicznego; - konflikty społeczne i ekologiczne związane z istniejącymi i projektowanymi ciągami infrastrukturalnymi; - utrudnienia w korzystaniu z funduszy unijnych, szczególnie dla przedsiębiorstw.

4. Analiza ustaleń Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego i wybranych dokumentów programowych polityki rozwoju regionalnego

W *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* (Uchwała Nr 65/2004 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 czerwca 2004 r.) obszar nadbużański został zaliczony do obszarów o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju, kumulacji negatywnych zjawisk w dotychczasowym rozwoju i małych możliwościach samodzielnego ich przewyciężenia.

Do obszaru nadbużańskiego adresowana jest polityka przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym, wspierająca przede wszystkim następujące działania:

- rozwój społeczno-gospodarczy wybranych ośrodków powiatowych i gminnych;
- rozwój turystyki;
- podnoszenie poziomu produkcji rolnej poprzez dalszy rozwój jej specjalizacji (mleczarstwo) i wdrażanie ekologicznych form produkcji;
- rozwój systemów infrastruktury technicznej, przede wszystkim drogowej;
- ochrona obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego;
- wdrażanie pakietów programu rolnośrodowiskowego w wytypowanych gminach.

W/w polityka łączy w sobie elementy polityk przestrzennych odnoszących się do obszaru całego województwa, związanych z realizacją celów regionalnej polityki przestrzennej w zakresie: kształtowania sieci osadniczej, rozwoju infrastruktury technicznej, ochrony środowiska przyrodniczego i dóbr kultury oraz przeciwdziałania największym zagrożeniom.

W *Założeniach aktualizacji strategii rozwoju województwa mazowieckiego* (Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 480/177/05 z dnia 29 marca 2005 r.), a następnie jej *projekcie* przyjęto za cel nadrzędny rozwoju Mazowsza poprawę jakości życia mieszkańców, którego podstawę stanowić będą wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Podkreślono, że równoważenie polega na łagodzeniu różnic w poziomie życia mieszkańców centrum i obszarów peryferyjnych województwa oraz ograniczaniu ujemnego wpływu procesów gospodarczych na środowisko przyrodnicze.

Przed wszystkim do obszarów peryferyjnych adresowany jest cel strategiczny dotyczący dążenia do spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w regionie, w tym spójności komunikacyjnej. W latach 2007÷2013 działania na obszarze województwa będą podporządkowane między innymi aktywizacji obszarów pozametropolitalnych.

Wieloletni program rozwoju bazy sportowej województwa mazowieckiego opracowany w roku 2000 zakłada, że do roku 2010 zostanie rozbudowana i zmodernizowana infrastruktura sportowa w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych oraz ogólnodostępna w każdym powiecie i gminie. *Program* określił wymagane standardy bazy sportowej.

Program rozwoju rolnictwa ekologicznego na Mazowszu przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą Nr 146/04 z dnia 10 listopada 2004 r. obejmuje działania stymulujące rozwój rynku produktów żywnościowych zgodnie z zasadami ekologii oraz rozwój profesjonalnych usług doradczych w zakresie proekologicznych technologii. Celem *Programu* jest popularyzacja naturalnych metod gospodarowania, tworzenie grup producenckich oraz rozwój rolnictwa ekologicznego do rangi ważnej gałęzi gospodarki, umożliwiającej tworzenie nowych miejsc pracy i zwiększenie dochodów rolników. Produkcja żywności w gospodarstwach ekologicznych umożliwi rozwój gospodarki rolnej przy zachowaniu walorów

przyrodniczych i czystości środowiska, a więc jest szczególnie pożądana na obszarach objętych prawną ochroną przyrody, które stanowią znaczną część Obszaru Nadbużańskiego.

Nadrzędnym celem **Programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego** (Uchwała Nr 118/2003 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 15 grudnia 2003 r.) jest określenie polityki ekologicznej dla Mazowsza. Główne cele działań określonych w *Programie* to: zmniejszanie zanieczyszczeń środowiska, racjonalna gospodarka wodna, zwiększenie lesistości i ochrona lasów, poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego, podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej, rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej i utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych.

W **Planie gospodarki odpadami w województwie mazowieckim** (Uchwała nr 119/2003 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 15 grudnia 2003 r.) stanowiącym część w/w *Programu ochrony środowiska*, jako priorytety przyjęto:

- objęcie wszystkich mieszkańców i podmiotów gospodarczych zorganizowaną zbiórką odpadów, rozwój systemów selektywnej zbiórki;
- tworzenie ponadpowiatowych struktur gospodarki odpadami, planowanie i realizacja kompleksowych rozwiązań w zakresie utylizacji różnego rodzaju odpadów;
- intensyfikacja procesów przekształcania i wtórnego wykorzystania odpadów w celu ograniczenia ich ilości.

Program malej retencji wodnej w województwie mazowieckim opracowany w roku 2005 powstał na bazie programów sporządzonych w latach 1996–1997 przez Wojewódzkie Zarządy Melioracji i Urządzeń Wodnych byłych województw.

Głównym celem *Programu* jest powiększenie zasobów dyspozycyjnych wód powierzchniowych oraz gromadzenie wody w okresach jej nadmiaru. Realizacja zbiorników retencyjnych uniezależnia produkcję rolniczą od sezonowych wahań poziomu wód oraz stwarza warunki do rozwoju turystyki i rekreacji. Inwestycje określone w *Programie* dotyczą większości gmin Obszaru Nadbużańskiego, a dotychczas zrealizowano zaledwie 2 zbiorniki w gminach: Repki (1,3 ha) i Sabnie – fragment (2 ha) docelowego (45 ha) zbiornika Niewiadoma.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2006-2009 (Uchwała Nr 227/05 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2005 r.) przyjmuje jako cel nadrzędny utrwalanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej Mazowsza w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych; kreowanie turystycznych pasm przyrodniczo- kulturowych.

W celach operacyjnych jako priorytety przyjęto:

- zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu;
- ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego historycznych miast i wsi;
- utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców;
- promocja walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
- zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych – kreowanie pasm przyrodniczo – kulturowych.

W programie zdelimitowano ww. pasma, jednym a nich jest Pasma Bugu.

5. Analiza wniosków złożonych do programu

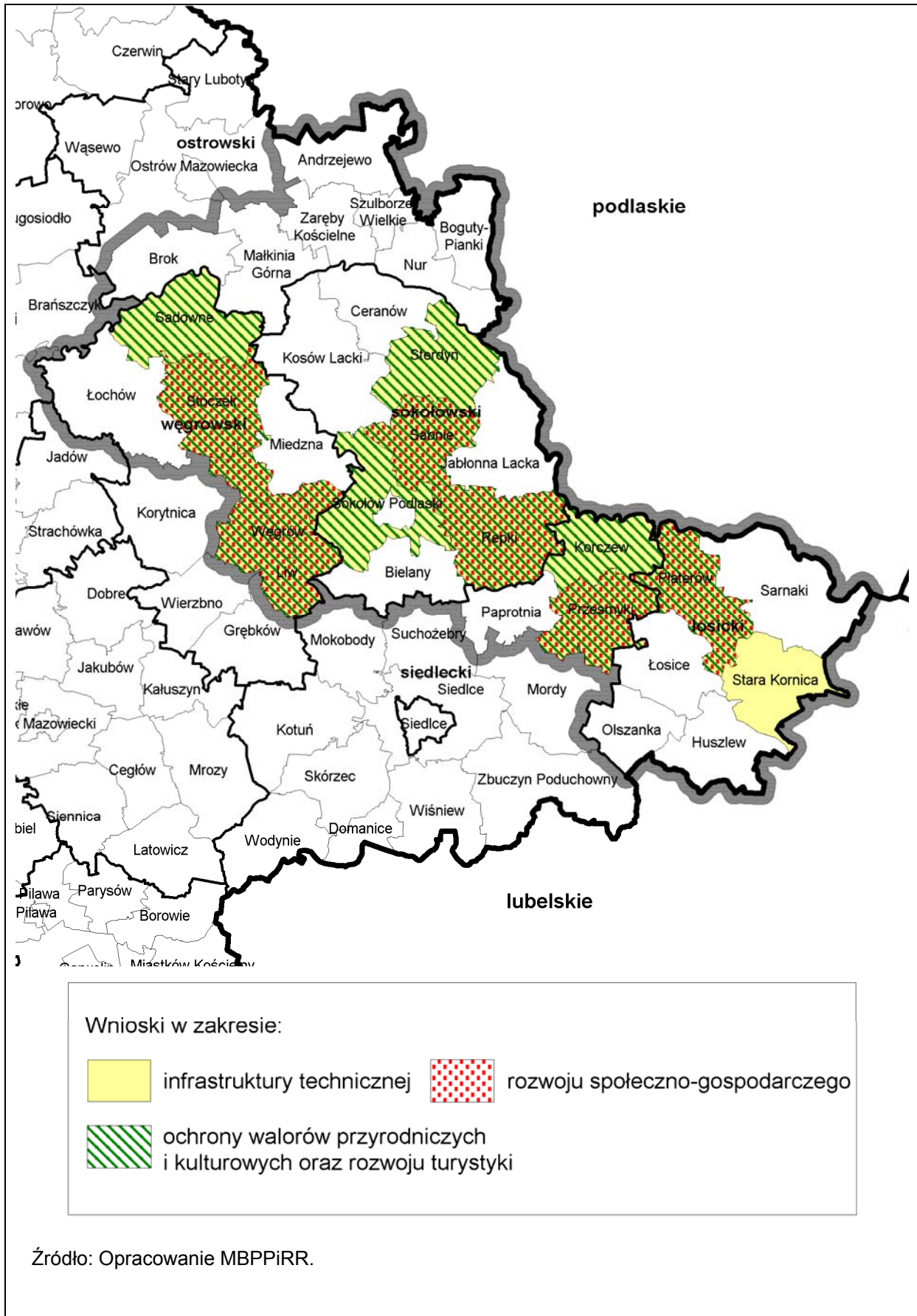
O przystąpieniu do niniejszego opracowania powiadomiono 106 podmiotów realizujących działania społeczno-gospodarcze w obszarze nadbużańskim m.in.: urzędy administracji samorządowej (w tym 31 gmin) i rządowej, zarządców systemów infrastruktury technicznej, organy odpowiedzialne za ochronę środowiska i wartości kulturowych, organizacje społeczne i gospodarcze. Odpowiedziało 41 jednostek (39% powiadomionych), w tym 15 gmin (48%), z których 12 złożyło wnioski merytoryczne. Najwięcej wniosków gmin dotyczy zadań w zakresie infrastruktury technicznej. (Mapa 25).

Po wstępnej analizie zgłoszonych wniosków podjęto decyzję o powołaniu 3 zespołów roboczych do ich oceny i opracowania propozycji programu działań. Na potrzeby prac w/w zespołów, złożonych z przedstawicieli zainteresowanych podmiotów, przyjęto następujący podział wniosków :

- w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego obejmujące: zagadnienia gospodarcze, rolnictwo, melioracje, infrastrukturę społeczną i bezpieczeństwo publiczne;
- w zakresie infrastruktury technicznej dotyczące: komunikacji, telekomunikacji, elektroenergetyki, systemów wodociągowo-kanalizacyjnych, gazyfikacji, gospodarki odpadami i modernizacji budynków;
- w zakresie ochrony walorów przyrodniczych i kulturowych oraz rozwoju turystyki zawierające postulaty dotyczące: obiektów i infrastruktury na potrzeby turystyki, imprez folklorystycznych, obiektów zabytkowych i muzealnych, zalesień, retencji wodnej, robót utrzymaniowych na rzekach i ochrony przeciwpowodziowej.

Wykaz złożonych wniosków stanowi załącznik do niniejszego opracowania.

Mapa 25. Wnioski gmin do programu działań

6. Priorytety i cele rozwoju obszaru

Cel główny: Aktywizacja rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego.

Priorytety i cele rozwoju dotyczą rozwiązywania problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych. Przyjęto je zgodnie z projektem aktualizacji *Strategii rozwoju województwa mazowieckiego*, indywidualizując je w stosunku do skali i problemów Obszaru Nadbużańskiego – w tym w wyniku uwzględnienia wniosków złożonych do programu.

Dziedziny priorytetowe	Cele rozwoju
I. Obszar priorytetowy: Społeczeństwo	
Edukacja i dostęp do informacji	I.1. Wyrównywanie szans edukacyjnych i wzrost poziomu wykształcenia I.2. Rozwój społeczeństwa informacyjnego
Rynek pracy	I.3. Doskonalenie kadr pracowniczych i przeciwdziałanie bezrobociu
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	I.4. Podniesienie standardów ochrony zdrowia i opieki społecznej
Budownictwo mieszkaniowe	I.5. Poprawa warunków mieszkaniowych
Kultura	I.6. Podniesienie standardów kultury i wypoczynku
Bezpieczeństwo	I.7. Wzrost bezpieczeństwa publicznego
II. Obszar priorytetowy: Gospodarka	
Wiedza i innowacyjność w gospodarce	II.1. Rozwój i wykorzystanie nowoczesnych technologii w gospodarce
Aktywność gospodarcza	II.2. Rozwój przedsiębiorczości
Rolnictwo i leśnictwo	II.3. Poprawa warunków produkcji rolnej II.4. Specjalizacja i ekologizacja rolnictwa II.5. Zwiększenie gospodarczego wykorzystania lasów
Turystyka	II.6. Rozwój różnych form turystyki
III. Obszar priorytetowy: Terytorium	
Komunikacja i transport	III.1. Usprawnienie komunikacyjnych powiązań zewnętrznych obszaru III.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz obszaru III.3. Utworzenie ponadlokalnego centrum logistycznego III.4. Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego
Ochrona zabytków	III.5. Poprawa stanu obiektów zabytkowych

Ochrona środowiska	III.6. Przeciwdziałanie degradacji walorów przyrodniczych III.7. Poprawa stanu czystości środowiska, szczególnie wód powierzchniowych i podziemnych
Energetyka	III.8. Poprawa bezpieczeństwa elektroenergetycznego III.9. Ekologizacja źródeł i nośników energii oraz jej oszczędność
Atrakcyjność obszaru	III.10. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej obszaru III.11. Kreowanie produktu lokalnego i promocja obszaru

7. Program działań

Działania	Obszary realizacji
Cel I.1. Wyrównywanie szans edukacyjnych i wzrost poziomu wykształcenia	
1. Budowa, rozbudowa i remonty obiektów oświatowych, w tym sal gimnastycznych i obiektów sportowych* ¹	Wszystkie gminy, przede wszystkim miejscowości powiatowe i gminne, w I kolejności ² : Platerów, Sabnie, Liw, Stoczek, m. Węgrów, Łochów, Sadowne
2. Wyposażenie obiektów oświatowych, w tym przede wszystkim w sprzęt komputerowy*	Wszystkie gminy, w I kolejności: Stoczek, Węgrów, Łochów, Sadowne
3. Upowszechnianie umiejętności obsługi komputerów i znajomości języków obcych - w systemie szkolnym i pozaszkolnym	Wszystkie gminy
4. Rozwijanie systemu doradztwa zawodowego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych*	Wszystkie gminy
5. Rozwój systemu stypendialnego na naukę w szkołach ponadgimnazjalnych	W Obszarze Nadbużańskim i poza nim
Cel I.2. Rozwój społeczeństwa informacyjnego	
1. Organizowanie kursów komputerowych	Wszystkie gminy
2. Budowa infrastruktury telekomunikacyjnej, w tym szerokopasmowego dostępu do internetu (systemy przewodowe i bezprzewodowe)* ³	Wszystkie gminy, jako I: Przesmyki, Jabłonna Lacka
3. Tworzenie publicznych centrów dostępu do internetu*	Wszystkie gminy

¹ Gwiazdką (*) oznaczono działania szczególnie istotne dla wspomagania rozwoju wybranych ośrodków osadniczych zdelimitowanych w *Planie zagospodarowania przestrzennego woj. mazowieckiego* – powiatowych: Łosice, Sokołów Podlaski, Węgrów oraz gminnych: Andrzejewo, Brok, Łochów, Korczew, Kosów Lacki, Sarnaki.

² W I kolejności przyjęto działania w obszarach zgłoszonych w postaci wniosków do programu (załącznik nr 1) oraz w procesie jego uspołecznienia.

³ **Zacięciem oznaczono działania priorytetowe o znaczeniu ponadlokalnym postulowane do realizacji w latach 2007÷2013 - zestawione w pkt 8 dokumentu.**

4. Rozwój informatyzacji urzędów administracji	Wszystkie gminy, w I kolejności: Stoczek
Cel I.3. Doskonalenie kadr pracowniczych i przeciwdziałanie bezrobociu	
1. Tworzenie nowych kierunków nauczania zgodnie z potrzebami lokalnego rynku pracy*	Wszystkie powiaty, w I kolejności: Węgrów
2. Organizowanie różnych form zmiany lub podnoszenia kwalifikacji*	Wszystkie powiaty
3. Tworzenie i wspieranie ośrodków szkoleniowo- konferencyjnych i edukacyjnych*	Wybrane gminy, w I kolejności: Platerów, Przesmyki
4. Organizowanie prac publicznych dla zatrudnienia bezrobotnych	Wszystkie gminy
Cel I.4. Podniesienie standardów ochrony zdrowia i opieki społecznej	
1. Budowa, rozbudowa, remonty i wyposażenie obiektów służby zdrowia i opieki społecznej*	Wszystkie gminy, w I kolejności: Przesmyki, m. Węgrów, m. Sokółów Podlaski, Repki
2. Profilaktyka- badania okresowe, edukacja prozdrowotna	Wszystkie gminy
Cel I.5. Poprawa warunków mieszkaniowych	
1. Przygotowanie terenów i wspieranie budownictwa mieszkaniowego*	Wszystkie gminy, w I kolejności: m. Węgrów
2. Rozwój budownictwa komunalnego	Wszystkie gminy, jako I: m. Węgrów
Cel I.6. Podniesienie standardów kultury i wypoczynku	
1. Budowa, rozbudowa, remonty i wyposażenie obiektów kultury, w tym fizycznej oraz wypoczynku*	Wszystkie gminy, jako I: Platerów, Repki, Sabnie, Sterdyń, Sadowne
2. Wykorzystywanie obiektów oświatowych na cele kultury ogólnodostępnej	Wszystkie gminy

3. Wspieranie działalności kulturalnej (imprezy, zespoły, biblioteki, muzea i inne)*	Wszystkie gminy, jako I: Przesmyki
Cel I.7. Wzrost bezpieczeństwa publicznego	
1. Budowa, rozbudowa i remonty obiektów służb publicznych (policja, straż miejska, straż pożarna, ratownictwo medyczne)*	Miasta powiatowe i miejscowości gminne, jako I: m. Sokół Podlaski, m. Węgrów, Sadowne, Stoczek, Platerów
2. Wyposażenie obiektów i funkcjonariuszy w/w służb, w tym w komputery i nowoczesne pojazdy*	Wszystkie powiaty i gminy, jako I: Łosice, Sokółów Podlaski, Węgrów, Łochów, Sadowne
3. Tworzenie zintegrowanych systemów ratownictwa*	Miasta powiatowe
4. Budowa lądowiska samolotów pożarniczych	Gmina Sadowne
5. Budowa leśnych dróg przeciwpożarowych	Wszystkie gminy, jako I: Korczew, Liw, Łochów, Miedzna, Sadowne, Stoczek
6. Budowa i przebudowa remonty wałów przeciwpowodziowych	Wybrane gminy, w I kolejności: Kosów Lacki, Liw, Sadowne, m. Węgrów
7. Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego – wg Celu III.4.	Wg Celu III.4.
8. Wspieranie programów profilaktycznych w zakresie uzależnień, przestępczości i bezpieczeństwa	Wszystkie gminy
Cel II.1. Rozwój i wykorzystanie nowoczesnych technologii w gospodarce	
1. Wspieranie działalności naukowo-badawczej szkół wyższych i ośrodków naukowych	W Obszarze Nadbużańskim i poza nim
2. Wspieranie działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw i wdrażania nowoczesnych technologii *	W Obszarze Nadbużańskim i poza nim
Cel II.2. Rozwój przedsiębiorczości	
1. Tworzenie lokalnych centrów przedsiębiorczości (kompleksowa obsługa przy zakładaniu firm, doradztwo i usługi - w tym w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych)*	Miasta powiatowe i miejscowości gminne, w I kolejności Łochów

2. Wspieranie działalności izb gospodarczych i stowarzyszeń wspierających przedsiębiorczość	W obszarze i poza nim, w I kolejności: m. Węgrów, m. Łochów
Cel II.3. Poprawa warunków produkcji rolnej	
1. Budowa i remonty obiektów małej retencji wodnej	Wszystkie gminy, jako I: Sabnie, Repki, Stoczek, Liw, m. Węgrów, Łochów
2. Budowa i remonty systemów melioracyjnych (niekolidujących z ochroną walorów przyrodniczych)	Wszystkie gminy, jako I: Huszlew, Łosice, Platerów, Olszanka, Sarnaki, Bielany, Ceranów, Jabłonna Lacka, Kosów Lacki, Repki, Sabnie, Sokółów Podlaski, Sterdyń, Liw, Miedzna, Sadowne
3. Realizacja systemów gospodarki wodno-ściekowej i wspieranie rozwiązań indywidualnych – wg Celu III.7.	Wg Celu III.7, działania 1 ÷ 3
Cel II.4. Specjalizacja i ekologizacja rolnictwa	
1. Wspieranie rolnictwa ekologicznego	Wszystkie gminy, jako I: Przesmyki
2. Wspieranie specjalizacji, przede wszystkim produkcji mleczarskiej, w tym szkolenia	Wszystkie gminy
3. Wspieranie nowych kierunków produkcji rolnej np. roślin energetycznych, w tym szkolenia	Wszystkie gminy, jako I: Przesmyki
4. Wspieranie działalności stowarzyszeń producentów	W Obszarze Nadbużańskim i poza nim
Cel II.5. Zwiększenie gospodarczego wykorzystania lasów	
1. Scalanie gruntów leśnych	Wszystkie gminy
2. Wspieranie rozwoju pszczelarstwa i wykorzystania runa leśnego	Wszystkie gminy
Cel II.6. Rozwój różnych form turystyki	
1. Budowa, rozbudowa i remonty bazy turystycznej*	Wszystkie gminy, jako I: Liw, Stara Kornica

2. Zagospodarowanie tras i szlaków turystycznych	Wszystkie gminy, jako I: Przesmyki, Repki
3. Budowa i remonty zbiorników wodnych na cele turystyczno-rekreacyjne	Wybrane gminy, jako I: Platerów, Sabnie Stara Kornica m. Węgrów
4. Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych	Wszystkie gminy
5. Budowa, rozbudowa i remonty infrastruktury drogowej na potrzeby turystyki (parkingi, miejsca wypożyczni, stacje paliw, stacje obsługi pojazdów)*	Wszystkie gminy, jako I: Przesmyki, Sterdyń
Cel III.1. Usprawnienie komunikacyjnych powiązań zewnętrznych obszaru	
1. Budowa drogi ekspresowej S 19 Kuźnica-Lublin-Rzeszów, w tym mostu na Bugu i obwodnic większych miejscowości*	Gminy: Sarnaki, Platerów, Łosice, Olszanka, Huszlew
2. Przebudowa dróg w ciągu „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza” (kraj. nr 63 i woj. nr 627) do parametrów drogi głównej ruchu przyspieszonego, w tym budowa mostu na Bug i obwodnic większych miejscowości*	Gminy: Bielany, Sokołów Podlaski, Kosów Lacki, Małkinia Górna
3. Przebudowa dróg krajowych nr 50, 62 (częściowo w ciągu „Dużej Obwodnicy Warszawy”) i nr 63 oraz budowa obwodnic większych miejscowości*	Gminy: Łochów, Stoczek, Sadowne, Brok, Liw, Węgrów, Sokołów Podlaski, Repki, Sabnie, Sterdyń, Ceranów, Nur, w I kolejności m. Sokołów Podlaski
4. Niezbędne przebudowy i remonty pozostałych dróg wojewódzkich, w tym budowa obwodnic	Gminy na trasach nie wymienionych wyżej odcinków dróg wojewódzkich
5. Przebudowa linii kolejowej nr 6 Trakiszki-Białystok- Warszawa do parametrów magistrali	Gminy: Łochów, Stoczek, Sadowne, Małkinia Górna, Zaręby Kościelne, Szulborze Wielkie
6. Niezbędne przebudowy i remonty linii kolejowych nr 31 i 34	Gminy: Przesmyki, Łosice, Platerów, Bielany, Sokołów Podlaski, Kosów Lacki, Małkinia Górna
Cel III.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz obszaru	
1. Realizacja Nadbużańskiej Trasy Turystycznej*	Gminy: Samaki, Platerów, Korczew, Repki, Jabłonna Jabłonna Lacka, Sterdyń, Ceranów, Małkinia Górna, Sadowne, Łochów, jako I: Korczew

2. Budowa, przebudowa i remonty dróg powiatowych i gminnych	Wszystkie powiaty i gminy
3. Budowa lokalnych przepraw mostowych lub promowych na rzece Bug	Wszystkie gminy, jako I: Korczew
4. Budowa, rozbudowa i remonty dworców i przystanków PKS i PKP	Wszystkie gminy, jako I: Sabnie, Jabłonna Lacka
Cel III.3. Utworzenie ponadlokalnego centrum logistycznego	
Budowa terminala kolejowego	Małkinia Górna
Cel III.4. Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego	
1. Przebudowa niebezpiecznych skrzyżowań i odcinków dróg	Wszystkie gminy
2. Oświetlenie ważniejszych skrzyżowań i dróg na terenach zabudowanych	Wszystkie gminy
3. Budowa ścieżek rowerowych i chodników	Wszystkie gminy, jako I: Platerów, Łosice, Przesmyki, Repki, Sabnie, Jabłonna Lacka
4. Wprowadzenie zmian w organizacji ruchu, w tym pieszego	Wszystkie gminy
Cel III.5. Poprawa stanu obiektów zabytkowych	
1. Rewaloryzacja historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz zespołów pałacowo-parkowych i dworskich*	Wszystkie gminy, jako I: m. Węgrów, Liw
2. Rewaloryzacja obiektów zabytkowych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego	Wszystkie gminy, jako I: m. Węgrów, Liw
3. Adaptacja zabytkowych obiektów przemysłowych na inne cele, w tym turystyczne	Wszystkie gminy
4. Rozbudowa i wyposażenie Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince	Gmina Kosów Lacki
5. Opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego terenu Obozu Zagłady (Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince)	Gmina Kosów Lacki

Cel. III.6. Przeciwdziałanie degradacji walorów przyrodniczych	
1. Uzupełnienie systemu ochrony przyrody: - sieć Natura 2000 - parki krajobrazowe - obszar chronionego krajobrazu - rezerwy, pomniki przyrody, użytki ekologiczne	Gminy: - W zasięgu Specjalnych Obszarów Ochrony siedlisk - Jabłonna Lacka, Bielany, Sokołów Podlaski, Liw, Węgrów - Liw, Stoczek, Łochów - wszystkie Wszystkie gminy, w I kolejności w strefie Bugu i Liwca
2. Realizacja pakietów Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego	
3. Przebudowa wałów przeciwpowodziowych – utworzenie polderów na obszarach cennych przyrodniczo	Gminy: Sadowne, Ceranów, Sterdyń
4. Prace pielęgnacyjne i sprzątanie lasów	Wszystkie gminy, jako I: Kosów Lacki
5. Zalesianie i zadrzewianie gruntów	Wszystkie gminy
Cel. III.7. Poprawa stanu czystości środowiska, szczególnie wód powierzchniowych i podziemnych	
1. Budowa i rozbudowa systemów poboru i uzdatniania wody oraz zbiorowego zaopatrzenia w wodę*	Wszystkie gminy, jako I: Stara Kornica, Korczew, Sabnie, Sterdyń, Jabłonna, m. Węgrów
2. Budowa i rozbudowa systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych i wspierania rozwiązań indywidualnych w tym zakresie*	Wszystkie gminy, jako I: Platerów, Korczew, Przesmyki, Jabłonna Lacka, Repki, Sabnie, Sokołów Podlaski, Sterdyń, Liw, Stoczek, m. Węgrów
3. Budowa urządzeń chroniących środowisko przed ściekami rolniczymi	Wszystkie gminy, jako I: Przesmyki, Jabłonna Lacka
4. Budowa systemów odprowadzania i oczyszczania wód opadowych z terenów zurbanizowanych i głównych tras komunikacyjnych	Wszystkie gminy
5. Budowa systemów selektywnej zbiórki i segregacji odpadów komunalnych i niebezpiecznych	Wszystkie powiaty i gminy, jako I: Przesmyki, Repki, Jabłonna Lacka
6. Budowa obiektów i instalacji do utylizacji odpadów komunalnych i wspieranie rozwiązań indywidualnych w tym zakresie	Wszystkie powiaty i wybrane gminy

7. Budowa obiektów utylizacji odpadów niebezpiecznych, w tym medycznych	Powiat ostrowski, m. Sokołów Podlaski
8. Likwidacja i rekultywacja składowisk odpadów zagrażających środowisku oraz terenów poeksploatacyjnych	Wszystkie gminy, jako I: Stara Kornica, Jabłonna Lacka, m. Węgrów
9. Wymiana i utylizacja dachów z eternitu, wymiana azbestowych nawierzchni dróg	Wszystkie gminy, w I kolejności: Małkinia Górna, Jabłonna Lacka
10. Wspieranie związków i stowarzyszeń powołanych do wspólnych działań w zakresie ochrony środowiska	W Obszarze Nadbużańskim i poza nim
11. Współpraca z sąsiednimi województwami (woj. podlaskie i lubelskie, sygnatariusze Zielonych Płuc Polski) i krajami (Białoruś) w zakresie ochrony środowiska	W Obszarze i poza nim
12. Prowadzenie edukacji ekologicznej	Wszystkie gminy, jako I: Platerów
Cel III.8. Poprawa bezpieczeństwa elektroenergetycznego	
1. Budowa linii elektroenergetycznych 110 kV*	Gminy: Korczew, Paprotnia, Przesmyki, Łosice, Platerów, Kosów Lacki, Sterdyń
2. Budowa stacji elektroenergetycznych 110/15 kV*	Gminy: Korczew, Sterdyń (lub Kosów Lacki)
3. Przebudowa lub remonty lokalnych sieci elektroenergetycznych	Wszystkie gminy, jako I: Andrzejewo, Boguty-Pianki, Nur, Szulborze Wielkie, Zaręby, Kościelne, Jabłonna Lacka
Cel III.9. Ekologizacja źródeł i nośników energii oraz jej oszczędność	
1. Budowa lokalnych elektrowni i instalacji wykorzystujących energię odnawialną	Wszystkie gminy, jako I: Repki
2. Rozbudowa systemu gazowniczego wysokiego ciśnienia - gazociągi i stacje redukcyjno-pomiarowe	Gminy: Przesmyki- Paprotnia- Repki- Jabłonna Lacka, Sokołów Podlaski - Kosów Lacki, Małkinia Górna – Zaręby Kościelne, Olszanka, Huszlew, Stoczek, Łochów
3. Budowa sieci gazowych średniego ciśnienia	Wszystkie gminy, w I kolejności: m. Sokołów Podlaski

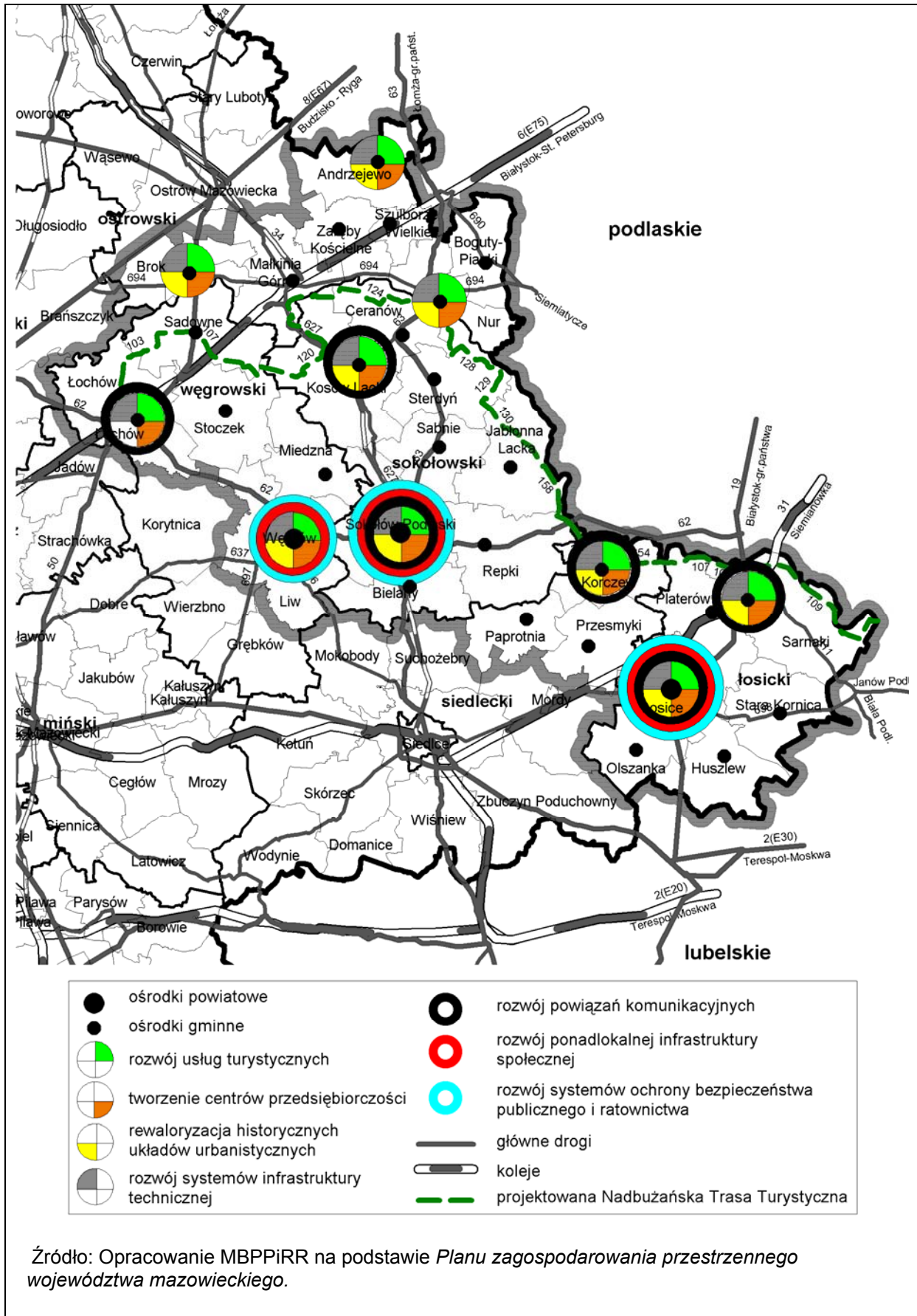
4. Organizacja punktów dystrybucji gazu bezprzewodowego	Wybrane gminy, jako I: Andrzejewo
5. Termomodernizacja budynków	Wszystkie gminy, jako I: Platerów, Repki, Stoczek, m. Węgrów, Jabłonna Lacka
6. Modernizacja kotłowni i sieci ciepłych	Wszystkie gminy, jako I: m. Sokołów Podlaski
Cel III.10. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej obszaru	
1. Sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego na terenach do prowadzenia działalności gospodarczej*	Wszystkie gminy, jako I: Sokołów Podlaski
2. Rozwój infrastruktury technicznej, przede wszystkim drogowej i telekomunikacyjnej – wg Celów III. 1÷4 i I.2.	Wg Celów III. 1÷4 i I.2.
3. Okresowe zwolnienia podatkowe dla inwestorów	Wszystkie gminy
Cel III.11. Kreowanie produktu lokalnego i promocja obszaru	
1. Wspieranie rozwoju i ochrony (rejestracji) lokalnych marek produktów, przede wszystkim spożywczych*	Wszystkie gminy
2. Wspieranie kultuwowania lokalnych obrzędów, twórczości ludowej, zespołów folklorystycznych*	Wszystkie gminy
3. Wspieranie imprez kulturalnych i gospodarczych promujących obszar*	Wszystkie gminy, w I kolejności: Andrzejewo, Przesmyki
4. Tworzenie lokalnych centrów informacyjnych*	Wszystkie gminy, jako I: m. Węgrów, Stoczek
5. Oznakowanie turystyczno- informacyjne dróg	Wszystkie gminy
6. Promocja obszaru w mediach, internecie i publikacjach	W Obszarze Nadbużańskim i poza nim
7. Wspieranie związków, stowarzyszeń i organizacji powołanych do wspólnych działań w obszarze	W Obszarze Nadbużańskim i poza nim
8. Wspieranie instytucji kulturalnych, edukacyjnych i naukowych promujących obszar*	W Obszarze i poza nim, w I kolejności Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince gm. Kosów Lacki

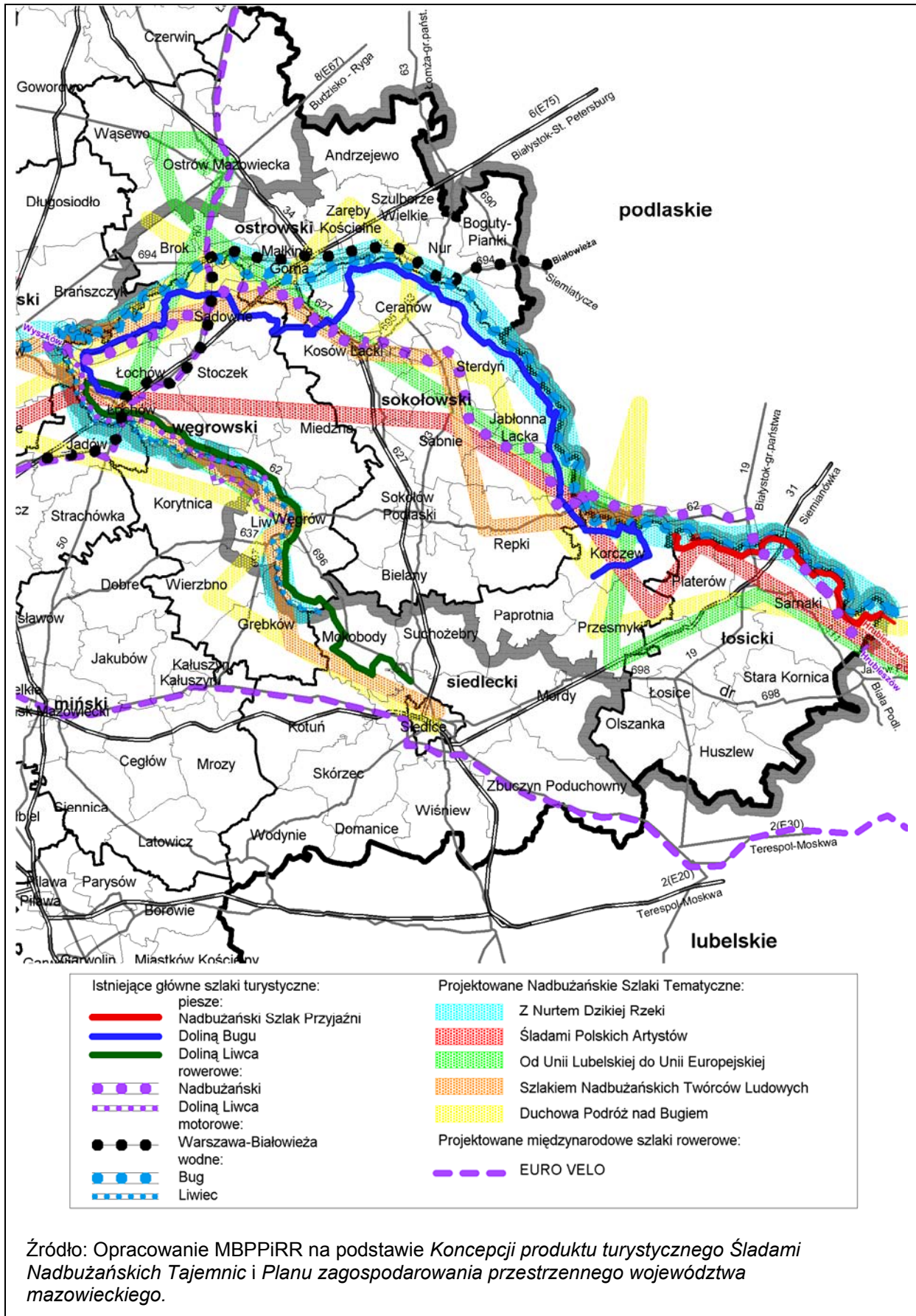
9. Współpraca z sąsiednimi województwami (podlaskie, lubelskie) w zakresie rozwoju, szczególnie turystyki	W Obszarze i poza nim
10. Wspieranie utworzenia i działalności Nadbużańskiego Centrum Informacji Turystycznej i Nadbużańskiej Platformy Internetowej	Siedlce

Wybrane działania zilustrowane są na Mapach 26 – 32.

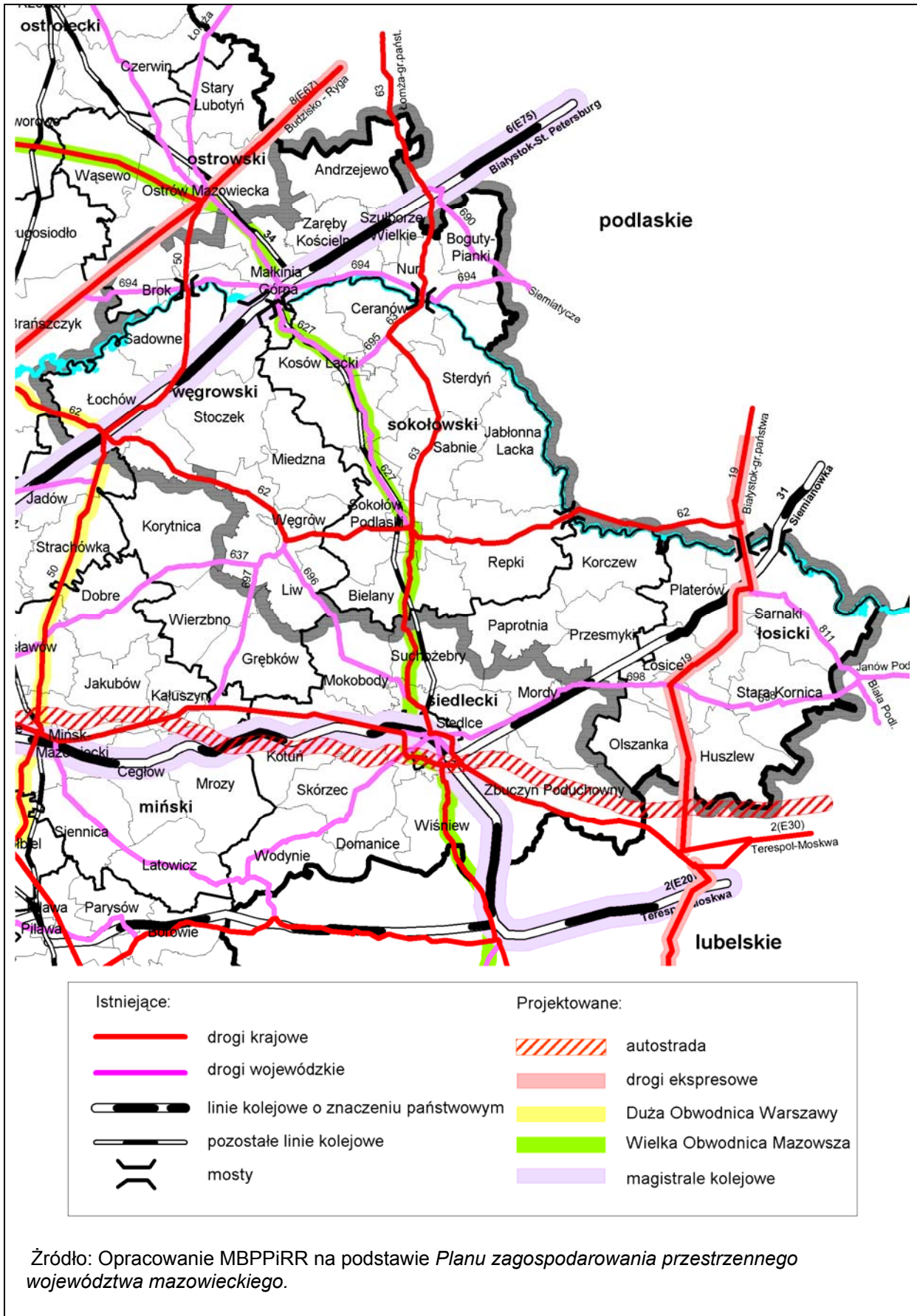
Mapa 26. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych

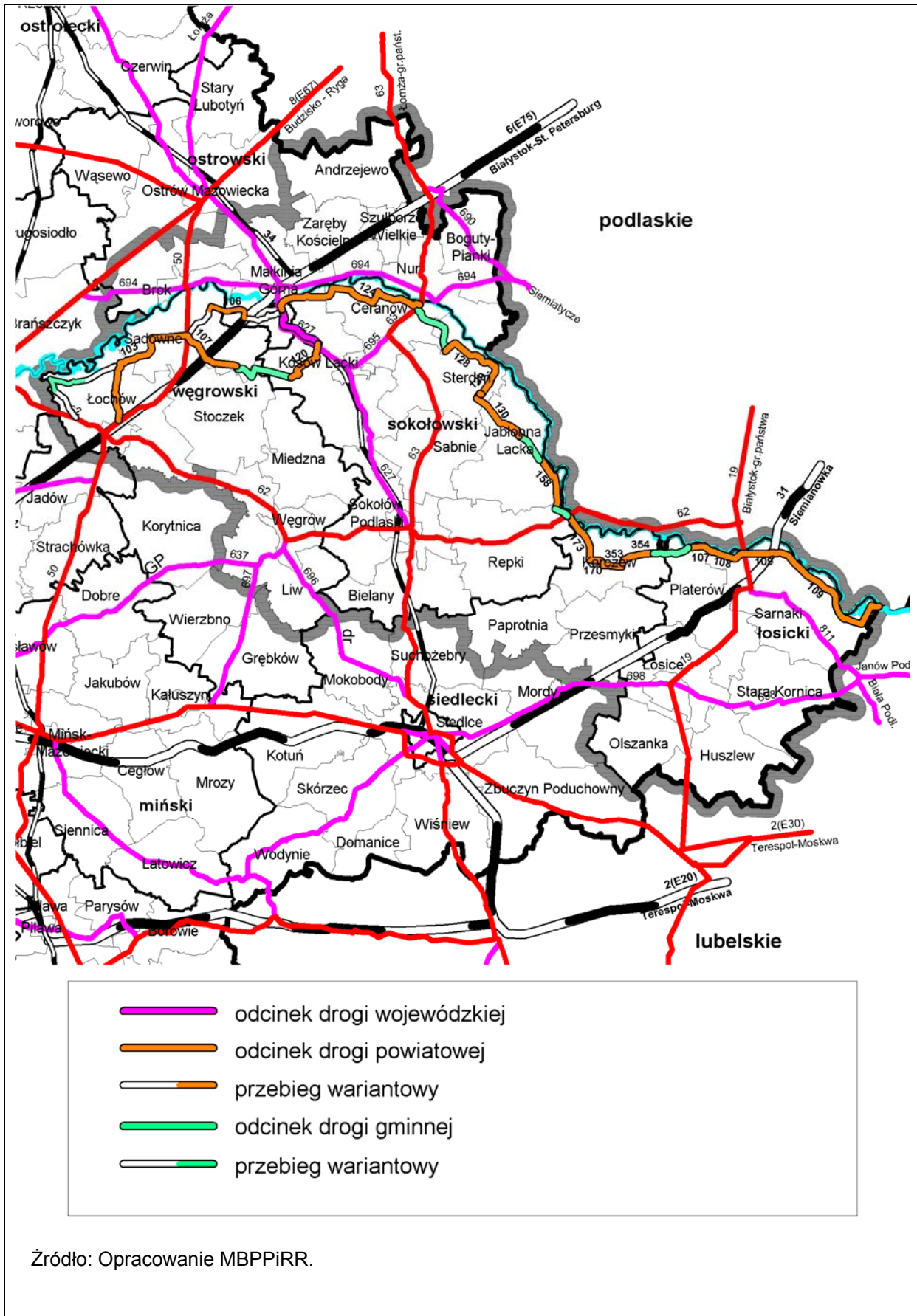
Mapa 27. Rozwój infrastruktury turystycznej – główne szlaki

Mapa 28. Rozwój zewnętrznych powiązań komunikacyjnych

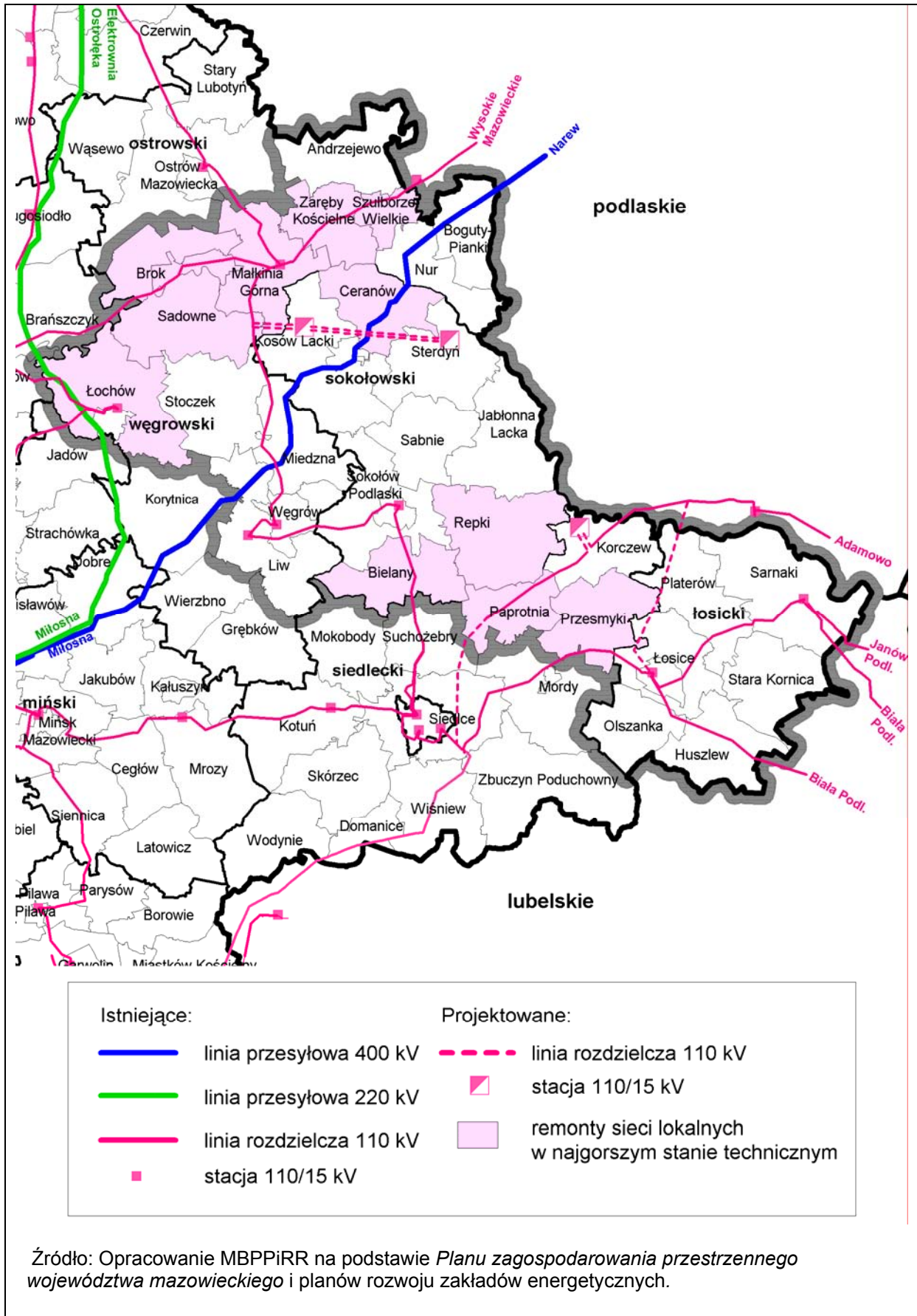
Mapa 29. Projektowana Nadbużańska Trasa Turystyczna

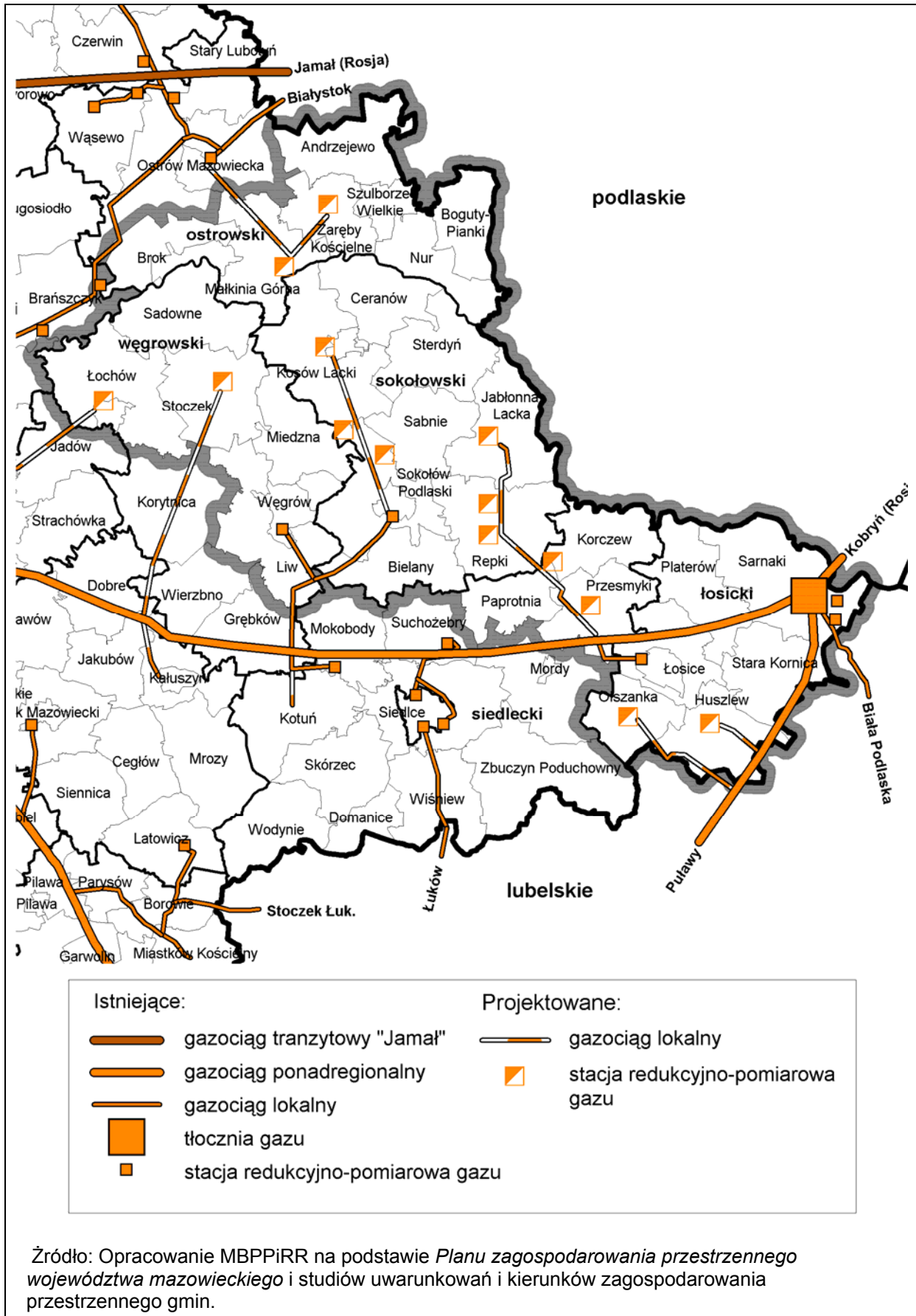
Źródło: Opracowanie MBPPIRR.

Mapa 31. Rozwój systemu elektroenergetycznego

Mapa 32. Rozwój systemu gazowniczego wysokiego ciśnienia

8. Priorytetowe działania o znaczeniu ponadlokalnym postulowane do realizacji w latach 2007÷2013

Działania	Podmioty realizujące	Główne źródła finansowania
Infrastruktura techniczna		
Budowa drogi ekspresowej S 19 Kuźnica-Lublin-Rzeszów, w tym mostu na Bugu i obwodnic większych miejscowości	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	Budżet państwa, fundusze strukturalne, Fundusz Spójności
Przebudowa dróg w ciągu „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza” (krajowa nr 63 i wojewódzka nr 627) do parametrów drogi głównej ruchu przyspieszonego, w tym budowa mostu na Bugu i obwodnic większych miejscowości	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich	Budżet państwa, budżet województwa, fundusze strukturalne, Fundusz Spójności
Przebudowa linii kolejowej nr 6 Trakiszki-Białystok-Warszawa do parametrów magistrali	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.	Środki własne PKP, budżet państwa, fundusze strukturalne, Fundusz Spójności
Realizacja Nadbużańskiej Trasy Turystycznej (NTT)	Samorządy gminne, zarządy dróg powiatowych	Budżety gmin, budżety powiatów, fundusze strukturalne
Budowa infrastruktury telekomunikacyjnej, w tym szerokopasmowego dostępu do internetu (systemy przewodowe i bezprzewodowe)	Operatorzy systemów telekomunikacyjnych	Środki własne operatorów, fundusze strukturalne
Budowa linii elektroenergetycznych 110 kV i stacji 110/15 kV	Operatorzy systemów elektroenergetycznych	Środki własne operatorów, fundusze strukturalne

Rolnictwo		
Realizacja Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego	Właściciele gospodarstw rolnych	Budżet państwa, fundusze strukturalne
Turystyka		
Zagospodarowanie ponadlokalnych tras i szlaków turystycznych, rozwój związanej z nimi bazy i infrastruktury turystycznej oraz rewitalizacja zabytków	Organizacje turystyczne, samorządy gminne i powiatowe, podmioty gospodarcze	Budżety: województwa, powiatów i gmin, środki własne podmiotów, fundusze strukturalne
Rozbudowa Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince	Samorząd Województwa	Budżety: województwa, powiatu sokołowskiego, gminy Kosów Lacki, fundusze ochrony środowiska, fundusze strukturalne
Informacja, promocja i współpraca międzyregionalna		
Utworzenie i wspieranie działalności Nadbużańskiego Centrum Informacji Turystycznej i Nadbużańskiej Platformy Internetowej	Nadbużańska Lokalna Organizacja Turystyczna, samorządy gminne i powiatowe, organizacje turystyczne, podmioty gospodarcze	Budżety: województwa, powiatów i gmin, środki własne podmiotów, fundusze strukturalne
Promocja obszaru w mediach, internecie i publikacjach	Administracja rządowa, samorząd województwa, samorządy gminne i powiatowe, zarządy parków krajobrazowych, organizacje, stowarzyszenia	Budżet państwa, budżety: samorządu województwa, powiatów i gmin, fundusze ochrony środowiska, fundusze strukturalne
Współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego w sąsiednich województwach i krajach w zakresie ochrony środowiska, rozwoju turystyki i współpracy gospodarczej	Samorządy: województwa, powiatowe i gminne	Budżety: województwa, powiatów i gmin, fundusze ochrony środowiska, fundusze strukturalne

9. Instrumenty finansowe

Zapisane w programie przedsięwzięcia będą realizowane przez różne podmioty, w tym przez samorząd województwa, na zasadach współfinansowania z budżetu państwa i samorządu terytorialnego, środków prywatnych oraz funduszy Unii Europejskiej. Środki z funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności w latach 2007÷2013 będą dostępne dla beneficjentów z Obszaru Nadbużańskiego poprzez następujące projektowane instrumenty finansowe:

1. **Regionalny Program Operacyjny (RPO)** opracowany i zarządzany przez samorząd województwa;
2. **Programy Operacyjne (PO):**
  - zarządzane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego:
    - **PO Rozwój Polski Wschodniej,**
    - **PO Europejskiej współpracy terytorialnej,**
    - **PO Infrastruktura i środowisko,**
    - **PO Konkurencyjna gospodarka,**
    - **PO Kapitał ludzki,**
    - **PO Pomoc techniczna,**
  - zarządzane przez ministerstwa właściwe do spraw rozwoju wsi i rolnictwa oraz rybołówstwa:
    - **PO Rozwój obszarów wiejskich,**
    - **PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich;**
3. **Inicjatywy Wspólnoty: INTERREG, LEADER.**

Warunkiem pełnego wykorzystania środków unijnych będzie aktywna **partycypacja finansowa i aplikacyjna** jednostek samorządu terytorialnego i innych podmiotów polegająca na zaangażowaniu własnych środków finansowych i opracowaniu projektów spełniających wymogi formalne i merytoryczne.

Bibliografia:

- Hertz L., 2000, *Mazowsze – Wędrówki po Polsce*, Wydawnictwo Wiedza i Życie, Warszawa.
- Dobrzyńska N., Jobda M., Klisowska A., Liro A., Szemplińska M., 2004, *Przewodnik po Krajowym Programie Rolnośrodowiskowym*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Dombrowski A., Białczak S., Cieszkowski Z., Dymna B., Gadomska U., Olszewska A., 2005, *Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego obszarów chronionych w województwie mazowieckim. Nadbużański Park Krajobrazowy*, Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego w Warszawie Oddział Terenowy w Siedlcach.
- Dombrowski A., Głowacki Z., Jakubowski W., Kowaltschuk I., Nikiforov M., Sz wajgier W., Wojciechowski K., H. (red.), 2002, *Korytarz ekologiczny doliny Bugu – stan, zagrożenia, ochrona*, Fundacja IUCN – Poland, Warszawa.
- Kondracki J., 2002, *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa.
- Makomaska-Juchiewicz M., Tworek S., 2003, *Ekologiczna sieć Natura 2000 – problem czy szansa*, Instytut Ochrony przyrody PAN, Kraków.
- Plan rozwoju obszarów wiejskich 2004-2006. Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt*, 2005, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, Warszawa.
- Program rozwoju produktu turystycznego i kreacji marki Obszaru Gmin Dorzecza Nadbużańskiego*, 2004, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A. „Part”, Warszawa.
- Sidło P., O., Błaszowska B., Chylarecki P. (red.), 2004, *Ostoje ptaków o znaczeniu europejskim w Polsce*, OTOP, Warszawa.
- Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2004 roku*, 2005, Raport WIOŚ w Warszawie, Warszawa.
- Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce woj. siedleckie*, 1988, Ośrodek Dokumentacji zabytków, Warszawa.

Spis map:

Mapa 1. Położenie	8
Mapa 2. Gęstość zaludnienia w 2004 r.....	10
Mapa 3. Zmiany w liczbie ludności w latach 1999–2004.....	11
Mapa 4. Ludność w wieku poprodukcyjnym w 2004 r.	12
Mapa 5. Liczba i struktura pracujących w powiatach w 2004 r.	15
Mapa 6. Bezrobocie w 2004 roku	16
Mapa 7. Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON w 2004 r.	17
Mapa 8. Rolnictwo i przemysł rolno-spożywczy	19
Mapa 9. Miejsca noclegowe w obiektach turystycznych w 2004 r.	20
Mapa 10. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin w 2004 r.	24
Mapa 11. Ochrona przyrody.....	25
Mapa 12. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej	27
Mapa 13. Krajowy Program Rolnośrodowiskowy	28
Mapa 14. Uwarunkowania rozwoju turystyki	30
Mapa 15. Walory kulturowe.....	31
Mapa 16. Zewnętrzne powiązania komunikacyjne	34
Mapa 17. Drogi powiatowe utwardzone	37
Mapa 18. Drogi gminne utwardzone	38
Mapa 19. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w 2004 r.....	40
Mapa 20. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w 2004 r.....	41
Mapa 21. Podłączenia do sieci gazowej w 2004 roku.....	42
Mapa 22. Stan lokalnych sieci elektroenergetycznych.....	44
Mapa 23. Powiązania zewnętrzne ponadlokalnych sieci elektroenergetycznych	45
Mapa 24. Abonenci telefonii stacjonarnej.....	46
Mapa 25. Wnioski gmin do programu działań	51
Mapa 26. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych.....	64
Mapa 27. Rozwój infrastruktury turystycznej – główne szlaki	65
Mapa 28. Rozwój zewnętrznych powiązań komunikacyjnych	66
Mapa 29. Projektowana Nadbużańska Trasa Turystyczna.....	67
Mapa 30. Rozwój wielkoobszarowych form ochrony przyrody	68
Mapa 31. Rozwój systemu elektroenergetycznego	69
Mapa 32. Rozwój systemu gazowniczego wysokiego ciśnienia	70

Spis wykresów:

Wydatki inwestycyjne w latach 2002–004.....	21
---	----

Załącznik. Wykaz wniosków do programu działań

Wnioski w zakresie:			
Lp.	Podmiot	rozwoju społeczno – gospodarczego	infrastruktury technicznej
		3	4
1.	Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie Wydział Rozwoju Regionalnego Oddział w Delegaturze Zamiejscowej w Ostrołęce		
2.	Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie Wydział Srodowiska i Rolnictwa Oddział w Delegaturze – Placówce Zamiejscowej w Siedlcach		
3.	Starostwo Powiatowe w Siedlcach		

			<p>36351 i nr 36345 Paprotnia – Czarnoty – Rzeszotków – Brzozów – Krześlin. Remont drogi powiatowej nr 36355 Drażniew – Korczew (droga pożarowa). Monitorowanie jakości ścieków doprowadzanych i oczyszczanych w oczyszczalniach.</p>	<p>Upowszechnienie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w powiecie, województwie, kraju. Ścieżki edukacyjne w obszarze nadbużańskim.</p>
<p>4. Starostwo Powiatowe w Sokołowie Podlaskim</p>		<p>Budowa strażnicy Państwowej Straży Pożarnej. Budowa sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej i Gimnazjum w Sabniach. Adaptacja budynku wiejskiego w Sabniach dla potrzeb kultury, sportu i rekreacji. Budowa boiska sportowego we wsiach: Sabnie, Zembrów, Nieciecz.</p>	<p>Budowa i modernizacja dróg na terenie powiatu. <u>Investycje w m. Sokołów Podlaski:</u> Wytyczenie korytarza przebiegu i budowa obwodnicy miasta Sokołowa Podlaski. Budowa i modernizacja sieci zaopatrzenia w energię ciepłą oraz w gaz ziemny. <u>Investycje w gminie Sabnie:</u> Budowa oczyszczalni ścieków: we wsiach: Sabnie, Kupientyn, Zembrów. Budowa sieci kanalizacyjnej we wszystkich miejscowościach gminy w I kolejności we wsiach: Sabnie, Suchodół Szlachecki, Suchodół Włościański, Grodzisk, Hołowienki. Budowa zatok i przystanków autobusowych na terenie całej gminy. Budowa chodników na terenie całej gminy. Przebudowa dróg gminnych. Budowa ścieżek rowerowych. Rozbudowa istniejącej stacji uzdatniania wody we wsi Sabnie. Budowa wodociągu we wsiach: Wymysły, Chmielnik, Hilarów, Kostki – Pieńki, Tchorznica. <u>Investycje w gminie Sterdyń:</u> Rozbudowa oczyszczalni ścieków. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej. Budowa ronda na skrzyżowaniu drogi krajowej nr 63 z drogami powiatowymi i z drogą gminną.</p>	<p>Budowa zbiornika retencyjnego „Niewiadoma” w gminie Sabnie. Budowa infrastruktury turystycznej w gminie Sterdyń.</p>

			<p>Przebudowa drogi gminnej Sterdyń – Dziecioły Bliższe i drogi powiatowej Kamieńczyk – Białobrzegi. Modernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury. Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody w Łazowie i budowa sieci wodociągowej. <u>Inwestycje w gminie Jabłonna Lacka:</u> Budowa wodociągu: Dzierzby, Kolonia Łuzki, Tończa – Teofilów. Rozbudowa oczyszczalni ścieków. Kanalizacja: Niemirki, Gródek – Mołożew, Wirów – Niewiadoma, Dzierzby – Toczyski. Oczyszczalnie ścieków: Gródek, Wirów, Dzierzby. Budowa drogi Bujaly – Władysławów, Gródek – Teofilówka, Łuzki – Niemirki, Dzierzby Kolonia, Dzierzby Mokrzanki. <u>Inwestycje w gminie Sokołów Podlaski:</u> Budowa kolektorów sanitarnych: w Dziegietni, Sokołów Podlaski – Brzozów Kolonia – Brzozów, w Budach Kupieńczyckich i Nowej Wsi, Sokołów Podlaski – Karlusin – Bachorza, Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków. Budowa kanalizacji we wsiach: Czuchów, Czuchów - Pienki, Puczyce, Kol. Platerów, Rusków, Hruszew, Ostromęczyn, Chłopków, Falatycze, Mężenin, Zaborze, Myszkowice, Michałów. Budowa oczyszczalni ścieków w Mężeninie i Ruskowie. Budowa dróg na terenie gminy: droga Mężenin – Drażniew, Hruszew, Górki – Hruszniew. Budowa chodników na terenie gminy. Modernizacja i remonty dróg gminnych. Termomodernizacja budynków komunalnych, ośrodków zdrowia, domów nauczyciela.</p>	
5.	GMINY POWIATU ŁOSICKIEGO: Gmina Platerów	Budowa sali gimnastycznej przy szkole podstawowej w Lipnie. Modernizacja boisk szkolnych przy szkołach na terenie gminy. Budowa Gminnego Ośrodka Kultury w Platerowie. Budowa remizy OSP w Mężeninie i w Hruszewie. Modernizacja stadionu sportowego w Platerowie. Budowa Centrum Monitoringu i Edukacji Ekologicznej w Mężeninie nad Bugiem.	Budowa zbiorników wodnych do celów rekreacji.	

6.	Gmina Stara Kornica		Droga powiatowa Kazimierzów–Bonin–Horoszki. Droga Walim - Dubicze. Połączenie wodociągowe Wólka Nosowska – Kornica o długości 4km	
7.	GMINY POWIATU OSTROWSKIEGO: Gmina Andrzejewo	Przekazano dokumenty planistyczne i programowe do wykorzystania.		
8.	Gmina Małkinia Górna	Przekazano dokumenty planistyczne i programowe do wykorzystania.		
9.	GMINY POWIATU SIEDLECKIEGO: Gmina Korczew		Budowa wodociągu we wsiach : Starzewice Mogielnica, Bużyska, Zaleś oraz stacji uzdatniania wody we wsi Starzewice. Opracowanie dokumentacji na budowę oczyszczalni i sieci kanalizacyjnej we wsiach: Korczew, Knychówek, Nowy Bartków, Stary Bartków, Łaskowice, Szczegłacin; w pozostałych miejscowościach budowa oczyszczalni przydomowych. Planowana budowa dróg turystycznych: Mężenin – Drażniew – Korczew – Szczegłacin – Mogielnica – Frankopol ; Czapple (droga gminna), Drażniew – Mężenin (droga gminna). Modernizacja dróg powiatowych: Korczew – Mogielnica – Frankopol (trasa turystyczna), Paprotnia – Korczew, do Starzewic. Budowa i modernizacja dróg planowana w latach 2006–2010.	Budowa tras turystycznych – jak obok.
10.	Gmina Przesmyki	Upowszechnianie rolnictwa ekologicznego oraz nowych kierunków produkcji rolnej, np. upraw roślin energetycznych. Kontynuowanie współpracy z nowymi gospodarzami obiektów po zlikwidowanych szkołach: w Dąbrowie - z Wyższą Szkołą Zarządzania i Finansów w Siedlcach (uruchomienie ośrodka konferencyjno- szkoleniowego), w Kukawkach - z Siedleckim	Realizacja programu kanalizacji sanitarnej gminy poprzez budowę przydomowych oczyszczalni ścieków, budowa płyt gnojowych. Budowa infrastruktury turystycznej (parkingi, stacje paliw). Montaż urządzeń do korzystania z satelitarnego Internetu i realizacja programu modernizacji	Pomoc organizacyjna i finansowa dla zespołu folklorystycznych „Przesmyczanki” oraz szkolnych grup tanecznych, jako atrakcji turystycznych w gminie. Budowa infrastruktury na potrzeby turystyki (parkingi, stacje paliw). Wyznaczanie i oznakowanie

		Stowarzyszeniem Osób z Chorobą Alzheimera (uruchomienie domu pomocy dla chorych na Alzheimera oraz ich rodzin).	wych i wojewódzkich. Wdrażanie i realizacja programu selektywnej zbiórki odpadów. Wyznaczanie i oznakowanie ścieżek rowerowych.	szlaków turystycznych.
11.	GMINY POWIATU SOKOŁOWSKIEGO Gmina Jabłonna Laska	Przekazano dokumenty planistyczne i programowe do wykorzystania.		
12.	Gmina Repki	Urządzenie terenów rekreacyjnych, boisk sportowych, placów zabaw i skwerów. Budowa hali sportowej. Budowa systemów melioracji wodnych.	Budowa indywidualnych i zbiorowych oczyszczalni ścieków. Organizacja gminnego punktu zbierania i segregacji odpadów. Instalacja baterii słonecznych w punktach użyteczności publicznej. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej. Budowa i przebudowa dróg gminnych. Budowa ścieżek rowerowych i tras edukacyjnych.	Budowa systemów melioracji wodnych i zbiorników retencyjnych. Zagospodarowanie szlaków turystycznych. Budowa tras edukacyjnych.
13.	Gmina Sabnie	Budowa sali gimnastycznej przy szkole Podstawowej i Gimnazjum w Sabniach. Budowa boisk szkolnych we wsiach Sabnie, Zembrów, Nieciecz. Adaptacja budynku wiejskiego we wsi Sabnie dla potrzeb sportu i rekreacji.	Budowa oczyszczalni ścieków we wsiach: Sabnie, Kupientyn, Zembrów. Budowa sieci kanalizacyjnej, w I kolejności we wsiach: Sabnie, Suchodół Szlachecki, Suchodół Włociański, Grodzisk, Hołowienki w pozostałych miejscowościach gminy w latach 2008–2013. Budowa zatok i przystanków autobusowych i chodników na terenie całej gminy. Przebudowa dróg gminnych. Rozbudowa stacji uzdatniania wody w Sabniach. Budowa wodociągów we wsiach: Wymyśle Chmielnik, Hilarów, Kostki – Pieńki. Podłączenie do wodociągu „Sabnie” wsi Tchórznica. Budowa ścieżek rowerowych.	Budowa zbiornika retencyjnego „Niewiadoma”.
14.	Gmina Sokółów Podlaski		Budowa kolektorów sanitarnych w: Dziegietni, Brzozowie, Budach Kupientyńskich i Nowej Wsi oraz na odcinkach: Sokółów Podlaski – Brzozów	Podjęto uchwałę w sprawie przystąpienia do opracowania miejscowego planu zagospoda-

				<p>Kolonia i Sokołów Podlaski – Karlusin - Bachorza. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków ok. 200 szt.</p>	<p>rowania przestrzennego Gminy Sokołów Podlaski dla części miejscowości: Budy Kupientyńskie, Skibniew, Dąbrowa, Węże – pod powierzchnioną eksploatację złóż kruszywa naturalnego. Budowa infrastruktury turystycznej.</p>
15.	Gmina Sterdyń			<p>Rozbudowa oczyszczalni ścieków. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej. Budowa ronda na skrzyżowaniu drogi krajowej nr 63 z drogami powiatowymi i z drogą gminną. Przebudowa drogi gminnej w Sterdyni i Dzieńciołach Blizszych, drogi powiatowej Kamieńczyk – Białobrzegi. Rozbudowa i modernizacja stacji wodociągowej w Łazowie i budowa wodociągu. Remont budynku Gminnego Ośrodka Kultury.</p>	<p>Budowa infrastruktury turystycznej.</p>
16.	GMINY POWIATU WĘGROWSKIEGO Gmina Liw		<p>Budowa sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Ruchnie.</p>	<p>Budowa oczyszczalni ścieków w Starejwszi wraz z kanalizacją dla wsi Tończa, Borzychy, Starawieś. Budowa kanalizacji dla wsi Ruchna, Ruchenka i Ludwinów, Jarnice, Pierzchały, Wyszaków. Budowa oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją dla wsi Liw, Zawady, Połazie i Popielów. Budowa dróg gminnych: Tończa – Tończa Janówki, Jarnice – Jarnice Pieńki, w Borzychach, Szarutach Wyszakowie, Nowej Tończy oraz na odcinku Ludwinów – Toczna.</p>	<p>Wykonanie drugiego etapu zagospodarowania turystycznego terenu Zamku i centrum Liwa – wykonanie podgrodzia przy Zamku w Liwie.</p>
17.	Gmina Sadowne			<p>W perspektywie gminy przewidziane jest lądowisko samolotu przeciwożarowego.</p>	<p>Rozwój turystyki w oparciu o rzekę Bug.</p>
18.	Gmina Stoczek		<p>Gimnazjum – adaptacja strychu, biblioteka multimedialna, gminne centrum informacji. Budowa boiska sportowego. Rozbudowa budynku Urzędu Gminy wraz z informatyzacją.</p>	<p>Wykup gruntów pod obiekty małej retencji wraz z drogami dojazdowymi.</p>	

			<p>Żulin, Gruszczyno, Kalaty, Huta Gruszczyno, Błotki, Majdan.</p> <p>Budowa oczyszczalni z kanalizacją Brzózka, Nowe Lipki, Zgrzebichy, Żulin.</p> <p>Budowa dróg gminnych Kańczyn, Kazimierzów, Drgicz – Zgrzebichy, Stoczek – Topór.</p> <p>Budowa dróg powiatowych Paplin – Sadowne, Ogrodniki – Stare Lipki (porozumienie z powiatem).</p> <p>Przedłużenie ul. Armii Krajowej 1 do ul. 3-go Maja w Stoczku - wykup gruntu i wykonanie uzbrojenia.</p> <p>Termomodernizacja trzech szkół podstawowych – Stoczek, Grygrów, Topór oraz zakończenie remontu szkoły w Stoczku.</p>	
19. Węgrów		<p>Modernizacja stadionu i kręgielni.</p> <p>Budowa boisk i zagospodarowanie terenu przy szkole podstawowej.</p> <p>Budowa sali gimnastycznej i modernizacja boisk przy gimnazjum.</p> <p>Budowa mieszkań komunalnych.</p> <p>Budowa centrum administracyjno – informacyjnego.</p> <p>Remont budynku Komendy Policji Powiatowej.</p> <p>Budowa nowej strażnicy dla Powiatowej Straży Pożarnej.</p>	<p>Modernizacja drogi wojewódzkiej nr 637 w tym: budowa trasy śródmiejskiej odcinek południowy, modernizacja istniejącego odcinka od mostu na rzece Liwiec do ronda w ul. Piłsudskiego.</p> <p>Budowa infrastruktury i nawierzchni Rynku Mariackiego i ul. Narutowicza.</p> <p>Budowa dróg na osiedlach: Błonie, Kościuszki, Partyzantów – Słoneczna.</p> <p>Modernizacja dróg powiatowych na terenie miasta.</p> <p>Budowa infrastruktury na osiedlach: Północnym i Bagno.</p> <p>Termomodernizacja kościoła i klasztoru poreformackiego.</p>	<p>Zwiększenie możliwości reencyjnych zbiornika w Krypach i Starorzecza Liwca poprzez modernizację.</p> <p>Wykorzystanie doliny Liwca do celów turystycznych.</p> <p>Modernizacja kempingu nad Liwcem.</p> <p>Rewitalizacja zabytków: byłego Klasztoru Księży Komunistów, budynku Bazyliki Mniejszej, wnętrza Bazyliki Mniejszej, zabytkowej plebanii, 2 kościołów ewangelicko – augsburskich (klasykistycznego i drewnianego), cmentarza ewangelicko-augsburskiego, budynku Ewan-gelickiego Domu Opieki SAREPTA, wnętrza kościoła poreformackiego, budynku Do-mu Gdańskiego.</p>

Zadeklarowano współpracę przy opracowaniu dokumentu.	
20. Podlaskie Stowarzyszenie Gmin z siedzibą w Drohiczynie	
21. Zarząd Dróg Powiatowych w Łosicach	<p>Przebudowa dróg: nr 02 315 Olszanka – Szydłowska, nr 109 Kózki – Janów Podl., ulicy Majora Zennona w Łosicach.</p> <p>Przebudowa i budowa drogi nr 02 305 Zakrze - Biernaty do drogi woj. nr 698.</p> <p>Budowa dróg: nr 02 121 Bonin - Kazimierzów, nr 02 318 Międzyrzec Podl. - Huszlew - Łuzki, nr 02 156 Ostromęczyn - Chłoptków, nr 02 392 Waszkówka – Żurawiówka – Wygoda, nr 02 391 Chotyńcze – Jezitory.</p> <p>Budowa ścieżki rowerowej przy drodze nr 02 301 Łosice – Zakrze.</p>
22. Powiatowy Zarząd Dróg w Ostrowi Mazowieckiej	<p>Przebudowa mostu w m. Daniłowo.</p> <p>Przebudowa dróg:</p> <ul style="list-style-type: none"> nr 28507 Jasienica - Nieskórz - Daniłowo - Kańkowo – Zawisty, nr 23577 Zaręby – Warcholy – Andrzejewo, nr 28509 Niegowiec – Zachy Pawły – Daniłowo Parcele, nr 28510 Brok – Orło – Daniłowo, nr 28512 Morzyczyn – Kielczew – Prostyń Treblinka, nr 28514 Ostrów Mazowiecka – Grabownica – Kuskowizna – Czuraj, nr 28515 Brok - Nagoszewo – Fidury – Koziki, nr 28530 Brok – Udrzyn – Udrzynek, nr 23748 Dąbrowa Wielka – Siennica – Godlewo B – Boguty, nr 23749 Czyżew Osada – Godlewo Baćki – Kłukowo, nr 23762 Żebry Laskowiec – Kamieńczyk, nr 23763 Boguty Pianki – Cietrzewie – Warzyno –

		<p> Żebry, nr 23764 Kamieńczyk – Godlewo Ł – Białe Szcze- panowice, nr 23765 Godlewo – Warsze – Kunin Zamek do drogi nr 23762, 23588 Andrzejewo – Jabłonowo – Leśniewo – Szulborze – Zuzela, nr 23600 Szulborze Wielkie – Uścianek Dębianka, nr 23769 Nur – Ołtarze – Zuzela, nr 23770 Ciechanowiec – Zaszaków – Ślepowrony – Nur, nr 23771 Żebry Kolonia – Kramkowo Lipskie – Zaszaków, nr 23591 Czyżew – Żelazy Brokowo – Gostkowo – Mianowo. Przebudowa mostu w m. Gostkowo. Przebudowa drogi nr 23592 Czyżew – Zaręby Kościelne – Chmielewo, nr 23593 Zaręby Kościelne – Mianowo, nr 23594 Zaręby Kościelne – Żłotoria – Daniłowo, nr 23596 Zaręby Kościelne – Kępiste Borowe nr 23597 Zaręby Kościelne – Uścianek Wielki – Gąsiorowo, nr 23598 Zaręby Kościelne – Zakrzewo Wielkie – Zakrzewo Zalesie, nr 23599 Uścianek Wielki – Zakrzewo Kopijki, nr 23566 Długobórz – Skarzyn – Ołdaki, nr 23575 Mroczy – Drogoszewo – Przeździecko G, nr 23576 Srebrna – Łętownica – Przeździecko G nr 23579 Wyszomierz Wielki – Ruskołęka – St. Andrzejewo, nr 23582 Srebrna – Paproć Duża – Króle Małe – Kowalówka, </p>

			<p>nr 23583 Andrzejewo – Paproć Duża, nr 23584 Jasionica – Kowalówka – Ruskołęka St., nr 23585 Kowalówka – Króle Duże, nr 23586 Króle Duże – Jasionica, nr 23589 Andrzejewo – Pieńki Żaki do drogi nr 680, nr 23590 Czyżew Osada – Jabłonowo, nr 23737 Zaręby Warchoły – Rosochate – Wysokie Mazowieckie.</p>	
23.	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.		<p>Podjęto prace nad „Studium zaopatrzenia aglomeracji warszawskiej w dłuższym horyzoncie czasowym z uwzględnieniem potrzeb m.st. Warszawy”. Z przeprowadzonych analiz systemowych przyjęto koncepcję budowy połączenia 400 kV relacji Koźnice - Siedlce - Miłosna.</p>	
24.	Polskie Sieci Elektroenergetyczne – CENTRUM Sp. o. o.		<p>Niezbędne jest zachowanie strefy ochronnej 45m od osi linii 400 kV Miłosna – Narew tj. pasa terenu o szerokości 90 m</p> <p>W przypadku lokalizacji obiektów z materiałami palnymi szerokość strefy wynosi po 60 m od osi linii (pas terenu 120 m).</p> <p>Lokalizacja wszelkich obiektów w strefie ochronnej wymaga uzgodnienia z PSE S.A.</p>	
25.	Zakład Energetyczny Białystok S.A.		<p>Reelektryfikacja wsi w gminach : Andrzejewo, Szulborze Wielkie, Zaręby Kościelne, Boguty-Pianki, Nur - przebudowa i modernizacja sieci SN i nn., wymiana stacji transformatorowych.</p>	
26.	Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM Sp.z o.o.		<p>Sieć przesyłowa istnieje do punktów wyjścia: Węgrów, Sokołów Podlaski i Łosice, które posiadają znaczne rezerwy przesyłowe.</p>	
27.	Komenda Powiatowa Policji w Ostrowi Mazowieckiej	Zadeklarowano współpracę przy opracowaniu dokumentu.		
28.	Komenda Powiatowa Policji w Węgrowie	Adaptacja pomieszczeń w KPP Węgrów na salę gimnastyczną i pomieszczenia socjalne.	Remont i przebudowa siedziby Posterunków Policji w Sadownem i Stoczku łącznie z wymiana	

		Zakup samochodów terenowych dla Komisariatów Policji w: Węgrowie, Locho- wie i Sadownem.	Zakup sprzętu komputerowego dla KPP Węgrów. ogrzewania na olej lub gaz. Zakup sprzętu komputerowego dla KPP Węgrów.	
29.	Wojewódzki Inspekto- rat Weterynarii z sie- dzibą w Siedlcach		Zadeklarowano współpracę przy opracowaniu dokumentu.	
30.	Wojewódzki Inspekto- rat Ochrony Środowia- ska w Warszawie		Zadeklarowano współpracę przy opracowaniu dokumentu.	
31.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warsza- wie	Melioracje podstawowe – jak obok. Melioracje szczegółowe - „ Kamieńczyk – Sewerynówka V” gm. Sterdyń i Sabnie, „ Turna Łuzki” gm. Jabłonna Lacka, „Sawice II zad.1” gm. Repki, Sawice II zad 2” gm. Repki, „TURNA Łuzki IV” gm. Jabłonna Lacka pow. sokołowski.		Zbiornik retencyjny „Niewia- doma” gm. Sabnie. Ochrona przeciwpowodziowa- modernizacja wałów rzek: Bug (gm. Sadowne), Liwiec (m. Wę- grów, gm. Liw) i Kosówka (gm. Kosów Lacki); przebudowa i kształtowanie prze- kroju podłużnego i poprzecznego rzeki Kosówka (m.Kosów Lacki). Melioracje podstawowe - kształtowanie przekroju podłuż- nego rzek: Toczna (pow. łosic- ki), Żłota Krzywula (gm. Husz- lew), Cetynia (pow. Sokołów Podl.), Buczynka (gm.Ceranów), Mysia (gm. Repki), Treblinka (gm. Kosów Lacki), Kosówka (pow. Sokołów Podl.), Mie- dzanka (gm. Liw Miedzna), Ciek A (gm. Bielany); modernizacja rzek: Litewniki (gm. Platerów), Buczynka (gm.Sterdyń, Kosów Lacki i Sokołów Podl.), Sarenka (gm. Samaki), Ugoszcz (gm. Sadowne).

32.	Muzeum Regionalne w Siedlcach		<p>Poprawa stanu istniejącego infrastruktury technicznej w Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince: drogi, urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne, oczyszczalnie ścieków, usuwanie odpadów. Remonty budynków. Zakup samochodu.</p>	<p>Promocja Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince: wydawnictwa, reklamy promujące MWiM w telewizji, radio, audycje sponsorowane. Prace pielęgnacyjne lasów. Opracowanie planu zagospodarowania terenów poobozowych. Promocja historii terenów nadbużańskich. Wydanie przewodnika – książki pt. „Podlaskim szlakiem Oddziału Partyzanckiego „Zenona”.</p>
33.	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Siedlcach.			<p>Rewaloryzacja zespołów staromiejskich: Węgrów, Liw, Łosice, Sarnaki, Kosów Lacki, Sokółów Podlaski, Miedzna, Sterdyń. Uczytelnienie lub rewaloryzacja układow w ruralistycznych miejscowości: Ceranów, Korczew, Szczeglacin gm. Korczew, Przesmyki, Mierzvice gm. Sarnaki. Remonty obiektów sakralnych w miejscowościach: Seroczyn gm. Sterdyń- dawny drewniany kościół parafialny, Sterdyń- kościół parafialny, Węgrów-kościół ewangelicko – augsburski, kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, zespół klasztorny poreformacki, zespół oo. bartoszków (komunistów), Mszanna gm. Olszanka-kościół</p>

	<p>parafialny, Wirów gm. Jabłonna Lacka-kościół parafialny, dawna cerkiew, Przesmyki-kościół parafialny, kaplica cmentarna, Sadowne-plebania, kaplica z figurą św. Jana Nepomucena, Szkowy gm. Repki-kościół parafialny, Górki gmina Platerów-kościół parafialny, Sarnaki-kościół parafialny, Paprotnia-kościół parafialny. Rewaloryzacje zespołów pałacowych i dworskich w miejscowościach: Korczew, Tokary gm. Korczew, Toporów gm. Losice, Chotycze gm. Losice, Hruszniew gm. Platerów, Mężenin gm. Platerów, Puczyce gm. Platerów, Rusków gm. Platerów, Klimczyce gm. Platerów, Huszlew, Bachorza gm. Huszlew, Dziadowskie Gm. Huszlew, Wólka Nosowska gm. Stara Kornica, Sokół Podlaski Przędziatka, Ceranów (park) i zespół folwarczny), Repki (park), Patrykozy gm. Bielany, Łochów, Kamionna gm. Łochów, Barchów gm. Łochów, Baczki gm. Łochów, Dąbrowa gm. Przesmyki, Łysów gm. Przesmyki, Kupientyn gm. Sabnie. Remonty obiektów użyteczności publicznej: Liw-zamek, Mężenin gm. Plate-</p>
--	--

				<p>rów- zajazd i stacja wodna, Korczew- karczma, Miedzna- karczma.</p> <p>Remonty obiektów przemysłowych i techniki:</p> <p>Bartków gm. Korczew- gorzelnia, Sarnaki-browar.</p> <p>Zwiększenie lesistości obszaru.</p> <p>Zatrudnienie bezrobotnych do porządkowania obszarów leśnych w ramach akcji „Czysty Las”.</p> <p>Racjonalizacja gospodarki leśnej w lasach niepaństwowych.</p> <p>Opracowanie i realizacja małej retencji.</p> <p>Stworzenie miejsc do wypoczynku i rekreacji (parkingi, drogi rowerowe i konne)</p> <p>Budowa ścieżek edukacyjnych.</p>
34.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie.	<p>Udostępnianie miejsc na gruntach będących w zarządzie Lasów Państwowych pod działalność małej gastronomii.</p> <p>Propagowanie możliwości wykorzystania lasu w tym runa leśnego i innych użytków poprzez lokalnych mieszkańców np. do lokalizacji pasiek.</p>	<p>Stworzenie sieci miejsc przeznaczonych do wypoczynku rekreacji m. in. miejsc postoju, dróg rowerowych i konnych, ścieżek edukacyjnych.</p> <p>Zaprojektowanie i budowa sieci dróg leśnych służących celom przeciwpożarowym.</p>	
35.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Lublinie			<p>Zadeklarowano współpracę przy opracowaniu dokumentu.</p>
36.	Państwowe Nadleśnictwo Sarnaki	<p>Dokształcanie bezrobotnych pod kątem prowadzenia działalności gospodarczej.</p> <p>Zatrudnienie bezrobotnych do sprzątania lasów prywatnych.</p>	<p>Poprawa czystości rzeki Bug poprzez określenie źródeł zanieczyszczeń po stronie polskiej, białoruskiej i ukraińskiej i podjęcie budowy oczyszczalni ścieków w zakładach pracy, gminach i gospodarstwach przydomowych.</p> <p>Utylizacja pokryć dachowych z eternitu.</p> <p>Modernizacja i rozbudowa istniejących systemów transportowych w celu poprawy dostępności regionu.</p> <p>Promowanie środków transportu nieuciążliwych dla środowiska poprzez utworzenie ścieżek rowerowych.</p>	<p>Odtwarzanie zbiorników małej retencji na dopływach rzeki Bug z ewentualną odbudową urządzeń wykorzystujących energię wody.</p> <p>Scalanie rozdrobnionych gruntów leśnych prywatnej własności.</p> <p>Zatrudnienie bezrobotnych do sprzątania lasów prywatnych.</p> <p>Opracowanie lokalizacji miejsc budowy parkingów, moteli, ho-</p>

				Upowszechnienie Internetu jako środka podstawowego przekazu informacji.	tegi w oparciu o plany zagospodarowania przestrzennego gmin i istniejące szlaki turystyczne. Rozwój regionalnego systemu informacji turystycznej oraz poprawa promocji turystyki.
37.	Mazowiecka Izba Rolnicza Oddział Siedlce		Zadeklarowano współpracę przy opracowaniu dokumentu.		
38.	Wschodnia Izba Gospodarcza – „Współnota Nadbużańska”		Zadeklarowano współpracę przy opracowaniu dokumentu.		
39.	Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Kosowie Lackim		Zadeklarowano współpracę przy opracowaniu dokumentu.		
40.	„INWENTOR” Joński Jan i Maria Łosice	Produkcja nowych innowacyjnych wyrobów. Wyposażenie zakładu w nowe i używane środki trwałe. Organizacja i dystrybucja produktów na rynku krajowym, węgierskim i ukraińskim, wystawiennictwo, promocje, prospekty, poszukiwanie partnerów z firm zachodnioeuropejskich o podobnym profilu w celu utworzenia konsorcjum do wdrażania innowacyjnych produktów w ramach VI Programu UE.		Termoizolacja dachów, ścian, podłóg obiektów o powierzchni około 3000 m ² . Modernizacja systemu ogrzewania. Modernizacja gospodarki wodno-ściekowej (budowa odwodnień i przepompowni ścieków)	
41.	„WOKAS” – Kopalnie Torfu Sp. z o. o. Rudnik 59, 08 – 200 Łosice				Zagospodarowanie turystyczne rekultywowanych terenów powstałych po wydobyciu torfu w miejscowości Wyrzyki. W latach 2006 – 2010 planuje się powiększenie istniejącego stawu i utworzenie terenu rekreacyjnego wraz z wybudowaniem ośrodka wypoczynkowego – rehabilitacyjnego.

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie odpowiedzi na zawiadomienie o przystąpieniu do opracowania programu.

Abstract

Mazowieckie voivodeship is characterized by the greatest disproportions in development of its particular areas in the country. Beside the economically strong Warsaw metropolitan area, also there are many problematic areas with the accumulation of negative social and economic phenomena, including the peripheral Nadbużański area. Main problems of this region are: high emigration rate and deformation of demographic structure, low level of economic activity, insufficient development of social and technical infrastructure. The advantages of this area are unique natural values and clean environment which creates opportunities to develop pro-ecological forms of agriculture and tourism.

Mazowieckie Office for Spatial Planning and Regional Development in Warsaw in cooperation of Mazowieckie Voivodeship Marshal's Office, local governments and the other concerned units prepared action programmes for the social-economic activation of problematic areas. These programmes will be used in collaborative study on *Regional Operational Programme for the Mazowieckie Voivodeship*, and its provisions will be fulfilled by different subjects and funded from the national budget, as well as European Union funds and private funds.

The most important investment activities in Nadbużański area that need support of the voivodeship self-government concern: development of chosen settlement centres, expansion of communications system, development of electric-energy and telecommunications infrastructure, environmental protection and revaluation of historic monuments. The desired organizational activities are all forms of information and promotion of the region, as well as cooperation between units executing the programme, including interregional or even international cooperation.